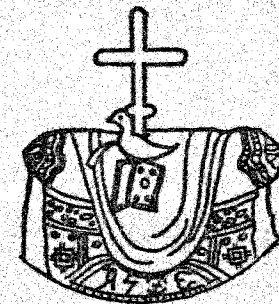

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Κ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΥ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΣΜΟΣ:
ΚΛΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΗ

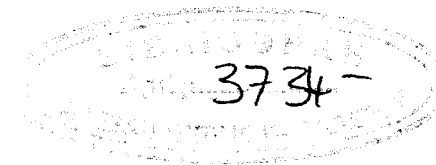
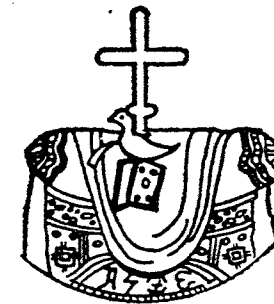
ΓΩΝΙΑ ΧΑΝΙΩΝ

1984

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Κ. ΠΑΠΑΔΕΡΟΥ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΣΜΟΣ:
ΚΛΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΗ

ΓΩΝΙΑ ΧΑΝΙΩΝ
1984

Έκδόσεις Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης
Δ/ντῆς Ἐκδόσεων: Δρ. Ἀλέξανδρος Κ. Παπαδερὸς

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελίδες
Περιεχόμενα	5
Πρόλογος Προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης.....	6
Εἰσαγωγή	9
Η «ΑΔΟΓΟΜΥΓΑ» ΣΤΟ ΕΔΩΛΙΟ. Γύρω ἀπὸ τὴν ἔριδα γιὰ τὴν «πολιτικὴ» δράση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν	16
Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΒΑΝΚΟΥΒΕΡ.....	44
ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΠΟΔΟΧΗΣ, ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΛΗΡΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.....	50

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το μεγαλύτερο γεγονός στην πρόσφατη ιστορία του Χριστιανισμού αποτελεί, χωρίς αμφιβολία, η Οικουμενική Κίνηση, που άρχισε με αποτελεσματική πρωτοβουλία και σύμπραξη του Οικουμενικού μας Πατριαρχείου και συνεχίζεται με καλούς ρυθμούς.

Ἡ ἐμπειρία μου ἀπὸ τῆ συμμετοχῆ μου, ὡς μέλους τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, στὶς Γενικὲς Συνελεύσεις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν στὸ Νέο Δελχί, 1961, καὶ στὴν Οὐψάλα, 1968, ἡ διακονία μου ὡς Προέδρου τοῦ Θεολογικοῦ Διάλογου μεταξὺ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Παλαιοκαθολικῶν καὶ Λουθηρανῶν καὶ ἡ συμμετοχῆ μου σὲ ἄλλες οἰκουμενικὲς συναντήσεις, ἐδραίωνουν τὴν προσωπικῆ μου πεποίθηση γιὰ τὸ χρέος ὄλων μας, νὰ ἐργαστοῦμε συνειδητὰ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας βλέπομε ἢ πάντως ὀφείλομε νὰ βλέπομε τὴν οἰκουμενικὴ αὐτὴ προσπάθεια ὡς «καρπὸν τοῦ Πνεύματος» (Γαλ. 5,22). Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἱστορικοὶ καὶ οἱ Κοινωνιολόγοι θὰ πρέπει νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν ὡς σημεῖο ἀναγέννησης καὶ ζωτικότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ μάλιστα σὲ μιὰ ἐποχῆ ποὺ χαρακτηρίζεται ὡς κρίσιμη γιὰ τὴ θρησκευτικὴ πίστη γενικότερα.

Κύριος καὶ βασικὸς στόχος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου εἶναι ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ πραγμάτωση δηλ. τῆς μεγάλης ἐντολῆς τοῦ Χριστοῦ, «ἵνα πάντες ἐν ὄσιν» (Ἰωάν. 17,21). Εὐρύτερα ὁ Διάλογος αὐτὸς καλλιεργεῖ καὶ τὴν ψυχικὴ προσέγγιση λαῶν καὶ πολιτισμῶν καὶ μπορεῖ ἔτσι νὰ συμβάλει οὐσιαστικὰ στὸ μέγα θέμα τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου.

Τὰ μεγάλα καὶ ἀποφασιστικὰ βήματα στὴν πορεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου σημειώθηκαν ἀμέσως μετὰ τὸ Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μετὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (1948), τὴ σύγκληση τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἄλλα σημαντικὰ γεγονότα. Μεγάλες ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες,

ὅπως ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, οἱ Πάπες Ἰωάννης ὁ ΚΓ' καὶ Παῦλος ὁ ΣΤ' μετὰ τὶς ἱστορικὲς συναντήσεις στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴ Ρώμη, ὅπως ἐπίσης ἡγετικὲς φυσιογνωμίες ἀπὸ τὸν ἐπόλοιπο χριστιανικὸ κόσμο, παραμέρισαν τὸ φρόγμα τῶν παλαιῶν παρεξηγήσεων καὶ ἀνοιξαν τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀμοιβαία γνωριμία, τὴν κατανόηση καὶ τὴ συνεργασία τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁρθῶς τὰ πρῶτα αὐτὰ βήματα χαρακτηρίστηκαν ὡς Διάλογος τῆς Ἀγάπης, ποὺ θὰ ετοίμαζε τὸ Διάλογο τῆς Ἀλήθειας, τὴν ἀναζήτηση δηλ. τῶν βασικῶν θεολογικῶν ἀρχῶν, πάνω στὶς ὁποῖες θὰ οἰκοδομηθεῖ ἡ χριστιανικὴ ἐνότητα.

Οἱ Θεολογικοὶ Διάλογοι, ποὺ ἀκολούθησαν καὶ συνεχίζονται, πάνω σὲ θέματα διδασκαλίας καὶ παράδοσης τῶν διαφορῶν Ὁμολογιῶν, ἔχουν βέβαια τὰ ἐμπόδια καὶ τὰ προβλήματα τους, προχωροῦν ὁμως σιγὰ σιγὰ καὶ αὐτὸ εἶναι καλὸ σημάδι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ τελικοῦ στόχου.

Δυσκολίες ὑπάρχουν ἀκόμη, γιὰ τὸ λάθη καὶ τὰ τραύματα ποὺ δημιουργήθηκαν στὸ παρελθόν, ὄχι μόνον ἀπὸ θεολογικὲς ἀντιθέσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολιτικούς, ἐθνικούς καὶ τοπικούς ἀνταγωνισμούς, ἔχουν σωριάσει στὴ μνήμη πολλῶν χριστιανικῶν γενεῶν μεγάλες προκαταλήψεις καὶ δισταγμούς.

Ἡ ταπεινοφροσύνη ὁμως καὶ ἡ ἀγάπη, ποὺ εἶναι μεγάλες χριστιανικὲς ἀρετὲς, καὶ ἡ προσήλωση στὸ βασικὸ κριτήριό ποὺ ἔθεσε ὁ Χριστός, «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις» (Ἰωάν. 13,35), πρέπει νὰ φωτίζουν τὸ νοῦ μας καὶ νὰ πλαταίνουν τὴν καρδιά μας (Β' Κορ. 6,11).

Ἐνότητα, ἄλλωστε, δὲν σημαίνει τυπικὴ ὁμοιομορφία καὶ καταστροφή τῶν ιδιαίτερων χαρισμάτων ποὺ ἔχει ἀναπτύξει κάθε Ἐκκλησία μέσα σὲ διαφορετικούς τόπους καὶ λαούς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους φανέρωσε τὴν ἐνσάρκωση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ.

Ἀλλὰ ὁ οἰκουμενικὸς διάλογος πρέπει νὰ συνδυασθεῖ καὶ μετὰ ἓνα πνεῦμα ἀναγέννησης τῆς ὅλης ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ὅχι μόνο γιὰ νὰ ξεπεράσει τὶς δυσκολίες τῆς ἐνότητάς της, ἀλλὰ καὶ

για να δώσει το μήνυμα της σωτηρίας του κόσμου με μια νέα ζωτικότητα και πειστικότητα.

Ο Χριστιανισμός περικλείει μέσα του μεγάλες αναπλαστικές δυνάμεις, που χρειάζονται για την υπερνίκηση της κρίσης του σημερινού πολιτισμού. Έχει μεγάλους και παγκόσμιους δραματισμούς, που τους χρειάζεται ή σημερινή και ή αόριστη ανθρωπότητα, για να βρει το δρόμο της ειρηνικής της συμβίωσης.

Έτσι, η αποκατάσταση της ενότητας της Μιάς, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας, μπορεί να ετοιμάσει και τη Μία, Ειρηνική και Παγκόσμια Ανθρωπότητα, που εδαγγελίζεται ή χριστιανική μας εσχατολογία: «γενήσεται μία ποιμνή, εις ποιμήν» (Ίωάν. 10,16). Αύτη ήταν πάντοτε και παραμένει και σήμερα ή βαθύτερη νοσταλγία της ανθρωπότητας.

Πρός την κατεύθυνση αυτή πορεύεται και εργάζεται, τώρα και δεκαπέντε χρόνια, και ή Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης, προσφέροντας, κοντά στα τόσα άλλα, και την οικουμενική της διακονία, στα πλαίσια πάντοτε του έργου της Ιερῆς Μητροπόλεως μας Κισάμου και Σελίνου και της Αποστολικής Εκκλησίας της Κρήτης, του πρωτοποριακού πνεύματος της Πόλης και των δσων πανορθόδοξως αποφασίζονται.

Συνεπὲς πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς διαχριστιανικῆς καταλλαγῆς καὶ συνεργασίας, τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ορθοδόξου Ακαδημίας Κρήτης, κατὰ τὴ συνεδρία του τῆς 4ης Φεβρουαρίου 1984, ἀποφάσισε δμόφωνα, νὰ συμπεριλάβει στὶς ἐκδόσεις τοῦ Ἰδρύματος καὶ δύο κείμενα τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Παπαδερροῦ, πὸν ἀναφέρονται στὰ παραπάνω προβλήματα. Τὰ κείμενα αὐτά, πὸν ἔγιναν ἐδρύτερα γνωστὰ στὸ ἐξωτερικὸ, κρίνομε χρήσιμο, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖο, νὰ μελετηθοῦν καὶ στὸν τόπο μας, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἡγεσία τῆς Εκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἐυλογημένο Λαὸ τοῦ Θεοῦ, στὴ συνυπευθυνότητα τοῦ ὁποῖου ἔχει ἀποτεθεῖ μεγάλο μέρος τῆς ἐλπίδας γιὰ τὴν ἀνακαίνιση καὶ τὸ μέλλον τῆς Εκκλησίας.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

† Ο Κισάμου καὶ Σελίνου Εἰρηναῖος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ 6η Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.), πὸν πραγματοποιήθηκε ἀπὸ 24 Ἰουλίου μέχρι 10 Αὐγούστου 1983 στὸ Βανκοῦβερ τοῦ Καναδά, ἐνίσχυσε τὴν πεποίθηση ἐκείνων πὸν ἀποδέχονται τὸν Οἰκουμενισμὸ ὡς μιὰ κλήση τοῦ Θεοῦ σὲ συνειδητὴ συνέργεια πρὸς ἀποκατάσταση τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας καὶ ἀποτελεσματικὴ διακονία τῆς καταλλαγῆς, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Δὲν ἐπέτυχε ὅμως νὰ καθησυχάσει ὅλους τοὺς ἄλλους, πὸν ἀντιμετωπίζουν τὸν Οἰκουμενισμὸ μᾶλλον ὡς ὀχληρὴ πρόκληση, τὴν ὁποία ἐπιδιώκουν νὰ ἀποφύγουν ἢ τουλάχιστο νὰ ἀποδυναμώσουν με κάθε τρόπο.

Τὰ τρία κείμενα πὸν ἀκολουθοῦν, ἀν καὶ συντάχθηκαν πρὸς ἐκπλήρωση διαφορετικῶν τὸ καθένα σκοπῶν, συγκλίνουν πρὸς τὴν προβληματικὴ τῆς διαλεκτικῆς σχέσης πὸν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν κλήση καὶ στὴν πρόκληση αὐτή.

Μὲ ἀφετηρία τὸν παραβολικὸ λόγον τοῦ Πλάτωνα, πὸν φέρει τὸ Σωκράτη νὰ αὐτοχαρακτηρίζεται ὡς «ἀλογόμυγα» γιὰ τὴν πόλη καὶ τὴ συνείδηση τῶν Ἀθηναίων, παρακολουθοῦμε στὸ πρῶτον κείμενον τὴ διαλεκτικὴ τῆς κλήσης καὶ τῆς πρόκλησης σὲ σχέση με τὴν «πολιτικὴν» δράση τοῦ Π.Σ.Ε. Στὴν τρίτη μελέτη, πὸν ἀναφέρεται στὸ λεγόμενον «Κείμενον τῆς Lima» γιὰ τὸ Βάπτισμα, τὴν Εὐχαριστία καὶ τὴν Ἰερωσύνη, διαφαίνεται σαφέστερα ἡ κλήση, χωρὶς νὰ λείπει βέβαια παντελῶς καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς πρόκλησης, ἰδίως γιὰ ὅσους θὰ ἤθελαν νὰ βασανίσουν τὸ κείμενον κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς δογματικῆς ἀκρίβειας.

Τὸ πρῶτον κείμενον συντάχθηκε με τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης 80 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννηση (20-9-1900) τοῦ Ὀλλανδοῦ θεολόγου Willem Adolf Visser't Hooft, πρῶτου Γενικοῦ Γραμματέα (1938/48 - 1966) καὶ σημερινοῦ (ἀπὸ τὸ 1968) ἐπίτιμου

Προέδρου του Παγκοσμίου Συμβουλίου 'Εκκλησιών. 'Από το Συμβούλιο εκδόθηκε τότε τιμητικός έορτιος τόμος με τίτλο : *Voices of Unity*, Geneva, WCC, 1981, β' έκδοση 1983. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο 'Εκκλησιών μ'ας έκαμε την τιμή να μ'ας ζητήσει μια έργασία για τον τόμο αυτό, ως συνεισφορά εκ μέρους των 'Ορθοδόξων. Το κείμενό μας δημοσιεύθηκε στον παραπάνω τόμο (σσ. 78-91) υπό τον τίτλο : *The «gadfly» on trial : the «political» commitment of the World Council of Churches*. Το αρχικό κείμενο είχε γραφεί στα γερμανικά, από τα όποια έγινε η μετάφραση στα αγγλικά για τον παραπάνω τόμο, στον όποιο και δημοσιεύθηκε το κείμενο με όρισμένες περικοπές, λόγω στενότητας χώρου. 'Ολόκληρο το αρχικό, γερμανικά γραμμένο, κείμενο δημοσιεύθηκε αργότερα στο έγκυρο περιοδικό *Ökumenische Rundschau* 4(1981) 408-425. Το γερμανικό εκείνο κείμενο μεταφράζουμε και δημοσιεύουμε σ' αυτό τον τόμο.¹

1. Στον ίδιο τόμο συνεργάστηκαν :

α) 'Ο σημερινός Γεν. Γραμματέας του Παγκοσμίου Συμβουλίου 'Εκκλησιών Philip A. Potter, που έγραψε την Εισαγωγή. β) 'Ο Eugene Carson Blake, δεύτερος κατά σειρά Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου (1966-1972), που έγραψε για τις διεκκλησιαστικές σχέσεις 'Ανατολής - Δύσης κατά τη διάρκεια της θητείας του. Το κείμενο αυτό, αφιερωμένο κατά κύριο λόγο στην 'Ορθοδοξία, είναι σε πολλά σημεία αποκαλυπτικό και θα άξιζε να γίνει ευρύτερα γνωστό στους 'Ορθοδόξους. γ) 'Ο Emidio Campi, Γενικός Γραμματέας της Παγκόσμιας Χριστιανικής Φοιτητικής 'Ομοσπονδίας, που γράφει για την «οικουμενική χιόνη» από τη σκοπιά της 'Ομοσπονδίας αυτής. δ) 'Ο Γάλλος Δομινικανός Yves Congar, που γράφει για τις δοκιμασίες και τις επαγγελίες του Οικουμενισμού. ε) 'Ο ιστορικός John Garrett, από την περιοχή του Ειρηνικού, που γράφει μια ενδιαφέρουσα «έπιστολή από την 'Οκεανία». στ) 'Ο José Míguer-Bonino, ένας από τους τότε Προέδρους του Συμβουλίου και καθηγητής στην 'Αργεντινή, που μιλεί για τον Οικουμενισμό στη Λατινική 'Αμερική. ζ) 'Ο Roy G. Neehall, Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου των 'Εκκλησιών της Καραϊβικής, που γράφει για τον Οικουμενισμό στην περιοχή του. η) 'Η Mercy A. Oduyoye, από τη Νιγηρία, που γράφει για τα προβλήματα, τα προγράμματα και τις έλπίδες του Οικουμενισμού στην 'Αφρική, και θ) 'Ο M.M. Thomas, που γράφει για τον Οικουμενισμό στην 'Ασία.

Το τρίτο κείμενο αποτελεί εισήγησή μας στη Γενική Συνέλευση του Παγκοσμίου Συμβουλίου 'Εκκλησιών στο Βανκούβερ.

Προς τους συγγραφείς του τόμου ο Visser't Hooft απήλυθε ευχαριστήρια έπιστολή (17-2-1981), την όποια θεωρούμε χρήσιμο να παραθέσουμε σε μετάφραση :

α' Αγαπητοί φίλοι,

Την περασμένη εβδομάδα συνεδρίασε στη Γενεύη η 'Εκτελεστική 'Επιτροπή του Π.Σ.Ε. Κατά την έναρκτήρια συνεδρία ο Konrad Raiser μου έπέδωσε τον τιμητικό τόμο «Voices of Unity» (Φωνές 'Ενότητας). 'Επιθυμώ να ευχαριστήσω τους δέκα συγγραφείς για τη συμμετοχή τους σ' αυτό το υπέρσδεκτο δώρο.

'Υστερα από την τόσο μεγάλη αύξηση της βιβλιογραφίας γύρω από οικουμενικά θέματα, διερωτώμουν κατά πόσο θα μπορούσε να αποδειχθεί δυνατή ή έτοιμασία ενός αξιόλογου τόμου, που δεν θα επανελάμβανε άπλως όσα έχουμε ακούσει ήδη. 'Υπήρξα λοιπόν εύτυχής διαπιστώνοντας ότι κάθε ένα από τα δοκίμια του τόμου αυτού ρίχνει κάποιο καινούριο φώς στην οικουμενική κατάσταση. 'Ηταν καλή ή ιδέα να έστιασθεί ή προσοχή σε περιοχές που δεν έχουν περιγραφεί συχνά «σε βάθος» και με ρεαλισμό. Είναι καλό το να διαπιστώνει κανείς πώς όλοι σας μιλάτε με ειλικρίνεια για τα άρνητικά στοιχεία της κατάστασης, πράγμα που κάνει ακόμη πιο πειστικά τα θετικά στοιχεία που αναφέρετε.

Σε όλική θεώρηση, ή εικόνα που δίδει το βιβλίο δεν είναι αποθαρρυντική. Πουθενά δεν αναπτύσσεται ο Οικουμενισμός σταθερά. Παντού όμως συνεχίζει να ενεργεί ως ζύμη. 'Ο 'Αλέξανδρος Παπαδερός έχει δικιο να αποκαλεί τους Οικουμενιστές «αλογόμυγες», κι εγώ ο ίδιος είμαι περήφανος που χαρακτηρίζομαι ως ή πιο άχληρη αλογόμυγα (αυτό είναι καλύτερο από το να σε όνομάζουν «Nana» !).

Είναι ακόμη άραϊο να διαπιστώνει κανείς πώς αντιπροσωπεύονται οι διάφορες γενιές. 'Η προπολεμική γενιά από τον παλιό μου φίλο Yves Congar, που έγραψε ένα πολύ πρωτότυπο δοκίμιο. 'Η γενιά του «Oslo» και του «Amsterdam» από τον Philip Potter, τον M.M. Thomas και τον Gene Blake. 'Η «νεότερη» γενιά από τους άλλους. Είναι επίσης καλό να ακούει κανείς για καινούρια ζωή στην Παγκόσμια Χριστιανική Φοιτητική 'Ομοσπονδία.

Και πάλι, λοιπόν, θερμές ευχαριστίες γι' αυτό τον ουσιαστικό χαιρετισμό».

'Ο παραπάνω έορτιος τόμος βρήκε ευρύτερη απήχηση, όπως φαίνεται και από τις βιβλιοκρισίες που δημοσιεύθηκαν σε διάφορα ειδικά περιοδικά, όπως: *Theology Today* 1(1983) 460-61. *Religious Studies Review* 2(1982)179. *Études Théologiques et Religieuses* 1(1982)145. *Ephemerides Theologi-*

Συντάχθηκε αρχικά στη γερμανική γλώσσα και διανεμήθηκε στα μέλη τῆς Συνέλευσης μεταφρασμένο και σε άλλες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, ισπανικά, ρωσικά). Τῆ μετάφραση τοῦ κειμένου στα ἑλληνικά (ἀπὸ τὸ γερμανικὸ πρωτότυπο) κάναμε βιαστικά λίγο πρὶν ἀπὸ τὴ Συνέλευση, ἐπειδὴ τὴν τελευταία σχεδὸν στιγμὴ διατυπώθηκε ἀπὸ πολλοὺς ἡ εὐχὴ νὰ ὀμιλήσουμε ἑλληνιστί, μιά και ἐπρόκειτο νὰ καθιερωθεῖ γιὰ πρώτη φορὰ ἡ ἑλληνικὴ ὡς μιά ἀπὸ τίς ἐπίσημες γλώσσες τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Πράγματι, κατὰ τὴν ἐναρκτήρια τελετὴ τῆς Συνέλευσης (Δευτέρα, 25 Ἰουλίου), ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος ἔλαβε πρῶτος τὸ λόγο καί, μιλώντας ἑλληνιστί, εὐχαρίστησε γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς γλώσσας τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας στὴ σύγχρονη οἰκουμενικὴ οἰκογένεια. Ὑπογράμμισε ὅτι δικαιώνονται ἔτσι μακροχρόνιες σχετικὲς προσπάθειες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ παρέχεται στοὺς Ἕλληνες μεγαλύτερη εὐχέρεια γιὰ ἐνεργότερη συνεργασία.¹ Τῆ Δευτέρα, 1η Αὐγούστου, κάναμε συνοπτικὴ παρουσίαση τοῦ κειμένου μας στὸ Issue Group 2 - «Taking Steps Towards Unity» - «πραγματοποιώντας βήματα πρὸς τὴν

cae Lovanienses 57(1981)378. Unité Chrétien 65(1982). The Outlook (June 1982). On Being (Nov. 1981)57-58. Asia Lutheran News (Nov. 1981). Ökumenische Rundschau 3(1981). Kirchenblatt für die Reformierte Schweiz (Aug. 1981). Gereformerd Weekblad (Jul. 1981). Woord en Dienst 1981. Kerkblad S. Africa (Okt. 1981). Mondo e Missione (Oct. 1981)20. Expository Times UK (Jan. 82).

1. Στὰ ἐπίσημα Πρακτικά τῆς Συνέλευσης (Bericht Vancouver 1983. Offizieller Bericht, Ökumenischer Rat der Kirchen, Verlag Otto Lembeck, Frankfurt am Main 1983, σελ. 28), γίνεται, ὡστόσο, μιά δυσάρεστη, ἀλλὰ βέβαια δικαιολογημένη παρατήρηση, ὅσον ἀφορᾷ στὴν προσδοκία αὐτῆ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μύρων : «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔφησε πάντως αὐτῇ τῇ φορὰ 8 θέσεις στὴ Γενικὴ Συνέλευση ἀκάλυπτες καὶ ἀπέστειλε μόνον μιά ἀντιπροσωπεία - κορμὸ [«Rumpfdelegation»] - κολοβὴ ἀντιπροσωπεία] ἀπὸ 4 ἀντὶ 12 πρόσωπα καὶ μάλιστα ἀποκλειστικά θεολόγους», ἀντὶ νὰ συμπεριλάβει καὶ νέους καὶ γυναῖκες, ὅπως ἔχει συμφωνηθεῖ καὶ ὅπως

ἐνόητα», στὸ ὁποῖο προήδρευε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ἑλσεικίου Ἰωάννης. Ἦταν ἡ πρώτη εἰσήγηση σὲ ἑλληνικὴ γλώσσα, μετὰ τὴν ἐπίσημη εἰσοδοχὴ τῆς στὴ ζωὴ τοῦ Συμβουλίου (καὶ δυστυχῶς ἡ μόνη κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς Συνέλευσης).

Ἐκεῖνο πού τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν μᾶς εἶχε ζητήσει ἦταν ἓνα σχόλιο ἀπὸ ὀρθόδοξη ἄποψη πάνω στὸ πρόβλημα τῆς ἀποδοχῆς (Reception) τοῦ κειμένου πού ἐπεξεργάστηκε ἡ Ἐπιτροπὴ «Πίστις καὶ Τάξις» καὶ πού ἔλαβε τὴν τελικὴ του μορφή κατὰ τὴ διάσκεψη, πού ἔγινε τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1982 στὴ Lima τοῦ Περού, γνωστὸ ἀπὸ τότε ὡς «Κείμενο τῆς Lima» ἢ συνοπτικὰ ὡς BEM = Baptism, Eucharist, Ministry.¹

Τὸ κείμενό μας αὐτὸ συντάχθηκε κάτω ἀπὸ ἀσφυκτικὴ πίεση χρόνου. Ὅχι λιγότερο πιεστικὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ διαδικασία τῆς με-

ἐπραξαν τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ἄλλες Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες. Στὴν πραγματικότητα, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μποροῦσε νὰ ἀποστείλει 13 καὶ ὄχι 12 ἀντιπροσώπους, ὅπως ἀναγράφεται παραπάνω. Δυστυχῶς καὶ ἄλλες Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες δὲν ἐκάλυψαν ὅλες τίς θέσεις πού εἶχαν στὴ διάθεσή τους. Ἔτσι ἀποδυναμώθηκε γιὰ μιά ἀκόμη φορὰ καὶ κατὰ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν Ὀρθόδοξων, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δὲν μᾶς παρέχει ἀρκετὲς εὐκαιρίες συμμετοχῆς στὶς διάφορες δραστηριότητές του. Πρβλ. Γ. Τσέτση, Βανκούβερ 1983. Μία πρώτη ἀξιολόγησις τῆς ἔκτης Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, Ἐκκλησία 1-2(1984)42.

1. Baptism, Eucharist and Ministry. Faith and Order Paper No 111, WCC, Geneva 1982, μὲ ἓνα Πρόλογο ἀπὸ τοὺς Νίκο Νησιώτη καὶ William Lazareth, Πρόεδρο τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» καὶ Διευθυντῆ τῆς Γραμματείας τῆς Ἐπιτροπῆς ἀντίστοιχα. Στὸ κείμενο αὐτὸ παραπέμπουμε ἐδῶ, ἐπειδὴ θεωρεῖται ὡς τὸ ἐπίσημο κείμενο τῆς Lima (βλπ. *Towards Visible Unity*, I, WCC 1982, σελ. 80, ὑποσημείωση. Πρβλ. σελ. 84). Τὸ αὐτὸ κείμενο σὲ γερμανικὴ ἔκδοση : *Taufe, Eucharistie und Amt*, Verlag Otto Lembeck, Frankfurt am Main 1982. Τὸ αὐτὸ σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση : *Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Ἱερωσύνη*, Ἐκδόσεις τοῦ Ὀρθόδοξου Κέντρου τοῦ Σαμπεζύ, 1983. Διατηροῦμε ἐδῶ τὸν ὄρο «Ἱερωσύνη», χωρὶς νὰ παραβλέπουμε ὅτι δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ δικαιολογημένες ἐπιφυλάξεις ἡ ἀπόδοση μὲ τὸν ὄρο αὐτὸ τοῦ «Ministry» τοῦ πρωτοτύπου ἢ τοῦ «Amt» τοῦ γερμανικοῦ κειμένου, στοὺς ὁποίους πλησιέστερος εἶναι ὁ ὄρος «Λειτουργία».

τάφρασης στα ελληνικά από το γερμανικό πρωτότυπο. Ύστερα από ώριμότερη σκέψη θα επιθυμούσαμε να βελτιώσουμε και το κείμενο και τη μετάφραση σε όρισμένα σημεία. Κρίνουμε όμως προτιμότερο να το παραθέσουμε στην αρχική του μορφή, όπως κατατέθηκε, άλλωστε, διανεμήθηκε και δημοσιεύθηκε, άποσπαστικά σε διάφορα περιοδικά και ελόκληρο το γερμανικό πρωτότυπο στο περιοδικό *Una Sancta*, 38. Jg. (1983), Heft 3, σσ. 207 - 216, υπό τον τίτλο : *Nicht am Volk und am Leben vorbei*. Το κείμενο, σε αγγλική μετάφραση, δημοσιεύτηκε επίσης στα περιοδικά α) *The Ecumenical Review*, 2 (1984), 193-203, με τίτλο *Baptism Eucharist, Ministry* και β) *Mid-Stream* 1 (1984) 51-63, με τίτλο *Some Thoughts on Reception*.

Όμολογούμε ότι μέχρι σήμερα δεν είχαμε ασχοληθεί ειδικότερα με τη δράση και τους θεολογικούς προβληματισμούς της 'Επιτροπής «Πίστις και Τάξις», άφοῦ, άλλωστε, τὰ επιστημονικά ενδιαφέροντά μας δεν εκτείνονται στο δύσβατο χώρο τῆς δογματικής διδασκαλίας τῆς 'Εκκλησίας. Γι' αυτό και αποδεχθήκαμε με δικαιολογημένη συστολή τὴν πρόσκληση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου 'Εκκλησιῶν νὰ μετáσχουμε στὴ Γενικὴ Συνέλευση μετὴν ἰδιότητα τοῦ Advisor (Συμβούλου) καὶ νὰ παρουσιάσουμε μιὰ εἰσήγηση πάνω σὲ ἓνα τόσο ἀκανθῶδες πεδίο, ὅπως ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται τὸ κείμενο, καθὼς μάλιστα ἐπρόκειτο γιὰ τὸν μόνο ἐκτενὴ σχολιασμὸ τοῦ κειμένου τῆς Lima ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν 'Ορθοδόξων. Ἡ εὐμενής, ὡστόσο, ὑποδοχὴ τοῦ κειμένου μᾶς δίδει τὸ θάρρος νὰ τὸ κάνουμε προσιτὸ στοὺς ἑλληνόφωνους πιστοὺς καὶ μάλιστα στὴ πνευματικὴ ἡγεσία τῆς 'Εκκλησίας μας, ποὺ καλεῖται τῶρα νὰ ἀποφανθεῖ ἐπίσημα καὶ ὑπεύθυνα γιὰ τὸ BEM ὡς τὸ τέλος τοῦ 1985. Τὴν ἐπιθυμία μας αὐτὴ εὐαρεστήθηκε νὰ διευκολύνει τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς 'Ορθοδόξου 'Ακαδημίας Κρήτης, ἐντάσσοντας τὶς δύο μελέτες μας στὶς ἐκδόσεις τοῦ 'Ιδρύματος. Ἐκφράζουμε καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τὶς θερμὲς μας εὐχαριστίες πρὸς τὸ Σεβασμιώτατο Πρόεδρο καὶ τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου 'Ιωαννίνων Νίκο Παναγιωτάκη, ποὺ ἀνέλαβε τὴν ἐπιμέλεια τῆς ἐκδοσης.

Τὰ τρία κείμενά μας, ποὺ περιλαμβάνονται σ' αὐτὸ τὸν τόμο, παρὰ τὸ διαφορετικὸ ἀντικείμενό τους, συνδέονται στενότερα μετὰξὺ τους καὶ ἀλληλοσυμπληρώνονται.¹ Εὐχὴ μας εἶναι νὰ μετριάσουν τὴν ἀνησυχία ἐκείνων ποὺ ἐκλαμβάνουν τὸν Οἰκουμενισμό μόνον ὡς πρόκληση καὶ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἄλλους, ποὺ τὸν ἀποδέχονται ὡς κλήση, «εἰς τὸ εἰδέναι τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως» ('Εφεσ.1,18) καὶ «ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθησαν» ('Εφεσ. 4,1).

1. Για πληρέστερη κατανόηση καὶ τεκμηρίωση ὀρισμένων ἀπὸ τὶς θέσεις, ποὺ ἀναγράφονται στὰ κείμενα αὐτὰ πρβλ. τὶς μελέτες μας :

— 'Η Σύνοδος σὲ σχέση μετὸ πλήρωμα τῆς 'Εκκλησίας καὶ τὸν κόσμο, Χανιά 1978,

— Λειτουργικὴ Διακονία, στὸν τόμο: *Λειτουργικὴ Διακονία. Ἡ ἀποστολὴ τῆς 'Εκκλησίας στὸ σύγχρονο κόσμο*, Ἐκδόσεις 'Ορθοδόξου 'Ακαδημίας Κρήτης, Χανιά 1981.

Η «ΑΛΟΓΟΜΥΓΑ» ΣΤΟ ΕΔΩΛΙΟ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΗ
ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

*Nūn οὖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλοῦ δέω ἐγὼ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ ἀπολογεῖσθαι, ὡς τις ἂν οἴοιτο, ἀλλὰ ὑπὲρ ὑμῶν, μὴ τι ἐξαμάρτητε περὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν ὑμῖν ἐμοῦ καταψηφισάμενοι. Ἐὰν γὰρ ἐμὲ ἀποκτείνητε, οὐ ῥαδίως ἄλλον τοιοῦτον εὕρησεται, ἀτεχνῶς, εἰ καὶ γελοιότερον εἰπεῖν, προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὥσπερ ἴσχω μέγαν μὲν καὶ γενναῖον, ὑπὸ μεγέθους δὲ νοθεστέρω καὶ δεομένω ἐγείρεσθαι ὑπὸ μύωπος τινος· οἷον δὴ μοι δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθεικέναι τοιοῦτόν τινα, ὃς ὑμᾶς ἐγείρων καὶ πείθων καὶ ἐνειδίζων ἕνα ἕκαστον οὐδὲν πάνομαι τὴν ἡμέραν ὅλην πανταχοῦ προσκαθίζων· τοιοῦτος οὖν ἄλλος οὐ ῥαδίως ὑμῖν γενήσεται, ὧ ἄνδρες, ἀλλ' ἐὰν ἐμοὶ πειθήσθε, φείσεσθέ μου· ὑμεῖς δ' ἴσως τάχ' ἂν ἀχθόμενοι, ὥσπερ οἱ νυστάζοντες ἐγειρόμενοι, κρούσαντες ἂν με, πειθόμενοι Ἀντίτῳ, ῥαδίως ἂν ἀποκτείναιτε, εἴτα τὸν λοιπὸν βίον καθεύδοντες διατελοῖτε ἂν, εἰ μὴ τινα ἄλλον ὁ θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψειεν κηδόμενος ὑμῶν.**

Πλάτωνος Ἀπολογία, 18.

* Τώρα λοιπόν, πολίτες τῶν Ἀθηνῶν, κάθε ἄλλο κάνω παρά νά ἀπολογεῖμαι χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μου, ὅπως θά νόμιζε ἴσως κανεῖς. Ἀπολογοῦμαι γιά δικό σας χατίρι, μήπως, καταδικάζοντάς με, ἀμαρτήσετε στό Θεό ὡς πρὸς τὸ δῶρο ποῦ σᾶς ἔκαμε. Γιατί, ἂν με θανατώσετε, δὲ θά βρεῖτε εὐκόλα ἄλλον σάν κι ἐμένα, κολλημένο ἀπὸ τὸ θεὸ στὴν πόλη—θά τὸ πῶ καὶ ἄς εἶναι κάπως γελοῖο— ὅπως σὲ μεγάλο, καθαρόαιμο, ἀλλὰ νοθερὸ ἀπὸ τὸ πάχος τοῦ ἄλογο, ποῦ, γιά νά σηκώνεται, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ ἀλογόμυγα. Ὡς τέτοια ἀλογόμυγα μοῦ φαίνεται πὼς με ἔχει κολλήσει κι ἐμένα ὁ θεὸς στὴν πόλη, γιά νά περιφέρομαι ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ νά καθίζω πάνω στὸν κάθε ἕναν ἀπὸ σᾶς, νά σᾶς ξυπνῶ, νά σᾶς πείθω καὶ νά σᾶς πειράζω. Τέτοιος λοιπὸν ἄλλος δὲν θά βρεθεῖ εὐκόλα γιά σᾶς, πολίτες τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπομένως, ἂν με πιστεύετε, μὴ με καταδικάσετε. Μπορεῖ ὅμως, ἐνοχλημένοι ἴσως σάν τοὺς ἀγουροζυπνημένους, ποῦ νυστάζουν ἀκόμη, νά με χτυπήσετε, πιστεύοντας στὸν Ἄνυτο, καὶ εὐκόλα νά με θανατώσετε· στὴν περίπτωση αὐτὴ θά μείνετε δλόκληρη τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ σας κοιμισμένοι, ἂν δὲν σᾶς λυπηθεῖ ὁ Θεὸς καὶ σᾶς στείλει κάποιον ἄλλο.

1. Ὅταν μοῦ ζητήθηκε νά κάμω ἕνα σχόλιο, ἀπὸ ὀρθόδοξη ἀποψη, πάνω στὴν «πολιτικὴ» δράση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.), προκειμένου νά περιληφθεῖ στὸν συλλογικὸ αὐτὸ τόμο, θυμήθηκα αὐθόρμητα τὸ παραπάνω συγκλονιστικό, ὅσο καὶ προφητικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Ἀπολογία τοῦ Σωκράτη» τοῦ Πλάτωνα. Τὸ ἀπόσπασμα μὲ ἀκολουθοῦσε ἔκτοτε ὡς «ἀλογόμυγα» καὶ μὲ παραινοῦσε νά ἐστιάσω τὸ σχόλιό μου στὸ ρόλο τῆς «ἀλογόμυγας» ποῦ διαδραματίζουν ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση καὶ μάλιστα τὸ Π.Σ.Ε. Τὴ σκέψη αὐτὴ ἐνίσχυε τὸ γεγονός ὅτι, ἐνῶ μπορῶ νά ὑποψιαστῶ κάπως τὸ «Δαιμόνιον» ποῦ ἐνέπνευσε τοὺς πρωτεργάτες τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης κατὰ τὰ νεότερα χρόνια, εἶμαι πεπεισμένος πὼς οὔτε Οἰκουμενικὴ Κίνηση, οὔτε Π.Σ.Ε. θά εἴχαμε, ἂν οἱ πρωτοπόροι ἐκεῖνοι δὲν εἴχαν προσκολληθεῖ στὶς Ἐκκλησίες ὡς σταλμένες ἀπὸ τὸ Θεὸ «ἀλογόμυγες», γιά νά τις ἀφυπνίζουν, νά τις πείθουν καὶ νά τις πειράζουν βέβαια πότε πότε!

2. Αὐτὸ ἰσχύει φυσικὰ πολὺ περισσότερο γιά τὸν ἄνθρωπο στὸν ὁποῖο ἀφιερώνεται αὐτὸς ὁ τόμος. Στὰ σημερινὰ γεράματά του εἶναι ἴσως ὁ Babouchka, ὁ πνευματικὸς Γέρον, ὁ «πατερούλης», ποῦ ἀναγνώρισαν κάποτε στὸ πρόσωπό του οἱ Ὀρθόδοξοι Ρῶσοι.¹ Στὴ μνήμη τῆς Ἐκκλησίας ὅμως, ὁ Willem Adolf Visser't Hooft θά παραμείνει ἀσφαλῶς ὡς ἡ πιὸ ὀχληρὴ «ἀλογόμυγα» τῆς παγκόσμιας Χριστιανοσύνης κατὰ τὸν εἰκοστὸ αἰῶνα!

3. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ συνοικοδόμησε μὲ τὴν προφητικὴ παρέμβαση του, τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν δηλαδή, βρίσκεται τώρα καὶ μερικὰ χρόνια στὸ σκαμνὶ τοῦ κατηγορουμένου. Ὁ Σωκράτης, ποῦ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου «μετά

1. W.A. Visser't Hooft, *Die Welt war meine Gemeinde. Autobiographie*, München 1972, σ. 328.

λόγου ἐβίωσεν»¹, κατηγορήθηκε για ἀθεΐα, καθώς ἐκήρυττε «καινά δαιμόνια» —ἀλήθειες, πού ἔκαναν τούς «εὐσεβεῖς» νά ἀποροῦν και νά ὀργίζονται, «δορυαίχμες λέξεις και αὐτοκτόνες»,² ὅπως οἱ μέλισσες, ἀλήθειες, πού ὀδηγοῦν στοῦ θάνατο ἐκεῖνον πού ἀποτολμᾷ νά τις ἐκφράσει. Τέτοιες, ἐπικίνδυνες για τή ζωή τοῦ φορέα τους ἀλήθειες και ἐρεθιστικές λέξεις τῆς Οἰκουμένης Κίνησης, πού ὑποβάλλονται στις Ἐκκλησίες και στους χριστιανούς τῆς ἐποχῆς μας μέ τις ἐνέργειες τοῦ Π.Σ.Ε., ἐνεργοῦν συχνά ὡς καυστικοὶ νυγμοὶ τῆς «ἀλογόμυγας». Προφανῶς ἦταν ὑπερβολική ἡ πρὸς τὸν Ἄνυτο³ ἀπαίτηση, νά ὑπομείνει μέσα στὸν ὕπνο του μιὰ τέτοια παρενόχληση. Οἱ κριτικοὶ ἀνέλαβαν για αὐτὸ τὴν ἀποστολή τοῦ «διαβόλου» και ἐξώθησαν τούς Ἀθηναίους νά προκαλέσουν μιὰ δίκη, για νά ἐξουδετερώσουν τὸ ζῶψιο, πρὶν εἶναι ἀργά. Ἡ δίκη διεξάγεται λοιπὸν τώρα και μερικὰ χρόνια. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἀλλάζουν βέβαια οἱ δικαστές, οἱ κατήγοροι και ἡ ἴδια ἡ κατηγορία. Ἡ δίκη ὅμως παρατείνεται ἀκόμη, πότε σὲ ὑψηλὴ ἔνταση και πότε σὲ ὑφεση, ὥσπου νά προσαχθεῖ πρόσθετο ἐνοχοποιητικὸ ὕλικό.

4. Τὸ ὅτι και ἡ Ὁρθοδοξία μετέχει σ' αὐτὴ τὴ δίκη εἶναι βέβαια κατανοητό, ἀφοῦ ἡ οἰκουμένη «ἀλογόμυγα» ἔγινε μέ ἰδιαίτερο τρόπο αἰσθητὴ στοῦ δικό της σῶμα. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς ὑπερβολὴ νά ποῦμε, πῶς, κοντὰ στὴν κυριαρχία τῆς ἀθεΐας, πού ἀναδείχθηκε σὲ πολιτειακὸ σύστημα σὲ περισσότερες ὀρθόδοξες χῶρες, ἡ Οἰκουμένη Κίνηση ἀποτελεῖ τὴ δευτέρη μεγάλη πρόκληση τῆς Ὁρθοδοξίας αὐτὸ τὸν αἰῶνα. Γιατί, ἂν και δὲν ἐπιτρέπεται νά ὑποτιμᾶται ἡ ὀρθόδοξη συμβολὴ στὴ δημιουργία τῆς Οἰκουμένης

1. «Τὸν Χριστὸν πρωτότοκον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐδιδάχθημεν και προεμνήσαμεν λόγον ὄντα, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. Καὶ οἱ μετὰ λόγον βιώσαντες Χριστιανοὶ εἶσι, κἂν ἄθει ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἑλλήσι μὲν Σωκράτης και Ἡράκλειτος και οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς,....». Ἰουστίνου, Ἀπολογία 46, ΒΕΠ 3, 185 - 186.

2. Ὀδυσ. Ἐλύτη, Τὸ Ἄξιον ἐστὶ (Δοξαστικόν), Ἰκαρος, ἐκδ. 13η, σελ. 84.

3. Ὁ κυριότερος ἀπὸ τούς τρεῖς κατηγόρους τοῦ Σωκράτη. Οἱ ἄλλοι δύο ἦταν ὁ Λύκων και ὁ Μέλητος.

κῆς Κίνησης, και πολὺ περισσότερο στοῦ ἴδιο τὸ δικαίωμά της νά ἀποκαλεῖται «οἰκουμένη», ἡ Κίνηση αὐτὴ συνιστᾷ ταυτόχρονα τὴν πρώτη μαζικὴ πρόκληση τοῦ Προτεσταντισμοῦ πρὸς τὴν ὀρθόδοξη Χριστιανοσύνη. Καὶ τοῦτο κυρίως ἐπειδὴ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κιόλας ἡ παρουσία τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μεταρρύθμισης ἦταν και, ὅπως φαίνεται, θά παραμείνει, κυριαρχική. Οἱ Ἐκκλησίες αὐτὲς ἀποτελοῦν τόσο θεολογικά, ὅσο και ἀπὸ κοινωνικοπολιτικὴ ἄποψη, μιὰ διαρκὴ πρόκληση για τὴν Ὁρθοδοξία.

5. Εἶναι για αὐτὸ πέρα ὡς πέρα κατανοητὸ τὸ ὅτι, ἂν και ὅλες οἱ Αὐτοκέφαλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες εἶναι ἐνεργὰ και δραστήριαι μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ἀντιπροσωπεύεται και ἡ Ὁρθοδοξία στὴ δίκη για τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω. Οἱ ἀπόψεις της για τις κοινωνικοπολιτικὲς δραστηριότητες τοῦ Π.Σ.Ε., πού μᾶς ἀπασχολοῦν κυρίως ἐδῶ, δὲν εἶναι, ὡστόσο, ἐνιαῖες, και οὔτε θά μπορούσαν, ἄλλωστε, νά εἶναι. Γιατί ὡς σήμερα ἡ Ὁρθοδοξία διατύπωσε μόνο ἐπὶ μέρους ἀπαντήσεις, ὅχι ὅμως και μιὰ ἀπὸ κοινού ἐπεξεργασμένη, πανορθόδοξη ἀπάντηση στὴν παραπάνω πρόκληση. Κάτι τέτοιο δὲν πρέπει νά ἀναμένεται στοῦ ὄρατο μέλλον, ἐκτὸς ἂν θά μπορούσε νά συνέλθει προσεχῶς ἡ προγραμματιζόμενη Ἀγία και Μεγάλη Σύνοδος και νά ἀσχοληθεῖ και μέ τὸ σοβαρὸ αὐτὸ πρόβλημα (ὅπως ἔχει πράγματι προβλεφθεῖ). Ἀκόμη και τότε ὅμως ἡ ἀπάντηση δὲν θά μπορούσε νά εἶναι πλήρης και ὀριστική, ἀφοῦ και ἡ ἴδια ἡ πρόκληση δὲν εἶναι οὔτε ἐνιαία, οὔτε ἀμετάβλητη. Στὴ συνάντησή της μέ τὸν Προτεσταντισμὸ, στὰ πλαίσια τῆς Οἰκουμένης Κίνησης, ἡ Ὁρθοδοξία γίνεται δέκτης μιᾶς ὅχι πάντοτε ἀρμονικῆς πολυφωνίας, ὅχι μόνο στοῦ θεολογικοῦ - ἐκκλησιολογικοῦ, ἀλλὰ και στοῦ κοινωνιοθητικοῦ και κοινωνικοπολιτικοῦ χῶρου.

6. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτὴ ἡ ἀκόμη περισσότερο ἰσχυροποιημένη ἀπὸ τις παγκόσμιες πολιτικὲς και πολιτιστικὲς ἐντάσεις πολυφωνία, πού κάνει δύσκολη μιὰ ἐνιαία ἀπάντηση τῆς Ὁρθοδοξίας: και για τὴν ἴδια τὴν Ὁρθοδοξία θά ἦταν δύσκολο νά ἐπιτευ-

χθει σήμερα μια έναρμόνια συμφωνία στο κοινωνικοπολιτικό έδαφος. Γιατί και ο βιοτικός χώρος τής Ὁρθοδοξίας, πού έχει διαφοροποιηθεῖ στο μεταξύ τόσο πλουραλιστικά, επιτρέπει τώρα πιά μόνο μια πολυφωνική έκφραση ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε παλαιότερα μια λίγο πολύ ἐνική αὐτοσυνειδησία και κοσμοαντίληψη τοῦ ὀρθόδοξου ἀνθρώπου.¹ Παρὰ μὲν, ὡστόσο, ἡ ἐλπίδα, πὼς ἡ πολυφωνία αὐτὴ θὰ μπορέσει νὰ διατηρήσει και στο μέλλον τὴν ἐσωτερικὴ ἄρμονία τοῦ ὀρθόδοξου ἕθους. Μὲ βάση και ἀφετηρία τὸ ἕθος αὐτό, εἶναι ἤδη καιρὸς νὰ δώσει ἡ Ὁρθοδοξία μιὰ ἀπάντηση στὴν κοινωνικοπολιτικὴ πρόκληση τόσο τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης, ὅσο και τῆς σύγχρονης παγκόσμιας κατάστασης. Τὰ βήματα, πού ἔχουν σημειωθεῖ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ τὸν τελευταῖο καιρὸ εἶναι, δυστυχῶς, λίγα, ὅπωςδήποτε ὅμως ἐνθαρρυντικά.² Τὰ βήματα αὐτὰ ἀποτελοῦν μιὰ κάποια σίγουρη ἀφετηρία και γιὰ τὴ δικὴ μας ἐδῶ ἀναζήτηση μιᾶς ὀρθόδοξης ἀπάντησης στὴν οἰκουμενικὴ πρόκληση.

1. Alex. Papaderos, *Das liturgische Selbst-und Weltbewusstsein des byzantinischen Menschen*, *Kyrios*, IV (1964), Heft 3, σσ. 206-218.

2. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς πανορθόδοξες Διασκέψεις, πού συγκλήθηκαν ἀπὸ τὸ 1961 και ἐξῆς και τὸ Β' Πανορθόδοξο Συνέδριο τῶν Ἀθηνῶν (1976, πρβλ. *Procès - Verbaux du Deuxième Congrès de Théologie Orthodoxe*, Athènes, 1978), ἀξίζει νὰ σημειωθοῦν ἐδῶ και οἱ ἀκόλουθες ἐκδηλώσεις : α) Ἡ Διάσκεψη τοῦ 1974 στὴ Μονὴ Cernica τῆς Ρουμανίας μὲ θέμα : «Confessing Christ Today». β) Ἡ Διάσκεψη τοῦ 1975 στὴν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία Κρήτης, μὲ θέμα : «The Church's Struggle for Justice and Unity» (βλπ. τὰ κείμενα στὴν ἐκδοση τοῦ C. Patelos, *The Orthodox Church in the Ecumenical Movement*, Geneva 1978). γ) Ἡ Διάσκεψη τοῦ 1977 στὴ Μονὴ New Valamo τῆς Φινλανδίας μὲ θέμα : «The Ecumenical Nature of the Orthodox Witness». δ) Ἡ Διάσκεψη τοῦ 1978 στὴν Ὁρθόδοξο Ἀκαδημία Κρήτης, μὲ θέμα : «Church and Service : The Orthodox Approach to Diaconia» (βλπ. τὰ Πρακτικὰ στὸν τόμο : *Λειτουργικὴ Διακονία. Ἡ κοινωνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας στο σύγχρονο κόσμο*, ἐκδόσεις Ὁρθόδοξου Ἀκαδημίας Κρήτης, Χανιά 1981. Πρβλ. Alex. Papaderos, *Liturgical Diaconia*, στο περιοδικὸ *Mid-Stream*, XVIII,2(1979) 134-141. Τὸ αὐτὸ κείμενο σὲ ἀποτελεῖ γερμανικὴ ἐκδοση : *Die liturgische Diakonie*, Otterbach 1979).

7. Ὅπως σὲ κάθε δίκη, πρέπει νὰ διαπιστωθεῖ και ἐδῶ πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ ταυτότητα τοῦ «κατηγορουμένου». Ὁ ἴδιος πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ πεῖ ποιὸς εἶναι, πρὶν ἀρχίσουν οἱ κατήγοροι και οἱ συνήγοροι νὰ ζωγραφίζουν τὴ δικὴ τους εἰκόνα γι' αὐτόν. Στὴν περίπτωση τοῦ Π.Σ.Ε. οἱ Ἐκκλησίες - μέλη διασκέφθηκαν ἀπὸ κοινού, συναποφάσισαν και καθόρισαν καταστατικὰ τί θὰ ὀφείλε νὰ εἶναι τὸ Συμβούλιο. Τί ἔγινε ὅμως στὴ συνέχεια ; Πὼς ἀντιλαμβάνεται τὸν ἑαυτό του τὸ ἴδιο τὸ Οἰκουμενικὸ Συμβούλιο ;

8. Θὰ θέλαμε νὰ περιοριστοῦμε ἐδῶ σὲ μιὰ χαρακτηριστικὴ γιὰ τὸν προβληματισμό μας ὁμολογία. Ὅταν στὶς 6 Νοεμβρίου 1967 ὁ τότε Γενικὸς Γραμματέας E.C. Blake ὑποδεχόταν στο «Στρατηγεῖο» τοῦ Π.Σ.Ε., στὴ Γενεύη, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη Ἀθηνῶν, συνέκρινε τὸ Π.Σ.Ε. μὲ ἓνα οἰκοδόμημα, πού ἔχει ἀνεγερθεῖ ἔτσι, ὥστε νὰ εἶναι εὐάρεστο και χρήσιμο στὶς Ἐκκλησίες. Πρόκειται, εἶπε, γιὰ ἓνα οἰκοδόμημα πού δὲν ἔχει ἀκόμη ὀλοκληρωθεῖ. Χρειαζόνται περισσότερα διαμερίσματα, μιὰ και αὐξάνει ὀλοένα και περισσότερο ἡ οἰκουμενικὴ οἰκογένεια. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται νὰ διαφοροποιοῦνται κάθε τόσο τὰ σχέδια, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζουν περισσότερη ἀνεση και χρησιμότητα.¹ Ἄν ὁ Δρ. Blake δὲν ἔκλεινε τὴ χαιρετιστήρια προσφώνησή του μὲ τὴν παρατήρηση πὼς ἓνα οἰκοδόμημα περικλείει και τὸν κίνδυνο τῆς παραμονῆς σὲ μιὰ «εἰρηνικὴ ἀπομόνωση», θὰ μᾶς μετέδιδε ὁ περὶ οἰκοδομήματος συμβολισμὸς του τὴν ὅπωςδήποτε σφαλερῆ ἐντύπωση πὼς τὸ Συμβούλιο βλέπει πράγματι ὡς κύρια ἀποστολὴ του νὰ προσφέρει, ὅπως εἶπε, στὶς Ἐκκλησίες κάτι τὸ εὐάρεστο και ἄνετο ! Εἴμαστε, ὡστόσο, πεπεισμένοι ὅτι πολλοὶ χριστιανοί, ἴσως και μερικὲς Ἐκκλησίες - μέλη, περιμένουν πράγματι ἀπὸ τὸ Συμβούλιο μᾶλλον αὐτὸ τὸ εὐάρεστο και τὸ ἄνετο, παρὰ «κεντήματα ἀλογόμυγας». Ἄν υἱοθετοῦσε και τὸ Συμβούλιο τὴν προσδοκία αὐτὴ, θὰ ἀστοχοῦσε, δίχως ἄλλο, σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς πρωταρ-

1. Patelos, ὁ.π., σελ. 251 ἐξ.

χικές ευθύνες του, στο να είναι δηλ. «μία διαρκής δημιουργική πρόκληση δια τὰς Ἐκκλησίας», ὅπως τόνισε ὁ Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος Μελίτων σὲ ἕνα σχόλιό του γιὰ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς Οὐψάλας.¹ Μπροστὰ σ' ἕναν τέτοιο κίνδυνο, μᾶς φαίνεται πρόσφορο νὰ συσχετίσουμε ἐδῶ μὲ τὸ Π.Σ.Ε. μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα ποὺ θέτει τὸ παραπάνω κείμενο τοῦ Πλάτωνα:

α) Χάριν τίνος ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτὸ του τὸ Π.Σ.Ε. κατὰ τὴ συνεχιζόμενη αὐτὴ δίκη: χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του ἢ χάριν τῶν «Ἀθηναίων»;

β) Θεωρεῖ ἀκόμη τὸν ἑαυτὸ του ὡς μιὰ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴ Χριστιανοσύνη καὶ ἔχει ἐναργῆ ἐπίγνωση τοῦ ὅτι μιὰ τέτοια δωρεὰ εἶναι προορισμένη νὰ διακονεῖ ὄχι ἕναν αὐτοσκοπὸ ἢ μιὰ ἐπιλογή τοῦ ἴδιου τοῦ Π.Σ.Ε., ἀλλὰ μόνο τοὺς «Ἀθηναίους», ἀκόμη καὶ ὅταν ἐμφανίζονται ὡς κατήγοροί του ;

γ) Ἰπῆρξε καὶ παραμένει ἀκόμη τὸ Π.Σ.Ε. πεπεισμένο πὼς ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσει μιὰν ἐντελῶς ἰδιάζουσα ἀποστολή, ποὺ μόνο αὐτὸ μπορεῖ νὰ φέρει σὲ πέρας καὶ ὅτι ἐπομένως γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἔχει «κολλήσει ὁ Θεὸς ὡς ἀλογόμυγα στὴν πολιτεία», δηλ. στὴν Ἐκκλησία ;

δ) Ἐπιμένει νὰ κεντᾷ τὸ μεγάλο καὶ ἐπιρρεπὲς πρὸς τὴ νωθρότητα «ἄλογο» καὶ νὰ τοῦ γίνεται συνειδητὰ ὀχληρὸ ἢ μήπως ἔχει στὸ μεταξὺ τρομοκρατηθεῖ τόσο πολὺ ἀπὸ τὶς ἀντιδράσεις του, ὥστε ἔγινε «λογικὸ» καί, ἀντὶ νὰ τὸ ἐρεθίζει ἀκόμη περισσό-

1. Metropolitan Meliton of Chalcedon, The Ecumenical Movement and the Fourth General Assembly of Uppsala, στὴν ἔκδοση τοῦ Patelos, ὁ.π., σελ. 294. Στὸ εἰσαγωγικὸ του σημείωμα (*Voices of Unity*, σελ. VIII) ὁ Philip Potter γράφει σχετικὰ: «Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδερὸς προσφέρει μιὰ σαγηνευτικὴ διακονία μὲ τὶς σκέψεις του γιὰ τὴ σύγκρουση γύρω ἀπὸ τὴν πολιτικὴ δράση τοῦ Π.Σ.Ε., καθὼς μάλιστα τὴν ἐξετάζει ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς Ὀρθοδοξίας τῆς Ἀνατολῆς. Πολὺ σωστὰ βεβαιώνει πὼς, ἐφόσον τὸ Π.Σ.Ε. καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση διατηροῦν τὴν πιστότητά τους πρὸς τὸ Εὐαγγέλιο, παραμένουν μιὰ ἀναγκαία ἀλογόμυγα, ποὺ κεντᾷ τὸ ἀδρανὲς ἄλογο, ὅπως ἔγραψε ὁ Πλάτων στὴν Ἀπολογία του».

τερο, ἀρκεῖται τώρα πιά μόνο στὸ νὰ τὸ χαϊδεύει τρυφερά, ἔστω κι ἂν διατρέχει ἔτσι τὸν κίνδυνο νὰ τὸ ἀφήσει νὰ ἀποκοιμηθεῖ βαθύτερα; Μήπως μάλιστα μοιάζει καμιά φορὰ νὰ ἔχει καὶ τὸ ἴδιο τὸ Π.Σ.Ε. τὴν τάση νὰ μεταμορφωθεῖ σὲ ἕνα καθαρόαιμο ἄλογο καὶ νὰ ἀποδεχθεῖ τὴ νωχέλεια ὡς νέα ποιότητα τῆς ζωῆς του;

ε) Πόσο μεγάλος εἶναι ὁ κίνδυνος γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς «Ἀθηναίους»; Θὰ συνεχίσουν νὰ ὑποστηρίζουν ἀπὸ κοινῶ με εὐγνωμοσύνη τὴ δωρεὰ ποὺ τοὺς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός, τὸ Π.Σ.Ε. δηλ., ἀντὶ νὰ τὸ καταδικάζουν; Ἡ μήπως, ἀκολουθώντας τὸν «Ἄνυτο», θὰ δυσαρεστηθοῦν σὰν τοὺς ἀγουροξυπνημένους καὶ θὰ τὸ καταδικάσουν ἀπερίσκεπτα, ὥστε, καταργώντας καὶ ἐξουδετερώνοντας το, νὰ συνεχίσουν μὲ ἀδιατάρακτη συνείδηση τὸν ὕπνο τους;

ΤΟ Π.Σ.Ε. ΚΑΙ Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

9. «Οἱ ἅγιοι στὸν πειρασμὸ τῆς ἐξουσίας» —αὐτὴ ἡ διαρκὴς πρόκληση γιὰ τὴ χριστιανικὴ ὑπαρξή— φαίνεται πὼς δὲν ἀντιπαρέρχεται οὔτε τὸ Π.Σ.Ε. Γιατὶ κι αὐτὸ βρίσκεται διαρκῶς στὸν κίνδυνο, κατὰ τὴν ἀναστροφή του μὲ τὴν ἐξουσία —τὸ παιγνίδι αὐτὸ μὲ τὴ φωτιά!— νὰ συμπεριφέρεται, ἐν δυνάμει ἢ ἀδυναμίας, μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ τοῦ γίνεται πράγματι πειρασμὸς ἢ ἐξουσία. Εἶναι μὲ ἄλλα λόγια, δυνατὸ, εἴτε νὰ περιέλθει στὴν ἐξουσία τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ τοῦ κόσμου, εἴτε, συγκεντρώνοντας τὸ ἴδιο ἐξουσίες, νὰ δείξει τελικὰ ἐμπιστοσύνη στὴν ἐξουσία, μὲ συνέπεια νὰ σκέφτεται καὶ νὰ ἐνεργεῖ κατὰ τὸ φρόνημα τῶν ἰσχυρῶν.

10. Τὸ Συμβούλιο μπορεῖ, πρὶν ἀπ' ὅλα, νὰ γίνῃ θύμα ἰσχυρῶν δομῶν μέσα στὴν ἴδια τὴν οἰκουμενικὴ κοινότητα. Ἐκκλησίες - μέλη π.χ., ποὺ διαθέτουν τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μορφή «πλούτου» («πλούτου» σὲ παράδοση, σὲ πνευματικότητα, σὲ ἐπαναστατικὸ οἶστρο, σὲ ἱεραποστολικὴ πείρα, σὲ χρῆμα, σὲ διακονικὲς δραστηριότητες, σὲ διασυνδέσεις μὲ οἰκονομικὰ συμφέροντα) ἢ ποὺ ἔχουν ἐμπλακεῖ σὲ στρατιωτικὰ μπλόκ ἢ καταπιέζονται ἀπὸ αὐτά,

βρίσκονται ίσως στον πειρασμό να «ἐπιβληθοῦν» στο Π.Σ.Ε., δηλ. να θελήσουν να τὸ κατευθύνουν στη δική τους πορεία πλεύσης. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις προβάλλεται π.χ. ἡ ἀξίωση να προσανατολισθεῖ τὸ Π.Σ.Ε. «κάθετα» μᾶλλον παρά «ὀριζόντια», να εἶναι πιὸ συντηρητικὸ ἢ πιὸ ἐπαναστατικὸ, λιγότερο κοσμικὸ καὶ περισσότερο πνευματικὸ, πιὸ συγκαταβατικὸ ἢ πιὸ τολμηρὸ, ἰδεολογικὰ οὐδέτερο ἢ στρατευμένο, να μάχεται βέβαια κατὰ τοῦ милитарισμού, με προσοχὴ ὅμως, μήπως ἀπειληθοῦν οἱ θέσεις ἐργασίας ἐκείνων ποὺ ἀπασχολοῦνται στὶς πολεμικὲς βιομηχανίες· να ἀγωνίζεται ἀποφασιστικὰ γιὰ τὴν εἰρήνη, χωρίς, ὡστόσο, να ὑποτιμᾷ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἰσορροπίας τοῦ φόβου —καὶ ἄλλα παρόμοια!

11. Τουλάχιστο μπορεῖ να ὑποθέσει κανεὶς πὼς, ἀκόμη κι ἂν δὲν προβάλλεται εὐθέως ἡ ἀξίωση, ἀναμένεται πάντως πὼς κάθε μιὰ με τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο «πλούσια» Ἐκκλησία βρίσκεται στὸν πειρασμὸ να ἐπιχειρήσει μιὰ τέτοια παρέμβαση ποδηγήτησης· ἀφοῦ κι αὐτὸς ὁ πειρασμὸς ἀνήκει στὰ αὐτονόητα τούτου τοῦ κόσμου! Ἡ ἀποφυγὴ αὐτοῦ τοῦ κινδύνου ἀνήκει χωρίς ἀμφιβολία στοὺς θεμελιώδεις ὅρους ἐπιβίωσης τοῦ Π.Σ.Ε.

12. Τὸ Π.Σ.Ε., ἔπειτα, δὲν ἐξαιρεῖται ἀπὸ τὸν ἄλλο κίνδυνο, ποὺ ἀπειλεῖ ὅλους μας καὶ ποὺ εἶναι τὸ ἐνδεχόμενο, να ἀντιμετωπίσει τοὺς ἰσχυροὺς αὐτοῦ τοῦ κόσμου με ἓνα τρόπο, ποὺ θὰ τοὺς ἐπιτρέψει να στρατεύσουν Ἐκκλησίες καὶ χριστιανούς στὸ δικό τους φρόνημα καὶ στὰ δικά τους συμφέροντα, ἐξαναγκάζοντάς τους ἔτσι να συμμαχήσουν μαζί τους ἢ τουλάχιστο να τοὺς ἐγγυηθοῦν τὴ σιωπὴ τους, να τοὺς τρομοκρατήσουν ἢ να τοὺς παραμορφώσουν σὲ ἄβουλα ρομπότ τῶν ἐνδιαφερόντων τους.

13. Ἄλλὰ ὁ καθαυτὸ κίνδυνος τοῦ Π.Σ.Ε. σὲ σχέση με τὴν ἐξουσία βρίσκεται, νομίζουμε, στὴν ἴδια τὴν αὐτοσυνειδησία του. Ὅλοι γνωρίζουμε πόσο μεγάλος παραμένει πάντοτε ὁ ἀρχέγονος διαβολικὸς πειρασμὸς, να θέλεις να εἶσαι κάτι ἄλλο καὶ μάλιστα

κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶσαι, να συντρίβεις δηλ. καὶ να ὑπερβαίνεις τὸ καθορισμένο εἶναι σου. Μιλῆσαμε παραπάνω γιὰ τὸν ἐνδεχόμενο κίνδυνο να ὑποπέσει τὸ Συμβούλιο στὸν πειρασμὸ, να μὴ θέλει πιά να εἶναι ἀπλῶς μιὰ «ἀλογόμυγα», ἀλλὰ να ἐπιδιώξει τὴ μεταβολὴ του σὲ καθαρῶτα ἄλογο. Δὲν ἐννοοῦμε στὸ σημεῖο αὐτὸ κυρίως τὴν ἀποδιδόμενη κατὰ καιροὺς στὸ Συμβούλιο πρόθεση, να ἀναδειχθεῖ σὲ Ὑπερεκκλησία. Ὅσα ὑποκίνησαν τὴν ὑπόνοια αὐτὴ φαίνεται πὼς ἔχουν πιά παραμεριστεῖ. Ἐννοοῦμε πολὺ περισσότερο τὴ μομφή, πὼς, ὅπως ἰσχυρίζονται πότε πότε μερικοὶ, τὸ Συμβούλιο ὑπερεκτιμᾷ τὶς δυνάμεις καὶ τὶς δυνατότητές του: ὅτι δίνει δηλ. γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴν ἐντύπωση πὼς εἶναι πράγματι σὲ θέση να διασπάσει τὶς σύγχρονες ἐξουσιαστικὲς δομὲς τῆς πολιτικῆς, τοῦ милитарισμού, τῆς οἰκονομίας, τῆς τεχνολογίας, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ φυλετισμοῦ, τῆς σεξομανίας, τῆς ἐκμετάλλευσης, τῶν ἰδεολογικῶν ἀνταγωνισμῶν καὶ τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης, καὶ να ἐπιβάλλει μιὰν ἀποτελεσματικὴ ἀλλαγὴ στὴν οὐσία τους ἢ στὸν προσανατολισμὸ τους. Τὸ πάθος με τὸ ὅποιο ἀντιδρῶν μερικὲς Ἐκκλησίες - μέλη, ἀλλὰ καὶ μὴ ἐκκλησιαστικοὶ κύκλοι, θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ, στὴ μιὰ ἢ στὴν ἄλλη κοινωνικὴ πρωτοβουλία τοῦ Π.Σ.Ε. προκαλεῖ τὴν ἐντύπωση πὼς τὸ Συμβούλιο εἶναι πράγματι σὲ θέση να πραγματώσει τὸ κάθε φορὰ ἐλπιδώμενο ἢ να παρεμποδίσει τὸ ἐπαπειλούμενο! Ἄν καὶ τὸ ἴδιο τὸ Συμβούλιο πίστευε σὲ κάτι τέτοιο, ἂν ἐπέτρεπε δηλ. στὸν ἑαυτὸ του να παραπλανηθεῖ ἀπὸ μιὰ τέτοια οὐτοπικὴ αὐτοὑπερεκτίμηση,¹ θὰ παρέκαμπτε, κατὰ τὴ γνώμη μας, τὴν οὐσιωδέστερη κοι-

1. Τὸν κίνδυνο αὐτὸν ἐπιστημαίνει ὁ ἴδιος ὁ Visser't Hooft στὸ ἔργο του *Die Welt war meine Gemeinde*, 6.π., σελ. 425, γράφοντας με τὸ χαρακτηριστικὸ σοβαρὸ χιούμορ του :

«Ποὺς στῆς Γενεύης τὸ Βατικανὸ
τοὺς ἀξιωματούχους τῆς ἱερωσύνης,
τῆς οἰκουμενικῆς μας Ἐκκλησίας τοὺς γραφειοκράτες,
θὰ προστατεύσει ἀπ' τὴν περηφάνεια,
κι ἀπὸ τὴν τρέλα τῆς μεγαλωσύνης ;»

νωνικοπολιτική αποστολή του: τὸ νὰ εἶναι δηλ. ἀπλῶς καὶ μόνον ἡ «ἀλογόμυγα», δηλ. μιὰ φωνὴ στὴν ἔρημο, ἓνα «σημεῖον» ἐλπίδας, μιὰ παραπομπὴ σὲ Ἐκεῖνον, ποὺ μόνος Αὐτὸς εἶναι ἡ Ὁδὸς ἐξόδου ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τῆς ἀνθρωπότητας.¹ Ἀλλὰ τὸ Π.Σ.Ε. θὰ ἀστοχοῦσε ταυτόχρονα σὲ μιὰν ἄλλη, ὄχι λιγότερο οὐσιαστικὴ ἀποστολὴ τῆς Οἰκουμενικῆς Κίνησης: στὸ νὰ δίδει ἀφορμὴ στὶς Ἐκκλησίες νὰ ἀνταλλάσσουν τίς ἐμπειρίες τους ἀπὸ τὴν ἀναστροφή τους μὲ τὴν ἐξουσία στὴν διαδρομὴ τῆς Ἱστορίας καὶ στὸ παρόν, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ἢ μιὰ ἢ ἡ ἄλλη Ἐκκλησία θὰ ἀπελευθερωθεῖ ἔτσι εὐκολότερα ἀπὸ τίς αὐτονόητες ἄλλοτε καὶ δικαιολογημένες ἴσως τότε, στὸ μεταξὺ ὅμως κενές πιά περιεχομένου, ἀντιλήψεις τῆς περὶ ἐξουσίας καὶ θὰ μπορέσει νὰ διαγνώσει ποῦ βρίσκεται ἡ πραγματικὴ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας: στὴ μωρία τοῦ Σταυροῦ! Ἐπιτελώντας τὸ λειτούργημά του τῆς «ἀλογόμυγας», τὸ Οἰκουμενικὸ Συμβούλιο, ἀκόμη καὶ ὅταν αἰσθάνεται ὄχι πανσθενές, ἀλλὰ πανασθενές, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκαταλείψει ποτὲ τὴν ἐπικίνδυνη ἀποστολή του, νὰ προκαλεῖ, ὅπως ὁ σταυρωμένος Χριστός, τίς δυνάμεις καὶ τίς ἐξουσίες —καμιὰ φορὰ καὶ αὐτὲς τίς «πνευματικῆς»— τοῦ κόσμου τούτου!

ΜΑΣΚΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΙΣ

14. Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ὁ Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος Μελίτων ἔκαμε στὸν καθεδρικό ναὸ τῶν Ἀθηνῶν ἓνα κήρυγμα, ποὺ μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ προκάλεσε μεγάλο ἐρεθισμό στὴ στρατοκρατούμενη τότε Ἑλλάδα. Τὸ κήρυγμα ἐκεῖνο στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου τῆς νηστείας ἦταν ἓνας αἶνος τοῦ Καρνάβαλου, τῆς μάσκας: ἐκεῖνη μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐμφανιζόμαστε, μιὰ φορὰ τὸ χρόνο τουλάχιστον, ὡς αὐτὸ ποὺ εἴμαστε στὴν πραγματικότητα πάντοτε! Μιὰ τέτοια μέρα δὲν φοβόμαστε καθόλου νὰ περιφέρουμε τὴν «ὄψη» μας, ἐνῶ τίς ἄλλες μέρες τοῦ χρόνου εἴμα-

1. Πρβλ. τὸ ἔργο τοῦ Visser't Hooft, *Kein anderer Name*, Basel 1965.

στε ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦμε καὶ νὰ ὑποφέρουμε κάτω ἀπὸ τὴν ἀγωνία, μήπως πέσει τὸ προσωπεῖο μας.¹

15. Πολλές φορές διερωτῶμαι, μήπως ὁ φόβος ποὺ προκαλεῖ σὲ μερικούς τὸ Π.Σ.Ε. πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸ γεγονός πὼς τὸ Συμβούλιο ἀπαιτεῖ ἀπὸ μᾶς κάθε τόσο νὰ λάβουμε ἀποφάσεις ποὺ συνεπάγονται πτώση τοῦ προσωπεῖου μας! Κι αὐτὸ ἐπειδὴ βέβαια ἡ συμπεριφορὰ τοῦ «ὡς ἐάν» ἀνήκει σίγουρα στὶς πιὸ προσφιλεῖς συνήθειές μας! Πόσο συχνὰ ἐναντιωνόμαστε στὸ ἐρώτημα: «πὼς στ' ἀλήθεια;»! Τὸ ἐρώτημα τίθεται, ὡστόσο, κάθε φορὰ ποὺ μέσα στὴν οἰκουμενικὴ κοινότητα βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ συγκεκριμένα προβλήματα καὶ καθήκοντα, ποὺ προκαλοῦν ἀστάθεια στὴν ἀπροβλημάτιστη σκέψη καὶ συμπεριφορὰ μας καὶ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ ἀποκαλύψουμε τὸν πραγματικὸ ἐαυτὸ μας. Ὅταν π.χ. κατὰ τὴν 8η Γενικὴ Συνέλευση τοῦ Συμβουλίου Εὐρωπαϊκῶν

1. Θεωροῦμε χρήσιμο, νὰ παραθέσουμε ἐδῶ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν περίφημο ἐκεῖνο λόγο τῆς 8ης Μαρτίου 1970, Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς:

«Ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ φανῆ αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι. Ἀκόμη καὶ ἐνώπιον τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔτσι ξεφεύγει ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀπλότητα καὶ φυσικὰ καὶ ἀπὸ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν σωτηρίαν.

Σὲ λίγες ὥρες ἔξω ἀπὸ αὐτὸν τὸν ναόν, ἔξω ἀπὸ τὴν γαλήνην του, εἰς τοὺς δρόμους αὐτῆς τῆς Πολιτείας θὰ παρελάσῃ ὁ Καρνάβαλος. Μὴ τὸν περιφρονήσετε καὶ μὴ τὸν χλευάσετε καὶ μὴ μὲ κατακρίνετε ποὺ τὸν ἀναφέρω αὐτῇ τῇ στιγμῇ. Δὲν εἶναι καθόλου ἀσχετος μὲ τὸ μέγιστο πρόβλημα τῆς ὑποκρισίας. Νὰ τὸν προσέξετε ἐφέτος τὸν Καρνάβαλο μὲ σεβασμὸ καὶ βαθύ στοχασμό. Εἶναι πανάρχαιο τὸ φαινόμενο βαθυτάτου καὶ ἀγνώστου αἰτήματος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν καθημερινὴν του ὑποκρισία μὲ μιὰν ἔκφρασιν ἀνωνύμου, διονυσιακῆς νέας ὑποκρισίας.

Εἶναι τραγικὴ μορφή ὁ Καρνάβαλος. Ζητεῖ νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν ὑποκρισία ὑποκρινόμενος. Ζητεῖ νὰ καταλύσῃ ὅλες τίς ποικίλες προσωπίδες ποὺ φορεῖ κάθε μέρα μὲ μιὰ νέα, τὴν πιὸ ἀπίθανη. Ζητεῖ νὰ ἐκκενώσῃ ὅ,τι ὑπάρχει ἀπωθημένο μέσα στὸ ὑποσυνείδητό του καὶ νὰ ἐλευθερωθῇ, ἀλλὰ ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει, ἡ τραγωδία τοῦ Καρνάβαλου παραμένει ἄλυτη. Τὸ βαθύτατο αἶτημά του εἶναι νὰ μεταμορφωθῇ.

Ἐκκλησιῶν (ΚΕΚ) στήν Κρήτη, τὸ 1979, ἀκούστηκε ἡ φράση τοῦ Μηνύματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μὲ τὴν ὁποία καλοῦσε εὐθέως τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία νὰ γίνῃ πλήρες μέλος τοῦ Συμβουλίου αὐτοῦ (ΚΕΚ)¹, φάνηκε νὰ διαπερνᾷ, ὡς ἡλεκτρικὸ ρεῦμα, ὀλόκληρη τὴ Συνέλευση ἕνα σὸν ἀμηχανίας. Κι αὐτὸ γιατί αἰφνίδια συνειδητοποίησαν αἱ πάντες πὼς αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ πρόσκληση ἐπενήργησε ὡς λυθία λίθος πάνω στήν οἰκουμενικὴ εἰλικρίνεια καὶ ὠριμότητα ὕλων τῶν πλευρῶν. Ποιὸς ἀπὸ μᾶς, ποὺ ἔχουμε κάποια οἰκουμενικὴ ἐμπειρία, δὲν ἐνθυμεῖται παρό-

Ἐδῶ, λοιπόν, εἶναι ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας, κοντὰ στὸν Καρνάβαλο. Σ' αὐτὸν ποὺ ζητᾷ μεταμόρφωσι, τὸ κεντρικὸ κήρυγμα τῆς Ὁρθοδοξίας. Νὰ μὴ τὸν καταδικάσουμε, λοιπόν, τὸν Καρνάβαλο, ἀλλὰ νὰ σταθοῦμε καὶ κάτω ἀπὸ τὴν προσωπίδα του νὰ ἀκούσωμε τὴν ἀγωνία του, τὴν ἐκκλησίαν του καὶ τὸ δάκρυ του. Ἐπαναλαμβάνω: τῆς Ὁρθοδοξίας τὸ βαθύτερο κήρυγμα ζητεῖ ὁ Καρνάβαλος, περιφερόμενος εἰς τοὺς δρόμους τῆς Πολιτείας: τὴ μεταμόρφωσι. Καὶ εἶναι ὁ εἰλικρινέστερος καὶ ἐντιμότερος τῶν ὑποκριτῶν.

Ἴσως θὰ νομίσετε ὅτι ἀστεύομαι. Ἀπολύτως ὄχι. Δὲν ὑπάρχει σοβαρὸτερο πρόβλημα αὐτὴ τὴν ὥρα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ Ἐκκλησία, καὶ μάλιστα ἡ Ὁρθόδοξος, ἡ δικὴ μας Ἐκκλησία, νὰ νοηθῇ ὡς ἄσχετη πρὸς τὴ ζωὴ, πρὸς τοὺς καιροὺς, πρὸς τὴν ἀγωνίαν αὐτῆς τῆς ὥρας, πρὸς τὰ φλέγοντα προβλήματα αὐτῆς τῆς στιγμῆς, ἀπλῶς ὡς πόλις ἐπάνω ὄρους κειμένη καὶ θεωροῦσα τὰ περὶ αὐτὴν. Ὡς Ἐκκλησία εἰμεθα ἐμπελεγμένοι εἰς τὴν πορείαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν περιπέτεια ποὺ ὀνομάζεται ἱστορία, ἄγουσα εἰς τὴν τελείωσιν τῶν ἐσχάτων.

Ἰποκρινόμενοι τὴν χθὲς ἀπουσιάζομεν ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἡ αὔριον ἔρχεται ἄνευ ἡμῶν. Ὁμιλῶν εἰς τὴν 4ην Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Γενεύης εἶχον εἶπει: «Ἡ χθὲς παρῆλθε πρὸ πολλοῦ, οὔτε κἀν τὴν σήμερον ζῶμεν, μᾶς προέλαβεν ἡ μεθαύριον». Τὸ ἐπαναλαμβάνω αὐτὸ σήμερον ἐντονώτερον. Διότι εἶναι ἡ πέραν τῆς αὐτάρκους ὑποκρισίας ἀλήθεια, ἡ ἀπλή—ἡ εὐκολώτερη ἀντιμετώπισις τῶν προβλημάτων εἶναι νὰ τὰ χλευάσῃ καὶ νὰ τὰ κατακρίνῃ κανεὶς καὶ νὰ ἀντιπαρέλθῃ ὅπως ὁ λευίτης τῆς Σαμαρειτικῆς παραβολῆς. Ἀλλὰ ἡ πληγὴ εἶναι ἐδῶ καὶ κράζει». Βλ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος, Λόγος ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ Ἀθηνῶν, Στάχυς, 19-26 (1969-1971) σελ. 48-51.

1. Βλπ. τὸ σχετικὸ κείμενο στὸν τόμο: *Einheit im Geist-Vielfalt in den Kirchen*, Bericht der VIII. Vollversammlung der Konferenz Europäischer Kirchen, 18-25 Oktober 1979, Kreta, σσ. 52-53.

μοιες ἢ ἀκόμη πιὸ κρίσιμες στιγμὲς οἰκουμενικῶν ἀποκαλυπτηρίων; Στιγμὲς π.χ. κατὰ τίς ὁποῖες δὲν ἀρκούμαστε σὲ ἀπλὲς λεκτικὲς ἀναφορὲς στὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. στὸ φυλετισμὸ, στὶς μειονότητες, στοὺς πρόσφυγες κ.λπ., ἀλλὰ εἵμαστε ἐτοιμοὶ νὰ ἀποκαλύψουμε τὸ σύμπλεγμα τῶν αἰτίων τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπὸ τίς παραπάνω κακοδαιμονίες. Ἀκόμη καὶ ὅταν ἀπορρίπτουμε τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη κοινωνικοπολιτικὴ πρωτοβουλία τοῦ Π.Σ.Ε.—πολλὸ περισσότερο, ἐπειδὴ καὶ καθὼς τὴν ἀπορρίπτουμε—ἐξαναγκάζομαστε νὰ ὑποβληθοῦμε σὲ μιὰ διαδικασία ἐσωτερικῆς ἔντασης: γιατί καλοῦμαστε τότε ὄχι μόνον νὰ δικαιωθοῦμε ἀπέναντι σὲ ἄλλους, ἀλλὰ καὶ νὰ ρωτήσουμε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μας, ποιοὶ εἶναι οἱ πραγματικοὶ λόγοι τῆς ἀπόρριψης. Καὶ σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση μπορεῖ νὰ σημειωθεῖ αὐτοαποβολὴ τοῦ προσώπου. Ὅσο κι ἂν εἶναι ὀδυνηρὰ τέτοια κεντήματα, ποὺ προκαλοῦνται στὴ συνείδησή μας ἀπὸ τὴν ἄμεση ἀντιμετώπισις τῆς συγκεκριμένης πραγματικότητας, μποροῦμε νὰ εὐγνωμονοῦμε τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση καὶ γι' αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη διακονία τῆς. Πολλὸ περισσότερο μάλιστα, καθὼς δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ πεῖ κανεὶς μὲ σιγουριὰ πότε γίνεται στ' ἀλήθεια πιὸ ἔντονα αἰσθητὸς ὁ πόνος: κατὰ τὴν ἀφαίρεση τοῦ δικοῦ μας προσώπου ἢ ὅταν ἀποκαλύπτεται τὸ πραγματικὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ μας! Σὲ κάθε περίπτωσι θεωροῦμε ἱαματικὸ αὐτὸ τὸν πόνο, ἀκόμη καὶ ὅταν—ἢ ἀκριβῶς ἐπειδὴ—ἀποκαλύπτεται ἔτσι τὸ μπερδεμὰ μας μὲ τίς δυνάμεις καὶ τίς δομὲς αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ γίνεται συνειδητὴ ἡ λιγοψυχία μας, ἡ ἀνεπάρκεια καὶ ἀδυναμία μας νὰ ἐκπληρώσουμε τὴν προφητικὴ διακονία ποὺ μᾶς ἔχει ἐμπιστευθεῖ ὁ Θεός, καθὼς παραμένουμε στὴν ἀπομόνωση τοῦ διχασμοῦ μας.

ΤΟ ΕΡΕΘΙΣΤΙΚΟ ΣΥ

16. Τὸ λειτουργημὰ του —τῆς «ἀλογόμυγας»— δὲν ἐκπληρῶνει στὴν πραγματικότητα τὸ Π.Σ.Ε. κατὰ κύριο λόγον μόνον τοῦ καὶ «ἐξ ἑαυτοῦ», ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ φέρνῃ τίς Ἐκκλησίες - μέλη σὲ ἀμοιβαία ἀντιπαράθεσι, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀντιμετώπισι γεγονότων,

πού προκαλοῦν, ἀφυπνίζουσιν, ἐρεθίζουν, γίνονται ἐνοχλητικά, ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἀλογόμυγες. Ἡ ἴδια ἡ συνάντηση τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας μὲ τὴν ἄλλη, ἄσκησε μιὰ τέτοια ἐπίδραση, ἰδίως κατὰ τὴν πρώτη φάση τῆς οἰκουμενικῆς ἐποχῆς. Ἐκπρόσωποι Ἐκκλησιῶν ἀποστολικῆς προέλευσης ὑποχρεώθηκαν τότε νὰ παρακαθῆσουν ζαφνικά στὸ ἴδιο τραπέζι μὲ «νεαρές Ἐκκλησίες», σεβασμίιοι Πατριάρχες μὲ λαϊκοὺς θεολόγους, ἀκόμη καὶ μὲ γυναῖκες, νὰ διαπραγματευθοῦν μαζὶ τοὺς «ἐπὶ ἴσοις ὄροις», νὰ ἀρκεσθοῦν ἀκόμη καὶ σὲ δευτερεύοντα «τόστα» ἢ νὰ ὑπομείνουν σιωπηλὰ ἀκόμη καὶ τὴν ὀλοφάνερη περιθωριοποίηση. Χριστιανοὶ μὲ ζῆλο μεταρρυθμιστικό, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀνεχθοῦν μιὰν ἀργόσυρτη, μεγαλοπρεπῆ τελετουργία. Συναντήθηκαν λαοὶ πού λίγο πρὶν εἶχαν συγκρουσθεῖ στὰ πεδία τῶν μαχῶν. Τὰ τραύματα δὲν εἶχαν ἐπουλωθεῖ ἀκόμη, οἱ καρδιές ἔφεραν τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς, τῆς πικρίας, τῆς καχυποψίας, ἴσως καὶ τῆ μέθη τοῦ νικητῆ. Αἰωνόβια αὐτονόητα συγκρούονταν καὶ κλονίζονταν, σταθερὲς πεποιθήσεις περιέρχονταν σὲ ἀμφισβήτηση. Σὲ κάθε γωνιά συναντοῦσε κανεὶς τὴν ἐτερότητα, πού μὲ τὴν προβολή τοῦ δικοῦ της κύρους κέντριζε καὶ προκαλοῦσε ὀδύνη : μὲ τὴ διαφορετικὴ ἐμπειρία τῆς πίστεως, μὲ τὸν διαφορετικὸ τρόπο θεολογικῆς σκέψης καὶ ἐπιχειρηματολογίας, μὲ τὴ διαφορετικὴ ἐκτίμηση τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὸ στυλ τῆς προσωπικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ ἦταν σίγουρα ἐπώδυνα δῆγματα γιὰ ὅλους τοὺς μετέχοντες. Δῆγματα πού μπόρεσαν νὰ τὰ ἀνεχθοῦν ὑπομονετικά ὅλοι, ἐπειδὴ ζητοῦσαν εὐλικρινὰ τὴν κοινωνία καὶ τὴν ἐνότητα. Μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μπόρεσαν, πολὺ περισσότερο, νὰ τὰ ἐλάβουν ὡς δημιουργικὴ καὶ παρωθητικὴ πρὸς τὰ πρόσω παρόρμηση.

17. Ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμη, ὅποτε —χάρη στὴ γεμάτη κατανόηση ὑπομονή, ὅπως εἶπαμε— δὲν εἶναι πιά δυνατό νὰ σκέπτεται κανεὶς τὴν ὑπαρξὴ τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς τὴν οἰκουμενικὴ διάστασή της, αἰσθάνεται ἢ μιὰ ἢ ἡ ἄλλη Ἐκκλησία - μέλος ὡς ὀδυ-

νηρὸ κέντημα τὰ βήματα μιᾶς ἄλλης Ἐκκλησίας, πού ἀπειλοῦν νὰ ἀκυρώσουν ὅσα κερδήθηκαν ἤδη στὸ δρόμο πρὸς τὴν ἐνότητα (π.χ. μὲ τὸ αἴτημα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν). Καθὼς μετέχουμε, ὡστόσο, σὲ μιὰ ζωντανὴ καὶ ἀναπόφευκτα πλουραλιστικὴ κοινότητα, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ συνυπολογίζουμε γιὰ πολὺ ἀκόμη καὶ τέτοια ἀμοιβαῖα κεντήματα. Ἰποφείροντάς τα μὲ ὑπομονὴ καὶ προσλαμβάνοντας σωστὰ τὸ πραγματικὸ τους μήνυμα, θὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ ἀναγνωρίσουμε μὲ εὐγνωμοσύνη τὴ μεγάλη ἀξία τοὺς γιὰ τὴν ἐμβάθυνση καὶ τὴ σταθεροποίηση τῆς οἰκουμενικῆς μας κοινωνίας.

ΕΡΕΘΙΣΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

18. Ἡ ἀντιπαράθεση τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ γεγονότα εἶναι, ὅπως εἶπαμε, ὁ δεῦτερος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ ἐκπληρώνει τὸ Π.Σ.Ε. τὴν ἀποστολή του, ὡς «ἀλογόμυγας». Βέβαια δὲν εἶναι πάντοτε σαφὲς ποιά εἶναι πράγματι κάθε φορὰ ἡ πέτρα τοῦ σκανδάλου : ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο δρᾷ τὸ Π.Σ.Ε. ἢ τὸ ἴδιο τὸ πρόβλημα πού βρίσκεται κάθε φορὰ στὸ προσκήνιο; Ἐνα παράδειγμα : εἶναι πράγματι ἡ πρακτικὴ χορηγήσεων τοῦ εἰδικοῦ προγράμματος γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ φυλετισμοῦ ἐκείνη πού προκάλεσε τὸ γνωστὸ «σκάνδαλο» ; Ἡ μήπως εἶναι ἴσως ἐπίσης —ἀν ὄχι ἀποκλειστικά καὶ μόνον— ὑπαίτιο τὸ γεγονός, πὼς ἢ μιὰ ἢ ἡ ἄλλη Ἐκκλησία φοβᾶται μήπως στὴν ἴδια τὴν περιοχὴ της θὰ ἦταν ἐνδεχόμενο νὰ συγκρουσθεῖ μὲ δυνάμεις καὶ συμφέροντα πού ζοῦν ἀπὸ τὴ διαίωνιση τοῦ status quo, ἐναντίον τοῦ ὁποῖου στρέφεται πιθανῶς τὸ πρόγραμμα ; Ὅπως κι ἂν ἔχει σὲ κάθε περιπτώση τὸ πράγμα, ἢ μιὰ ἢ ἡ ἄλλη Ἐκκλησία, ὅπως καὶ ἡ ἴδια ἡ οἰκουμενικὴ κοινότητά μας στὸ σύνολό της, αἰσθάνεται τὸ κέντημα τῶν γεγονότων, πρὸ παντὸς ὅταν πρόκειται γιὰ ἐνέργειες πού ἔχουν ἄμεση πολιτικὴ σχέση, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ ὑποστήριξη ἐθνικοαπελευθερωτικῶν ὁργανώσεων. Τὸ ἰδιάζον εἶναι σίγουρα τὸ ὅτι τὰ γεγονότα πού ἀντιμετωπίζουμε ἀναφέρονται ὄχι πιά μόνο στὸν κοντινὸ ἢ γνωστὸ μας χῶρο, ἀλλὰ καὶ σὲ περιοχὲς καὶ καταστά-

σεις μακρινές, που μᾶς εἶναι συχνὰ δυσδιόρατες. Ἄλλὰ κι αὐτὸ ἀνήκει στὶς μεγάλες εὐεργεσίες που προσφέρει ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση στὶς Ἐκκλησίες· τὸ ὅτι δηλ. τὶς βοηθᾷ νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν ἀπομόνωση καὶ τὸν ἐπαρχιωτισμὸ τους καὶ νὰ συναντήσουν τὴν παγκόσμια χριστιανικὴ κοινότητα κατὰ τέτοιο τρόπο που νὰ μὴν μπορεῖ καμιά τους πιά νὰ ἐπικαλέσῃ τὰ λόγια ἐνὸς πολίτη ἀπὸ τὸν «Πασχλινὸ Περίπατο» τοῦ Γκαϊτε, θεωρώντας τα κανόνα καὶ ἀξίωμα συμπεριφορᾶς τους :

*Κάλλιο γιὰ μένα Κυριακὴ δὲν εἶν' καὶ σκόλη
ἀπὸ κουβέντα γιὰ πολέμους καὶ «ἀέρα»,
καθὼς στὰ βάρη τῆς Τουρκίας κεῖ πέρα,
βαριὰ οἱ λαοὶ χτυπιοῦνται ὅλοι.
Στὸ παραθύρι τὸ ποτήρι ἀδειάζεις,
κοιτᾷς τὸν ποταμὸ, ρεμβάζεις
τὰ πλοῖα που γλυστοῦν κι ἡ μέρα ὡς σβήνει
γυρνᾷς στὸ σπῆτι εὐλογώντας τὴν εἰρήνη.*

19. Ἐπειδὴ, ὥστόσο, αὐτὸς ὁ τρόπος σκέψης καὶ συμπεριφορᾶς ἀπειλεῖ ὅλους μας, εἶναι ἀναντικατάστατο γιὰ τὶς Ἐκκλησίες ἓνα Οἰκουμενικὸ Συμβούλιο, που ἐνεργεῖ ἀκριβῶς ὡς «ἀλογόμυγα». Πολὺ περισσότερο, μιὰ καί, παρὰ τὶς ἐμπλουτισμένες στὸ μεταξύ μακροδιάστατες ἐμπειρίες μας ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴ καὶ τὴν παγκόσμια πολιτικὴ σκηνή, προτιμοῦμε νὰ παραμένουμε στὶς μικροδιάστατες συνήθειές μας.¹

ΣΙΩΠΗ ΤΗΣ ΝΩΘΡΟΤΗΤΑΣ

20. Ὅλοι μας εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπολογούμεστε ὄχι μόνο γιὰ τὸ λόγο μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σιωπὴ μας. Ἡ νωθρότητα,

1. Γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς μικροδιακονίας καὶ τῆς μακροδιακονίας στὴ σύγχρονη ἐκκλησιαστικὴ σκέψη καὶ πράξη βλπ. περισσότερα στὸν τόμο *Λειτουργικὴ Διακονία*. Πρβλ. Alex. Papaderos, *Diakonie II., Orth. Sicht*, στὸ *Ökumene-Lexikon*, Lembeck-Knecht, Frankfurt am Main 1983, 245-147.

που τρέπει πρὸς τὴ σιωπὴ, μᾶς φαίνεται πὼς εἶναι μιὰ ἀκόμη ἐκκλησιαστικὴ συνήθεια, πρὸς ἐγκατέλειψη τῆς ὁποίας μᾶς παρακινεῖ τὸ Π.Σ.Ε. μετὰ τὰ κεντήματά του. ὡς «ἀλογόμυγα». Εἶναι γνωστὸ πὼς ὑπάρχει μιὰ ἱερὴ, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀμαρτωλὴ, ἐνοχὴ σιωπῆ! Ὅπως κάθε θρησκευτικὸς μυστικισμὸς, γνωρίζει καὶ ὁ χριστιανικὸς μυστικισμὸς, ὅπως γενικότερα ἡ χριστιανικὴ εὐσέβεια, τὸ συναίσθημα τοῦ «mysterium tremendum»¹, τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου, μπροστὰ στὸ ὁποῖο στέκεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ εὐλαβικὴ σιωπῆ.

21. Στὴν ἱερὴ αὐτὴ σιγὴ ἀντιπαρατίθεται ἡ ἐνοχὴ, ἡ ἀμαρτωλὴ σιωπῆ, τὴν ὁποία συνηθίζουν νὰ τηροῦν ὑποκριτικὰ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς, που ἔχουν τὸ καθήκον νὰ ὁμιλοῦν! Προπαντὸς ὅσοι ὀφείλουν νὰ ὁμιλοῦν γιὰ ἐκείνους που εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ σιωποῦν! Ἄν εἶναι ἀρετὴ ἡ σιωπῆ, ἔταν μᾶς ἀδικοῦν, εἶναι σίγουρα ἀμαρτία τὸ νὰ μὴν ὁμιλοῦμε, ὅταν βρίσκονται μπροστὰ μας ἀδικημένοι. Σιωπῆ ὡς καρπὸς τοῦ φόβου, ὡς ἔλλειψη ἀγάπης καὶ θάρρους ἢ ὡς τακτικὴ, ὑπαγορευόμενὴ ἀπὸ ἰδιοτέλεια, δὲν εἶναι ἀσφαλῶς θεάρεστη σιωπῆ. Ὅστόσο : εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναγνωρίσουμε καὶ ἐδῶ τὴ νωθρότητα, μιὰ παλιὰ καὶ δαιμονιζόμενη ροπή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἡγεσίας του. Μήπως ὀλόκληρη ἡ ἱστορία τῆς σωτηρίας, τόσο στὴν Παλαιὰ, ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη, δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν πολὺ γνωστὴ καὶ αὐτονόητη ἀπάθεια τῆς σιωπῆς, ἡ ὁποία κάνει τὴν προφητεία —δηλ. τὴ διαμαρτυρία κατὰ τῆς σιωπῆς! — νὰ ἐμφανίζεται ὡς σύντομη στιγμὴ περισυλλογῆς, που ὀδηγεῖ σὲ διόρθωση τῆς πορείας;

22. Καὶ ὅμως! Γνωρίζουμε πὼς ὁ Θεὸς δὲν ἀφήνει τὴν Ἐκκλησία του γιὰ πολὺ χωρὶς «ἀλογόμυγα», χωρὶς «σαλοῦς», προφητὲς καὶ μάρτυρες, που ὑψώνουν καὶ στὴν ἐποχὴ μας τὴ φωνὴ τους καὶ κάνουν ἀκουστὸ στὸν κόσμο, «πὼς ὄλ' αὐτὰ —συγκατάθεση,

1. Πρβλ. R. Otto, *Das Heilige*, 29/30 Aufl., München 1958.

εὐπειθεία, συμβιβασμοὶ καὶ πατροπαράδοτη ἀμοιβαία ἀνοχή μεταξύ Ἐκκλησίας καὶ κοσμικῶν δυνάμεων— εἶναι ἐκ τοῦ πονηροῦ».¹

23. Παρ' ὅλα αὐτά! Ἄν καὶ γνωρίζουμε πῶς ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀπειλεῖ, ὅταν παρακοῦμε τοὺς προφήτες καὶ ὑποτιμοῦμε τὴν προφητεία, ἐπιμένουμε καὶ προτιμοῦμε τὴν σιωπὴ ἀπὸ τὸ λόγο στὸν κατάλληλο τόπο καὶ χρόνο καὶ μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο. Δυστυχῶς, ἄς τὸ ἀναγνωρίσουμε καὶ ἄς τὸ ὁμολογήσουμε ταπεινά, δὲν ἐξαιρεῖται οὔτε ἡ Ὁρθοδοξία ἀπ' αὐτὸ τὸν κανόνα, παρὰ τὸ μέγα πλῆθος τῶν Πατέρων καὶ τῶν Ἁγίων τῆς ἀπὸ τὰ παλιὰ ὡς τὰ νεότερα χρόνια, πού, ἐπειδὴ μίλησαν τὴν ὥρα πού οἱ «λογικοὶ» σιωποῦσαν, ὑποβλήθηκαν σὲ βασανισμό καὶ μαρτύριο. Μὲ αὐτὰ δὲν ἐννοοῦμε τὴν στάση τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας μας κατὰ τὸ μακρὸ διάστημα ξενικῆς κυριαρχίας πάνω σὲ ὀρθόδοξους λαοὺς—εἶναι γνωστὸ πῶς ἡ Ἐκκλησία ἀναδείχθηκε τότε σὲ πρόμαχο τῆς ἐλευθερίας.² Οὕτε ἐννοοῦμε τὴν ἀπὸ πολλοὺς δυτικούς ἀδελφούς μας συχνὰ παρεξηγημένη «συμφωνία» μεταξύ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους. Ἐννοοῦμε προπαντὸς τὴν ἀνοχή κατάρχησης τῆς «συμφωνίας» αὐτῆς, τὸν περιορισμὸ τῆς σὲ αὐθαίρετη μονοφωνία τοῦ Κράτους, τὴ συνειδητὴ σύμπραξη κατὰ τὴν «ἐναρμόνιση» ἀντιθετικῶν δεδομένων, τὴν ἀδράνεια τῆς ἀκοῆς μπροστὰ σὲ κραυγαλέες κοινωνικὲς ἀκαταστασίες, τὴ στιγμή πού παρέρχεται καὶ ἀφανίζεται ἄπρακτος ὁ «καιρὸς» στὸ βάθος τοῦ χρόνου.

ΣΤΡΑΤΕΓΗ Ἡ ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΤΑ;

24. Τελειώνοντας, ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ, στὰ πλαίσια τοῦ προβληματισμοῦ μας αὐτοῦ, νὰ σταθοῦμε γιὰ λίγο καὶ στὸ ζήτημα

1. Σχέψεις τοῦ Solschenizyn, *Kirche und Politik*, Zürich 1973, σ. 68.

2. Βλπ. Alex. Papaderos, *Skizzen aus dem Leben kretischer Priester*, στὸν ἐόρτιο τόμο γιὰ τὸν Hans Jürgen Quest: *Wenn Theologie praktisch wird*, ἐκδ. J. Sonnenberg, Steinkopf-Verlag, Stuttgart 1983, σσ. 230-245.

τῆς οὐδετερότητας, πού χρησιμοποιεῖται συχνὰ ὡς ἓνα «ἄλλοθιν» γιὰ τὴ νωχέλειά μας.

25. Ἡ κριτικὴ πού ἀσκειῖται στὸ Π.Σ.Ε. ἀπὸ μερικὲς Ἐκκλησίες - μέλη ἢ ἀπὸ ἄλλους κύκλους δὲν ἀπευθύνεται κατὰ κανόνα στὴν κοινωνικοπολιτικὴ του στρατεύση καθ' ἑαυτήν. Κατ' ἀρχὴν φαίνεται πῶς συμφωνοῦν ὅλοι στὴν ἐκπλήρωση κοινωνικοπολιτικῶν ἀποστολῶν ἀπὸ τὸ Π.Σ.Ε. Πολὺ περισσότερο, ἀφοῦ οἱ Ἐκκλησίες - μέλη δὲν μποροῦν νὰ ἀρνηθοῦν στὸ Συμβούλιο νὰ πράττει ἐκεῖνο πού κάνουν ἤδη οἱ ἴδιες, παρὰ τὸ ὅτι μερικὲς ἀπευθύνουν βέβαια στὸ Συμβούλιο κατηγορίες, οἱ ὁποῖες θὰ ἦταν εὐκολο νὰ στραφοῦν κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν (Ρωμ. 2,1).¹ Σὲ καμιά περίπτωση πάντως δὲν θὰ ἤθελε νὰ ὑπολειφθεῖ ἡ χριστιανικὴ κοινότητα, πού συμπράττει στὸ Π.Σ.Ε., σὲ σχέση μὲ ὅσα πράττουν ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ διάφορες χριστιανικὲς ἢ κοσμικὲς ὀργανώσεις στὸν κοινωνικοπολιτικὸ τομέα, ἀφοῦ μάλιστα τὸ Π.Σ.Ε. ἔχει ἀπὸ καιρὸ ἐπιδόσεις σ' αὐτὸ τὸ χῶρο, πού θεωροῦνται πρωτοποριακὲς καὶ δείχνουν τὸ σωστὸ δρόμο. Ἀνεξάρτητα ἀπ' αὐτὸ ὅμως, οἱ Ἐκκλησίες θὰ ἦταν ἐντελῶς ἀσυνεπεῖς, ἂν ἤθελαν νὰ ἀρνηθοῦν στὸ Συμβούλιο τὴν ἀνάπτυξη κοινωνικοπολιτικῶν δραστηριοτήτων, τίς ὁποῖες τοῦ ἔχουν ἀναθέσει οἱ ἴδιες ἀπὸ κοινοῦ. Ἡ κλήση πρὸς ἀνακαίνιση, πού ἀπευθύνθηκε ἀρχικὰ πρὸς τίς Ἐκκλησίες ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση καὶ ἔγινε στὴ συνέχεια κεντρικὸ θέμα τῆς, ἡ νέα ἀξία καὶ σημασία πού προσδόθηκε κατὰ τὸ παγκόσμιο συνέδριο γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Κοινωνία (Γενεύη 1966) στὸ θέμα τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ κάθε χριστιανοῦ μπροστὰ στὴ ραγδαία ἀλλαγὴ τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, οἱ ἀκόμη εὐκρινέστερα διατυπωμένες στὴν Οὐψάλα (1968) κοινωνικοπολιτικὲς ὑποχρεώσεις καὶ οἱ προτεραιότητες πού ὀρίστηκαν στὸ Ναϊρόμπι (1975), ἐπιβεβαιώνουν σίγουρα τὴν κοινὴ βούληση τῶν Ἐκκλησιῶν, νὰ μὴν ἀναμένουν ἀπὸ τὸ

1. «Διὸ ἀναπολόγητος εἰ, ὃ ἄνθρωπε, πᾶς ὁ κρῖνων ἐν φῶ γὰρ κρῖνει τὸν ἕτερον, σεαντὸν κατακρῖνει· τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις ὁ κρῖνων».

Π.Σ.Ε. να αναπτύξει μόνο μιὰ θεολογία τῆς εἰρήνης καὶ μιὰ ἠθικὴ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ νὰ ἀναλάβει καὶ τὶς πρακτικὲς συνέπειες αὐτῆς τῆς θεολογίας καὶ ἠθικῆς καὶ νὰ θέσουν στὴ διάθεσὴ του τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα οἰκονομικὰ μέσα. Διαφιλονικούμενο δὲν εἶναι λοιπὸν συγχὰ ἡ κοινωνικοπολιτικὴ στράτευση καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ ὁ βαθμὸς προτεραιότητος καὶ ἡ κατεύθυνση αὐτῆς τῆς στράτευσης.

26. Προβάλλεται καθ' ἀρχὴν ὁ ἰσχυρισμὸς, πὼς ἡ ἀξιολογικὴ προτεραιότητα ποὺ ἀπαιτεῖ ὀλοένα καὶ περισσότερο ἡ κοινωνικοπολιτικὴ στράτευση, στὰ πλαίσια τῶν προγραμμάτων καὶ τῶν δραστηριοτήτων τοῦ Συμβουλίου, εἶναι δῆθεν «ὑπερβολικὴ» (ἔριδα γιὰ τὶς διαστάσεις : «κάθετη» —«Vertikalismus»— καὶ «ὀριζόντια» διάσταση —«Horizontalismus»— ὡς ἀκραῖες κατευθύνσεις τῆς πόλωσης ἐκείνης, ποὺ προκαλεῖ τώρα καὶ μερικὰ χρόνια τὴ γνωστὴ «κρίση» τοῦ Οἰκουμενισμοῦ).¹ Ἐδῶ πρέπει νὰ τεθεῖ τὸ ἐρώτημα : πρόκειται πράγματι γιὰ μιὰ ὑπερβολικὴ κοινωνικοπολιτικὴ στράτευση; Ποιὸ εἶναι τὸ μέτρο γιὰ μιὰ τέτοια ἐκτίμηση; Ποιὸ τὸ κριτήριον; Μήπως εἶναι οἱ πραγματικὲς ἀνάγκες ἐνὸς κόσμου ποὺ βασανίζεται ἀπὸ πείνα, ἀδικία καὶ ἐκμετάλλευση; Μήπως εἶναι τὸ γενικότερο κακὸ, ποὺ πρέπει νὰ ὑπερνηκηθεῖ, μαζὶ μὲ ὄλους τοὺς συμμάχους του καὶ τὶς δομές του, ποὺ διακωλύουν τὴν ἀπανθρωπιά; Ἐνα τέτοιο μέτρο δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ. Ἡ σύγκριση θὰ ἦταν ἐξουθενωτικὴ! Πολὺ περισσότερο : θὰ ἦταν μάταιο καὶ παραπλανητικὸ νὰ ἀφῆνε τὸ Συμβούλιον νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἀντίληψη, πὼς βρίσκεται κιόλας τόσο ἔντονα κάτω ἀπὸ τὸν πειρασμὸ τῆς ἐξουσίας, ὥστε νὰ πιστέψει πὼς ἔχει δῆθεν τὴ δύναμη, καὶ βλέπει ὡς δική του ἀποστολή, νὰ ἐκδιώξει τὸ κακὸ ἀπὸ τὸν κόσμον!

1. Γιὰ τὴν «κρίση» αὐτὴ βλπ. περισσότερα στὸν τόμον : *Λειτουργικὴ Διακονία*, 8.π., σελ. 25 ἐξ.

27. Ὅσο κι ἂν ὁ ὑπέρμετρος ζῆλος καὶ ἡ κοινωνικὴ ἰδεολογικοποίηση ἐπιδιώκουν πότε πότε νὰ ἐκτρέψουν τὴ συζήτηση πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση, οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ Συμβουλίου φαίνεται πὼς βρίσκονται μακριὰ ἀπὸ ἕνα τέτοιο πειρασμὸ. Ὡς μέτρο λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ ληφθεῖ τὸ «ὑπερβολικόν», ἀλλὰ τὸ «ἐλλιπέες» : τὸ «ἐλλιπέες» στὴν προαγωγή σκοπῶν, ποὺ γιὰ μερικὲς Ἐκκλησίες - μέλη προσδιόριζαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν καθαυτὴ ἀποστολὴ τοῦ Συμβουλίου καὶ δικαιώνουν, αὐτὲς καὶ μόνο, τὴν ἴδρυση καὶ τὴν ὑπαρξὴ του. Οἱ σκοποὶ αὐτοί, ποὺ ἐστιάζονται στὴ μέριμνα γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνακαίνιση τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ἐνότητά της, θεωρεῖται ἀπὸ μερικοὺς ἐπικριτὲς ὅτι παραμελήθηκαν κάπως καθ' ὁδὸν ἢ ὅτι πέρασαν σὲ δευτέρη γραμμὴ.

28. Σίγουρα δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀντικείμενο τῆς σύντομης αὐτῆς μελέτης, νὰ ἐξετάσει λεπτομερειακὰ αὐτὸ τὸ θέμα ἢ νὰ παρουσιάσει ἕναν ἀπολογισμὸ γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μέχρι σήμερα προσπάθειων πρὸς θεολογικὴ συνεννόηση καὶ «ἔνσαρκη», ὀρατὴ ἐνότητα. Ἡ πρόοδος σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο δὲν μπορεῖ, ἔτσι κι ἀλλιῶς, οὔτε στατιστικὰ νὰ ἐκτιμηθεῖ, οὔτε νὰ διαγνωσθεῖ εὐκολα : δὲν συνοδεύεται ἀπὸ ἐντυπωσιακὰ γεγονότα, δὲν ἀποτελεῖ «εἰδηση» γιὰ τὸν ἡμερήσιον τύπον, δὲν ἀπευθύνεται ἄμεσα στὸ εὐρὸ πλῆθος. Τὸ βασικὸ ἐρώτημα εἶναι ἀντίθετα : ὑφείλομε νὰ ἀναζητοῦμε τὴν ἐνότητά μας πρὶν ἀπ' ὅλα καὶ κυρίως στὸ θεολογικὸ στοιχείον καὶ στὴ μυστηριακὴ κοινωνία ἢ μήπως πρέπει νὰ τὴ δοκιμάζουμε, νὰ τὴν ἀναγνωρίζουμε καὶ νὰ τὴ βιώνουμε ταυτόχρονα κατὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπιση τῶν κοινωνικοπολιτικῶν προκλήσεων, ποὺ οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κόσμου ἀπευθύνουν σὲ μᾶς; Ἡ γνωστὴ ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ 1920 δὲν δίδει τυχαῖα τὴν προτεραιότητα στὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀνάπτυξη «πρακτικῶν» δραστηριοτήτων ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες. Πίσω ἀπὸ τὴν πρόταση ἐκείνη βρίσκεται σίγουρα ὄχι μόνο ἡ πραγματικὴ ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος, ὅτι θὰ ἦταν παράτολμο νὰ ἐπιδιωχθοῦν θεολογικὲς συζητήσεις στὶς ἀπαρχὲς κιόλας τῆς οἰκουμενικῆς προσέγγισης. Οὔτε εἶναι ἀρκετὴ ἢ τότε μεταπολεμικὴ κα-

τάσταση, για να εξηγήσει τη σύσταση να προταχθεί εκείνο που σήμερα ονομάζεται «οριζόντια διάσταση». Κοντά στους παράγοντες αυτούς έπαιξε σίγουρα ένα ρόλο και η πεποίθηση πως η από κοινού στράτευση στο όνομα του Χριστού χάριν του ανθρώπου, θα έκανε και την υπόθεση της ενότητας περισσότερο γνωστή και προσφιλή. Οι έμπειρίες, που έχουν αποκτηθεί στο μεταξύ, επιβάλλουν να τεθεί σήμερα το ερώτημα : σημειώθηκε πράγματι ανακατάταξη των προτεραιοτήτων του Π.Σ.Ε. προς όφελος της κοινωνικοπολιτικής στράτευσης; Αν ναι, σε ποιο βαθμό ή κοινωνικοπολιτική στράτευση προάγει ή αντίθετα παρενοχλεί την ενότητα;

29. 'Η διαπραγμάτευση του πρώτου ερωτήματος θα απαιτούσε ανασκόπηση ολόκληρης της ιστορίας της Οικουμενικής Κίνησης, που δεν μπορεί, βέβαια, να γίνει εδώ. Μια συνολική θεώρηση του ζητήματος θα δικαιολογούσε πάντως τη διαπίστωση, ότι, αν πράγματι παρατηρείται κάποια ανακατάταξη προτεραιοτήτων, αυτή θα έπρεπε να αναζητηθεί μάλλον σε κατεύθυνση αντίθετη από εκείνη που υποψιάζονται πολλοί : ότι σημειώθηκε δηλ. ανακατάταξη σε βάρος και όχι προς όφελος της κοινωνικής στράτευσης! Αυτός ο τολμηρός ίσως ισχυρισμός μας βασίζεται στο γεγονός ότι κατά τα πρώτα στάδια της Οικουμενικής Κίνησης και της διεκκλησιαστικής συνεργασίας σημειώθηκε αποτελεσματική ανταπόκριση των 'Εκκλησιών στην τότε κραυγαλέα κοινωνική δυστυχία και ότι μερικές από τις τότε ανάγκες, τόσο κατά την προπολεμική περίοδο, όσο και κυρίως αμέσως μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αντιμετωπίστηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό με το οικουμενικό πνεύμα, που ενέπνευσε εκπληκτικές παρορμήσεις αλληλεγγύης και παρότρυνε στην κινητοποίηση σημαντικού αριθμού έθελοντών και στη διάθεση ικανών υλικών μέσων. 'Η κατά κύριο λόγο φιλανθρωπική εκείνη συστράτευση προκάλεσε όμως ταυτόχρονα και τη μεγάλη στροφή προς αναζήτηση της ενότητας. Ποιός θα μπορούσε στ' αλήθεια να ισχυρισθεί πως ακόμη και άριστη ποιότητας και μεγάλης έντατικότητας θεολογικοί διάλογοι θα είχαν επιτύχει υπέρ της ενότητας έστω και ένα ελάχιστο μόριο εκείνου που κατορθώθηκε τότε με

την παγχριστιανική εκείνη συστράτευση, π.χ. ύσον άφορᾶ στην υπέρβαση της άμοιβαίας άγνοιας, στην εγκατάλειψη ενός μεγάλου πλήθους προκαταλήψεων, στην κατάρριψη μεσότοιχων και σιδηρών παραπετασμάτων, στην αναγνώριση της ποικιλίας των δωρεών του Θεού προς το λαό Του, στην ανακάλυψη της ενότητας, αλλά και στην έντελώς καινούρια θεολογική περισυλλογή γύρω από εκκλησιολογικά, ανθρωπολογικά, ήθικα και κοινωνικοπολιτικά προβλήματα, που για πρώτη φορά έπαυσαν να αποτελούν αντικείμενο διομολογιακών άπλως συζητήσεων και κατανοήθηκαν σε διαπροσωπική σχέση και υπαρξιακή βίωση; Μια ανάλογη στράτευση και μια τέτοια θετική επίδραση πάνω στο οικουμενικό κλίμα και στην προαγωγή της ενότητας δεν έχουν σίγουρα να παρουσιάσουν τα τελευταία χρόνια των διεκκλησιαστικών σχέσεων!¹

30. 'Όσον άφορᾶ στο δεύτερο ερώτημα, που έχει σχέση και με την κατεύθυνση της κοινωνικοπολιτικής στράτευσης, μπορούμε πράγματι να μιλήσουμε για μια ανακατάταξη, που ήταν όμως, κατά τη γνώμη μας, όχι ποσοτική, αλλά ποιοτική: δεν πρόκειται δηλ. πια για το «περισσότερο» ή το «λιγότερο» της προσφοράς, αλλά για το προς τί, για ποιο σκοπό επιδιώκεται και επιτελείται κάτι. 'Η άναποποθέτηση αυτή συμβαδίζει με την άλλαγή στην αντίληψη για την 'Ιεραποστολή, που κατά τα τελευταία παγκόσμια έραπο-

1. 'Αναφερόμενος στα παραπάνω, ο Philip Potter γράφει στο προλογικό του σημείωμα (*Voices of Unity*, σελ. VIII) : «Το τελευταίο μεγάλο γεγονός στη διάρκεια της ήγερσίας του Visser't Hooft ήταν το συνέδριο της Γενεύης, του 1966, με θέμα : 'Εκκλησία και Κοινωνία. Αυτή ήταν η πρώτη σοβαρή συνάντηση χριστιανών από τον πλούσιο Βόρειο 'Ατλαντικό και το φτωχό Νότο. 'Από τότε καινούριες ευκαιρίες και εντάσεις εμφανίστηκαν μεταξύ των 'Εκκλησιών. 'Η πρώτη γενιά των οικουμενικών ήγετών σκέπτονταν πως το δόγμα διαιρεί, ενώ η διακονία θα μπορούσε να ενώσει. 'Ηταν εύλογη ή άποψη αυτή, όπως δείχνει ο 'Αλέξανδρος Παπαδερός, αναφερόμενος στις 'Ορθόδοξες 'Εκκλησίες. 'Η έκφραση της αγάπης μέσω της διακονίας ήταν εκείνη που έφερε τις 'Εκκλησίες αυτές σε ζωντανή επικοινωνία με τις 'Εκκλησίες της Μεταρρύθμισης». Θα πρέπει όμως να προσθέσουμε : και τις 'Εκκλησίες της Μεταρρύθμισης με την 'Ορθοδοξία!

στολικά συνέδρια (Πόλη του Μεξικού 1963, Bangkok 1972/73, τελευταία στη Μελβούρνη 1980) προωθεί στο κέντρο του ενδιαφέροντος όλοένα και περισσότερο τον όλον άνθρωπο, το αδιαίρετο δηλαδή ανάμεσα στη σωτηρία και στην «ευδοκία» του ανθρώπου, τονίζοντας το έντεϋθεν —το ἐδῶ και τώρα— τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.¹

31. Κατεύθυνση σημαίνει ἐδῶ τοποθέτηση (Parteinahme), τὸ νὰ παίρνεις τὸ μέρος κάποιου —μιά, ὅπως λέγεται συχνά, τολμηρή, ἀν ὄχι και ἐπικίνδυνη τάση τοῦ Π.Σ.Ε. Προφανῶς πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸ παλιὸ και ἄλυτο ἀκόμη πρόβλημα τῆς δικαιολογημένης ἢ μὴ οὐδετερότητας στὴ χριστιανικὴ στράτευση. Ἐδῶ ὑπάρχει πρῶτα πρῶτα μιὰ ἐσωτερικὴ ἀντίθεση τῶν δύο ὄρων : στράτευση και οὐδετερότητα δὲν συμβιβάζονται. Και αὐτὸ φαίνεται νὰ τὸ παραγνωρίζουν μερικοί. Παλαιότερα πίστευαν πὼς ἡ οὐδετερότητα δὲν δείχνει πρὸς καμιά κατεύθυνση. Γι' αὐτὸ παρατηρήθηκε ἡ τάση, π.χ. στὴν ἐργασία τῶν χριστιανικῶν Ἀκαδημιῶν, νὰ προσφέρεται μόνον ἓνα οὐδέτερο forum γιὰ συνάντηση και συζήτηση, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ νικοῦσε τελικὰ ἡ ἀλήθεια. Στὸ μεταξύ κλονίστηκε και αὐτὴ ἡ ἀποψη. Διαπιστώθηκε δηλ. ὅτι μιὰ τέτοια στάση εἶναι φαινομενικὰ μόνον οὐδέτερη, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα διευκολύνει τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο, ἀφοῦ ἐπιτρέπει στὸ status quo νὰ ἐμφανίζει τὴν ἴδια νομιμότητα μὲ μιὰ νέα ἐναλλακτικὴ λύση, πού ἐπιδιώκεται ἀπὸ μιὰ στράτευση πού θέλει νὰ εἶναι συνεπὴς πρὸς τὴ χριστιανικὴ πίστη. Χάρη στὴν κοινωνικοπολιτικὴ δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. και στὴ θεολογία πού ἀναπτύχθηκε μὲ τὴ δραστηριότητα αὐτὴ, ἔγινε στὸ μεταξύ σαφὲς σὲ πολλοὺς ἀπὸ μᾶς, ὅτι ἡ ἐσχατολογικὴ ἐξοδος, πού ἀρχίζει μὲ τὸν Ἰησοῦ, ἦταν μιὰ τελεσί-

1. Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλπ. ἀναλυτικότερα : Ἀλεξ. Παπαδερῶ, Ἐκκλησία και μὴ Χριστιανικαὶ Ὁρησκείαι κατὰ τὴν Β' Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ, στὸν τόμο Θεολογικῶν Συμπόσιον, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 487-499. Τοῦ αὐτοῦ : Ἡ Σύνοδος σὲ σχέση μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας και τὸν κόσμον, Χανιά 1978.

δικὴ ἄρνηση και καταδικὴ τοῦ τότε status quo και ὅτι γι' αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιό Του ἴσχυε γιὰ ἐκείνους πού δὲν εἶχαν καμιά ἰσχύ, δηλ. γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πού ἦταν «πτωχοὶ» ἢ πρόθυμοι νὰ «πτωχεύσουν», δηλ. νὰ μὴ ἐπιδιώξουν νὰ ἐξαγοράσουν τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ «εἶναι» τους και τὸ «ἔχειν» τους, ἀλλὰ νὰ δοχθοῦν τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ και τὴν ἀπελευθέρωση, ὀδεύοντας σὲ πλήρη ἀλληλεγγύη μὲ ἐκείνους πού δὲν εἶναι τίποτε ἢ δὲν ἔχουν τίποτε! Ἐκεῖνοι ἀπὸ μᾶς πού κατέχουν πολλὰ και νομίζουν πὼς εἶναι γι' αὐτὸ κάτι, ἔχουν εὐλογες δυσκολίες νὰ ἀποδεχθοῦν διατυπώσεις τῆς σύγχρονης θεολογίας, ὅπως : ὁ Ἰησοῦς ὑπῆρξε φτωχὸς και ὄχι πλούσιος (Β' Κορ. 8, 9), ταυτίστηκε μὲ τὴ μοῖρα τῶν φτωχῶν και ὄχι τῶν πλουσίων (Ματθ. 25, 31 ἐξ.), ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται πρὸς τοὺς φτωχοὺς και ὄχι πρὸς τοὺς πλουσίους (Ματθ. 5, 3· Ἰακ. 2, 5).

32. Αὐτὲς τὶς δυσκολίες μπορεῖ νὰ τις ξεπεράσει μόνον ἐκεῖνος πού θέλει ἐπιτέλους νὰ καταλάβει πὼς ἐκεῖ πού ὁ Χριστὸς ταυτίζει τὸν ἑαυτὸ Του δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ μιὰ—θολωμένη ἀπὸ τὴν «ἠθικὴ» μας—ἀγάπη τοῦ πλησίον», ἀλλὰ γιὰ βασικὲς ὄντολογικὲς κατηγορίες τῆς Ἐκκλησιολογίας, μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀρχῆς : «ὅπου Χριστὸς, ἐκεῖ και ἡ Ἐκκλησία» (ubi Christus, ibi Ecclesia). Ἡ στοιχειώδης αὐτὴ ἀντίληψη κάνει μάταιη τὴν προσδοκία πὼς ἡ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας μπορεῖ νὰ διασωθεῖ ἢ νὰ ἀποκατασταθεῖ μὲ τὴν ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ αὐστηρὴ τήρηση οὐδετερότητας ἀπέναντι στὴν κοινωνικοπολιτικὴ διαμάχη. Γιατὶ στὸ μεταξύ μᾶς ἔγινε ἀρκετὰ σαφὲς πὼς μὲ τὴ σφραγίδα πού ἐπιθέτει στὴν ἐκκλησιαστικὴ μας παράδοση ὁ χῶρος και ὁ χρόνος, μὲ τοὺς ἐξαναστασιακοὺς πού μᾶς ἐπιβάλλουν οἱ κοινωνικοπολιτικὲς συνθήκες στὶς ὁποῖες ζοῦμε και μὲ τὴν προσωπικὴ μας συμπεριφορὰ εἴμαστε ἤδη μέρος ἐνὸς «κόμματος», μιᾶς μερίδας, και ὅτι ἐπομένως τοποθετούμαστε συνειδητὰ ἢ ὑποσυνειδητὰ ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου και ὅτι ταυτόχρονα ἔχουμε καταληφθεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ «κόμμα», χρησιμοποιοῦμαστε ἀπὸ αὐτό, πού δὲν

διστάζει μάλιστα να κάνει και κατάχρηση του έαυτού μας. Γι' αυτό μās φαίνεται σχεδόν αδύνατο πια να κατανοήσουμε, να επιδιώξουμε και να βιώσουμε την ένότητά μας ως κοινωνικοπολιτική «συμφωνία». Σκοπός δέν είναι «μια κοινωνία άπαλλαγμένη από συγκρούσεις, αλλά μια κοινωνία που έχει γνωρίσει δια του Θεού την καταλλαγή». 'Η διατύπωση αυτή, που προέρχεται από το Συμβούλιο τής Ευαγγελικής 'Εκκλησίας τής Γερμανίας,¹ δείχνει ίσως τη μόνη ή πάντως τη μόνη δυνατή κατεύθυνση, προς την όποία μπορούμε να κατατείνουμε όλοι με έμπιστοσύνη.

33. 'Εδώ υπάρχει ένα πρωταρχικό καθήκον, που θα έπρεπε κατά τη γνώμη μας να επιδιώκουμε να εκπληρώνουμε σε όλα τα επίπεδα, από την 'Ενορία ως την ύψιστη εκκλησιαστική αυθεντία και προς όλες τις κατευθύνσεις, δηλ. και κατά το διάλογό μας με ανθρώπους άλλων έμπειριών, θρησκειών, πολιτισμών και ιδεολογιών. Καθ' όδον προς αυτή την «κοινωνία των έναντιώσεων», που έχει καταλλαγει από το Θεό, θα αναγνωρίσουμε ίσως, ως ειδική χριστιανική αποστολή μας, το να συμβάλουμε στην αλλαγή και ίσως και στην καταλλαγή εκείνων των δυνάμεων που προκαλούν σήμερα συγκρούσεις μεταξύ των ανθρώπων και των λαών. Κατευθυντήρια προγράμματα, την εκτέλεση των όποιων έξουσιοδοτείται από τα αποφασιστικά όργανά του να επιδιώξει το Π.Σ.Ε., οι πρωτοβουλίες του και τα έμφανιζόμενα ως ούτοπικά ίσως πρότυπα μελλοντικής μορφοποίησης τής ζωής δέν πρέπει να εξετάζονται από τις 'Εκκλησίες - μέλη μόνον ως προς το κατά πόσον είναι πραγματοποιήσιμα ή όχι, ούτε ως προς τις έμπλοκές που θα μπορούσαν να προκαλέσουν στη μια ή την άλλη 'Εκκλησία, π.χ. στη σχέση της με το Κράτος, με τη βιομηχανία κ.λπ. 'Η ειδική και αξιόλογη λειτουργικότητά τους μās φαίνεται ότι βρίσκεται στο γεγονός πως αποτελούν «σημεία», με τη βιβλική σημασία του

1. Memorandum zum Verhältnis der EKD zum ÖRK, στο περι-
οδικό *Ökumenische Rundschau* 1(1979),43.

όρου : αποστέλλονται σε μās ως μήνυμα προσανατολισμού, που έχει ίσως και τη δράση του κεντήματος τής αλογόμυγας πάνω στην άπειλούμενη από νωθρότητα εκκλησιαστική μας ύπαρξη.

34. "Όποιος παραμένει μακριά από αυτά τα τρέχοντα καθήκοντα του Χριστιανισμού θα δυσκολευθεί να βρει δικαιολογία στον ισχυρισμό, πως ή εργασία του Π.Σ.Ε. και τής Οικουμενικής Κίνησης γενικότερα δέν μās έχει έξοπλίσει με τα μέσα που είναι αναγκαία για την εκτέλεση των καθηκόντων αυτών. Τέτοια μέσα, που διατίθενται πλουσιοπάραχα, είναι : ώριμες θεολογικές και κοινωνικοπολιτικές άνιλήψεις, πληθώρα ύλικού που διαπραγματεύεται θέματα οικουμενικού ενδιαφέροντος, μεθοδολογικά και άλλα μέσα οικουμενικής άγωγής και προπαντός με ένα στην ιστορία του Χριστιανισμού μοναδικό δίκτυο επικοινωνίας και αλληλέγγυας συνεργασίας μιās κοινωνίας αδελφών, που είναι άρκετά ευαίσθητοποιημένοι με τα κεντήματα τής οικουμενικής «αλογόμυγας».

35. "Όλα τα παραπάνω μās επιτρέπουν να επισφραγίσουμε αυτή τη μελέτη με μια εύχη προς το σεβάσμιο άνθρωπο, στον όποϊον είναι αφιερωμένη, τον Visser't Hooft : είχε να μη βρεθεί ποτέ το Παγκόσμιο Συμβούλιο 'Εκκλησιών στην ανάγκη να επαναλάβει μπροστά στο δικαστήριο των «'Αθηναίων» τα τελευταία λόγια τής 'Απολογίας του Σωκράτη :

«Τώρα όμως είναι ώρα να πηγαίνω εγώ για να πεθάνω και σεις για να ζήσετε. Ποιός από μās πηγαίνει στο καλύτερο κανένας δέν το ξέρει, παρὸ μόνο ο Θεός» !

Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΟΥ ΒΑΝΚΟΥΒΕΡ*

Τὸ ἐγγείρημα νὰ διατυπώσουμε κάποιες ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις γιὰ τὸ Βανκούβερ μᾶς φέρνει πολὺ κοντὰ στὸν κίνδυνο, τὸν ὁποῖο μνημονεύει ἓνα βιβλίο, σχολιάζοντας τὸ ρεπορτάζ ἑνὸς δημοσιογράφου, ὕστερα ἀπὸ ἐπίσκεψή του σὲ πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης : «Γιὰ νὰ φτιάξει ἓνα τέτοιο ρεπορτάζ δὲν χρειαζόταν νὰ πετάξει τόσο μακριά. Μποροῦσε νὰ τὸ μαγειρέψει χωρὶς νὰ κουνήσει βῆμα... ἀφοῦ δὲν ἔγραφε αὐτὰ πού εἶδε κι ἄκουσε στὸ ταξίδι του, ἀλλὰ αὐτὰ πού εἶχε δεῖ καὶ εἶχε ἀκούσει πολὺ πρὶν ταξιδέψει. Ξεκινώντας... ἦταν κιόλας προγραμματισμένος, ἐφάρμοσε τὸ ἀπὸ πρὶν συνταγμένο πρόγραμμα...».

Ἐνας τέτοιος κίνδυνος γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερος, ἔταν καλεῖσαι νὰ δεῖς καὶ νὰ ἀκούσεις τόσα πολλὰ θεάματα καὶ ἀκροάματα, πού συνοδεύουν τὴ Γενικὴ Συνέλευση ἑνὸς παγκόσμιου ὀργανισμοῦ. Ἀκόμη κι ἂν δὲν εἶσαι «προγραμματισμένος», ὑπόκεισαι στοὺς περιορισμοὺς τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ μερικοῦ. Μπορεῖς νὰ ἀποκτήσεις ἄμεση ἀντίληψη γιὰ ὀρισμένες μόνον ἐκδηλώσεις, ποτὲ γιὰ τὸ σύνολο. Ἀλλὰ καὶ πάλι ὅσα σοῦ διαφεύγουν εἶναι συνήθως περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα πού προσλαμβάνεις. Μπροστὰ μάλιστα σὲ μιὰ τόσο πολύχρωμη σύγκλιση ἀνθρώπων, παραδόσεων, νοοτροπιῶν καὶ ἰδεῶν εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ διασπάσεις τὸ φράγμα τοῦ ὑποκειμενικοῦ κριτηρίου, μάλιστα ἔταν εἶσαι νεόφυτος στὸν οἰκουμενικὸ ἀμπελῶνα, ὅπως συνέβη σὲ πολλούς, εἰδικὰ σ' αὐτὴ τὴ Συνέλευση. Τὸ πράγμα γίνεται ἀκόμη πιὸ δύσκολο, ἂν

προσέρχεται μὲ ἐπιθετικὲς διαθέσεις, καχύποπτος, ἔμφοβος, μὲ τὴν αἴσθηση πὼς πρέπει νὰ προασπίσεις κάτι πὸν δῆθεν ἀπειλεῖται.

Τὰ παραπάνω ἐξηγοῦν γιὰτὶ σὲ μερικές Ἐκκλησίες - μέλη τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.) ἢ Οἰκουμενικὴ Κίνηση παραμένει ἐπὶ δεκαετίες τώρα στατική, οὐσιαστικὰ ἀκίνητη, ἂν ὄχι καὶ ὀπισθοδρομική. Κίνηση ἐδῶ σημαίνει ἀναζήτηση τοῦ ἄλλου. Οἱ παραπάνω ἀνασχαιτικοὶ παράγοντες, ἀντίθετα, ὀδηγοῦν γύρω ἀπὸ ἓναν ἄξονα —τὸ Ἐγώ— μὲ ταυτόχρονη ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Ἐχοντας ὑπόψη τὰ παραπάνω διστάζουμε νὰ μεταφέρουμε στοὺς ἀναγνώστες τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀλήθειας» ἐντυπώσεις καὶ ἐμπειρίες μας, πού, καθὼς θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀποσπασματικές, μπορεῖ νὰ τοὺς παραπλανήσουν μᾶλλον παρὰ νὰ τοὺς ἐνημερώσουν. Μπορεῖ νὰ εἶναι π.χ. λαθεμένη ἢ ἐντύπωσή μας, πὼς κάτω ἀπὸ τὰ φαινόμενα καὶ παρὰ τοὺς ἀντίθετους ἰσχυρισμοὺς γιὰ δῆθεν ἀδιέξοδα στὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση, συντελεῖται μιὰ θεμελιακὴ ἐπανατοποθέτηση τῆς χριστιανικῆς Θεολογίας : ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος προετοιμάζεται ἀργὰ ἀλλὰ σταθερὰ ἢ ἐνότητα τῶν πνευμάτων καὶ τῶν καρδιῶν πάνω στὴν ἀκλόνητη βάση τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ σχολαστικὴ καὶ ὁμολογιακὴ ἀλλοτρίωση τῆς Θεολογίας ἐγκαταλείπεται. Τὴ θέση της —τὴ θέση τοῦ ἀνθρώπινου λόγου— παίρνει πάλι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐρμηνεύεται αὐθεντικὰ καὶ βιώνεται εὐχαριστιακὰ στὴν παράδοση καὶ στὸ φρόνημα τῆς ἀδιαίτητης Ἐκκλησίας. Τοῦτο διαπιστώθηκε σαφέστατα σὲ πολλὰς ἐκφάνσεις τῆς Συνέλευσης καὶ μάλιστα στὴν ἔντονης πνευματικότητας λατρευτικὴ ζωὴ της, πού εἶχε υἱοθετήσει μάλιστα καὶ ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς ὀρθόδοξης, δηλ. τῆς ἀρχαίας, Ἐκκλησίας, μὲ ταυτόχρονη ἀξιοποίηση τοῦ βιωματικοῦ πλοῦτου ἄλλων χριστιανικῶν κοινοτήτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐρεθισμάτων καὶ τῶν ἐκφραστικῶν μέσων τῆς ἐποχῆς μας.

Ἴσως νὰ εἶναι λαθεμένη καὶ ἡ ἄλλη ἐντύπωσή μας, πὼς ἐκτείνεται σὲ παγκόσμιο πιὰ ἐπίπεδο ἢ συνειδητοποίηση τῆς ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης γιὰ συστράτευση τῶν χριστιανῶν στὸν κοινὸ ἀγῶνα

* Ἀναδημοσιεύουμε ἐδῶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 172 (1-12-1983)7 τὸ ἄρθρο μας αὐτό, πού συμπληρώνει τὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμά μας.

για την αντιμετώπιση των δεινών που μαστίζουν το σύγχρονο κόσμο. Η πεποίθηση των χριστιανών πως η ζωή του κόσμου είναι ο Χριστός και μόνον Αυτός, αρχίζει να αποκαλύπτει τις συνέπειές της, δηλαδή τις εθύνες όλων μας, αλλά και τις δυνατότητές μας!

Τέτοιες έντυπώσεις κάνουν ακόμη πιο δύσνηρο το αίτημα της πικρίας, καθώς διαπιστώνεται πως η 'Ορθόδοξος 'Εκκλησία μας δεν μπόρεσε ακόμη να αξιοποιήσει όλες τις ευκαιρίες, που προσφέρει σ' αυτήν ένα παγκόσμιο forum, όπως αυτό — το μοναδικό! — της Οικουμενικής Κίνησης. Δεν παραθεωρούμε τις δυσκολίες που προκύπτουν από το γεγονός ότι αποτελούμε, οι 'Ορθόδοξοι, μειονότητα στο σύνολο των 'Εκκλησιών - μελών του Συμβουλίου. Ήμαστε όμως στο Βανκούβερ η μεγαλύτερη συμπαγής οικογένεια, συσπειρωμένη γύρω από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η ένοποιος πνευματική δύναμη και το παγκόσμιο κύρος του οποίου αποδείχτηκαν σωστικά για μια ακόμη φορά. Η παρουσία μας θα ήταν πιο αισθητή, αν είχαν αξιοποιήσει όλες οι 'Ορθόδοξες 'Εκκλησίες τις θέσεις αντιπροσώπων που είχαν δικαίωμα να καταλάβουν. Και προπαντός, αν όλοι οι αντιπρόσωποι προσέρχονταν με έπαρκη προετοιμασία και διάθεση εποικοδομητικής συνεργασίας. Μπορεί όμως να μην είναι λαθεμένη και η άλλη έντύπωσή μας, πως, παρά τα όσα μαρτυρούν το αντίθετο και που έγιναν αντιληπτά π.χ. κατά την ψηφοφορία για την εκλογή μελών της Κεντρικής 'Επιτροπής, κερδίζει ολοένα και περισσότερο έδαφος η συνειδητοποίηση της βαθύτερης ουσίας της Οικουμενικής Κίνησης, που δεν είναι διεκδίκηση εξουσιών, αλλά άμιλλα στην προσφορά διακονίας για την κοινή υπόθεση.

Δύο σημεία, για τα οποία η έντύπωσή μας δεν σκιαίζεται από αμφιβολίες, είναι η προαγωγή της ενότητας στο χώρο της Θεολογίας και η στράτευση των 'Εκκλησιών - μελών στην προάσπιση της ειρήνης.

Κατά την προσωπική μας εκτίμηση, το σημαντικότερο από τα βήματα που έγιναν στο Βανκούβερ, ήταν η παρουσίαση, η ευρεία συζήτηση και η ευμενής υποδοχή του κειμένου για το Βάπτισμα,

την Ευχαριστία και την 'Ιερωσύνη, του γνωστού ως «κειμένου της Lima». Οι απόψεις μας για το ιστορικό αυτό κείμενο διατυπώθηκαν κατά τη σχετική εισήγησή μας στη Συνέλευση και είναι στη διάθεση κάθε ενδιαφερομένου. Δεν έχουμε αμφιβολία για το μέλλον του κειμένου. Αποτελεί καρπό προχωρημένης οικουμενικής ώριμότητας και περίσκεψης και επομένως ένα σταθμό, από τον οποίο είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ύπισθοδρομηση. Θα θέλαμε μόνο να προσθέσουμε εδώ μια ευχή και μια παρατήρηση.

Η ε υ χ ή : Να μελετηθεί το κείμενο με τη δέουσα προσοχή και να δοθεί μια όσο το δυνατό συγκλίνουσα απάντηση από τις κατά τόπους 'Ορθόδοξες 'Εκκλησίες, μια και δεν κρίνεται σκόπιμο να επιδιωχθεί μια ενιαία πανορθόδοξη απόκριση. Η σύγκλιση στην απάντηση θα κάμει πιο αισθητή την ενότητα της ορθόδοξης μαρτυρίας. Έτσι θα έδραιωθούν σε διαχριστιανικό επίπεδο τα ουσιώδη της αρχαίας εκκλησιαστικής πίστης και συνείδησης που έχουν προσληφθεί σ' αυτό το κείμενο. Μια τέτοια έναρμυσιμένη πανορθόδοξη μαρτυρία θα υποβοηθήσει, εξάλλου, ώστε να γίνουν γρήγορα και σταθερά και τα επόμενα βήματα προς την ορατή ενότητα. Τα βήματα αυτά συναποφασίστηκαν στο Βανκούβερ και θα αποτελέσουν αντικείμενο ειδικότερης επεξεργασίας κατά τη σύναξη της Μόνιμης 'Επιτροπής του Τμήματος «Πίστις και Τάξις», που προβλέπεται να πραγματοποιηθεί τον 'Απρίλιο του 1984 στην 'Ορθόδοξη 'Ακαδημία Κρήτης.

Η παρατήρηση : Στην έτοιμασία του κειμένου της Lima συνεργάστηκε «έπι ίσοις όροις» και η Ρωμαιοκαθολική 'Εκκλησία. Η εποικοδομητική αυτή συνεργασία φρονούμε ότι δείχνει και το σωστό δρόμο στον οποίο πρέπει να αναζητηθεί και να επιτευχθεί η ένταξη της 'Εκκλησίας αυτής στην οικουμενική κοινότητα. Μας ξενίζει γι' αυτό η άποψη, που διατυπώθηκε πρόσφατα από ρωμαιοκαθολικούς κύκλους και υποβάλλεται ως ευχή προς την 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία : να αποχωρήσει δηλαδή από το Παγκόσμιο Συμβούλιο και, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ρώμης, να επιδιώξει «ειδική σχέση» μαζί του. Την άποψη αυτή φαίνεται να βλέπουν εύνοια και μερικοί ορθόδοξοι θεολόγοι. Ο χώρος δεν επιτρέπει

ευρύτερο σχολιασμό. Ούτε και αναγκάσω τον θεωρούμε άλλωστε. Γιατί μιὰ τέτοια προοπτική είναι, νομίζουμε και ελπίζουμε, τελείως αδύνατο νὰ εὐδοκίμησει. Θὰ ισοδυναμοῦσε μὲ ὀπισθοδρόμηση ὀλέθρια γιὰ τὴν Οἰκουμένην Κίνηση καὶ ἄκρω ἐπιζήμια γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία. Ἡ τελευταία εἶχε καὶ ἔχει ὀρισμένες αἰτιάσεις κατὰ τοῦ Π.Σ.Ε., μερικὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶναι ἴσως δικαιολογημένες. Μὲ τὸ κείμενο τῆς Lima ὅμως καὶ μὲ τὴ γενικότερα σθεναρὴ καὶ ἐποικοδομητικὴ παρουσία της στὸ Βανκοῦβερ δικαιώνεται τὸ βασικὸ αἴτημα τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ προώθηση τῆς ἐνότητος στὸ θεολογικὸ ἐκκλησιαστικὸ ἐπίπεδο. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ καμπὴ καὶ μόνη ἢ τυχὸν χαλάρωση τοῦ ζήλου τῆς Ὁρθοδοξίας γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητος, γιὰ τὴν ὁποία προσεύχεται, ἄλλωστε, καθημερινά, θὰ ἀποτελοῦσε ἀνυπακοή στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ «εἶνα πάντες ἐν ᾧσιν», θέλημα - ἐντολή, ποὺ ἀκριβῶς στὸ Βανκοῦβερ βρῆκε καθολικότερη ἀντήχηση στὸ «γεννηθῆτω Κύριε, μαρὰν ἀθά»!

Τὸ δεῦτερο σημεῖο ποὺ ἐπιθυμοῦμε νὰ ὑπογραμμίσουμε καὶ νὰ ἐξάρουμε αὐτὴ τὴ στιγμή, εἶναι ἡ γνωστὴ ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνέλευσης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, γιὰ πρώτη φορά τόσο κατηγορηματικά, καταδικάζεται ὡς ἔγκλημα κατὰ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὄχι μόνον ἡ «χρῆση», ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ «κατοχή» πυρηνικῶν ὄπλων. Στὴν ἀπόφαση αὐτὴ συναντήθηκαν καὶ συμφώνησαν ἀκόμη καὶ οἱ Ἐκκλησίες τῶν χωρῶν ποὺ ἀποτελοῦν σήμερα τίς Μεγάλες Δυνάμεις, οἱ ὁποῖες — ὅσο ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς — κρατοῦν στὰ χέρια τους τὴ μοῖρα τοῦ κόσμου. Ἡ κοινὴ, θαρρετὴ, ἱστορικὴ θὰ λέγαμε ἀπόφαση αὐτὴ προσλαμβάνει ἰδιαίτερη ἐπικαιρότητα καὶ σημασία τούτῃ τὴ στιγμή, ποὺ ἡ ἐπαπειλούμενη κλιμάκωση τῶν πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν μοιάζει νὰ «βιάζει» τὸν ἀποκαλυπτικὸ καιρὸ τῶν ἐσχάτων. Ἄν οἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίες, σὲ συνεργασία μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καλῆς θέλησης, ἀξιοποιήσουν καὶ ἐνεργοποιήσουν ἔγκαιρα καὶ σωστά αὐτὴ τὴν κοινὴ ἀπόφασή τους, θὰ προσφέρουν σίγουρα τεράστια ὑπηρεσία στὴν ὑπόθεση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐπιβίωσης τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Καὶ

αὐτὸ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ μόνον ἡ συμφωνία τῶν Ἐκκλησιῶν - μελῶν σὲ ἓνα τόσο κρίσιμο καὶ διαφιλονεικούμενο ζήτημα εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἀποδείξει ὄχι μόνον τὴν ἀναγκαιότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς διεκκλησιαστικῆς συνεργασίας.

Ιερεμίας λέω σου
ἀρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως
καὶ ἀρχιεπίσκοπος
Πεντάκτου

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΑΠΟΔΟΧΗΣ
ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ
ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΠΛΗΡΩΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ*

Ἀξιοῦμεν δὲ ὑμᾶς τοῦ λοιποῦ μὴ κό-
πους παρέχειν ἡμῖν, μηδὲ περὶ τῶν αὐ-
τῶν γράφειν καὶ ἐπιστέλλειν, εἴ γε τοὺς
τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρας καὶ θεολόγους
ἄλλοτε ἄλλως μεταχειρίζεσθε, καὶ τοῖς
λόγοις τιμῶντες αὐτοὺς καὶ ἐπαίροντες,
τοῖς ἔργοις ἀθετεῖτε, καὶ τὰ ὄπλα ἡμῶν
ἄχρηστα ἀποδεικνύετε, τοὺς λόγους αὐτῶν
τοὺς ἁγίους καὶ θείους, δι' ὧν ἂν ἡμεῖς
γράφειν καὶ ἀντιλέγειν ὑμῖν εἶχομεν.
Ὡστε, τὸ καθ' ὑμᾶς, ἀπαλλάξατε τῶν
φροντίδων ἡμᾶς. Τὴν ὑμετέραν οὖν πο-
ρευόμενοι, μηκέτι μὲν περὶ δογμάτων,
φιλίας δὲ μόνης ἔνεκα, εἰ βουλευτόν, γρά-
φετε. Ἐρρωσθε.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας

Ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἁρπᾶ' ἔτος, μηνὶ Ἰουνίῳ στ'

Ὁ πρωτονοτάριος Θεοδοσίος¹

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΛΙΑ ΑΠΟΚΛΙΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΙΑ ΣΥΓΚΛΙΣΗ

1. Ἐρρωσθε !

Αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ τελευταῖος λόγος τῆς ὀρθόδοξης Ἀνατολῆς

* Εἰσήγησις ἐπὶ τῆς ΣΤ' Γενικῆς Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκ-
κλησιῶν στὸ Βανκούβερ τοῦ Καναδά.

1. Βλ. Ἰ. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς
Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, II, 1953, σελ. 489.

πρὸς τὴν ἐπαναστατημένη ἀπὸ τῆ Μεταρρύθμισις Δύση, ὅταν, πρὶν
ἀπὸ 400 χρόνια, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως
Ἱερεμίας Β' ἔβλεπε τὸν ἐαυτοῦ τοῦ ὑποχρεωμένο νὰ διακόψει τὴ
θεολογικὴ ἀλληλογραφία μὲ τοὺς θεολόγους τῆς Τυβίγγης. Εἶναι
χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ τελευταία «ἀπόκρισις» τοῦ ἀφοροῦσε ἀνά-
μεσα στὰ ἄλλα καὶ τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Εἶχε ὅμως δι-
πιστώσει στὸ μεταξύ πῶς, ὕστερα ἀπὸ τὸ μεγάλο Σχίσμα τῆς
Χριστιανοσύνης ποὺ εἶχε προηγηθεῖ (1054), ἀκολουθοῦσε μιὰ δεύ-
τερη διάσπαση, τὶς ἀνακαινίσεις/καινοτομίες (Er-Neuerungen)
τῆς ὁποίας δὲν μπορούσε νὰ ἀποδεχθεῖ οὔτε ἡ Παλαιὰ, οὔτε ἡ Νέα
Ρώμη. «Τὴν ὑμετέραν οὖν πορευόμενοι...», ἀφήσατε νὰ πορευόμα-
στε στὸ δικό μας δρόμο ! «Μηκέτι μὲν περὶ δογμάτων, φιλίας δὲ
μόνης ἔνεκα, εἰ βουλευτόν, γράφετε. Ἐρρωσθε!»

2. Ἄν καὶ δὲν ἔζησαν βέβαια («ἔρρωμένως») στὴν ἀπομόνωσή
τους, ἀκολουθήσαν πράγματι οἱ δυὸ κόσμοι ἐπὶ 400 σχεδὸν χρό-
νια καθένάς τὸ δικό του δρόμο, ὥσπου συναντήθηκαν καὶ πάλι,
αὐτὴ τῆ φορὰ ἐπὶ τὴν ἄνω Δύση, ἐπὶ τὴν Lima τοῦ Περού.¹ Ἐκεῖ βρι-

1. Ἐννοεῖται ἐδῶ ἡ διάσκεψις τῆς ὀλομέλειας τῆς Ἐπιτροπῆς «Ἱστορίας
καὶ Τάξεως» τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἀπὸ 2 μέχρι 16 Ἰα-
νουαρίου 1982, ποὺ ἔγινε ἐπὶ τὴν «Ὁραση τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων», ἐπὶ τὸν Pi-
cardo Palma, κοντὰ ἐπὶ τὴν Lima τοῦ Περού. Τὸ μεσημέρι τῆς 12 Ἰανουαρίου
ὀλοκληρώθηκε ἡ διαδικασία τελικῆς θεώρησης ὅλων τῶν παραγράφων τοῦ
κειμένου καὶ τῆς ὁμόφωνης ἐπιψήφισής του ἐπὶ τὸ σύνολο. Χωρὶς καμιά ἀρνη-
τικὴ ψήφου καὶ χωρὶς καμιά ἀποχὴ συμφωνήθηκε ὅτι «Ἡ Ἐπιτροπὴ θεω-
ρεῖ ὅτι τὸ ἀναθεωρημένο κείμενο περὶ Βαπτίσματος, Εὐχαριστίας καὶ Ἱερω-
σύνης ἔχει προωθηθεῖ ἐπὶ ἕνα τέτοιο στάδιο ὀριμότητος, ὥστε εἶναι ἔτοιμο
νὰ διαβιβασθεῖ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας —σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τῆς Ε' Γενικῆς
Συνελεύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, Nairobi 1975, ποὺ
ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τὸν Dresden 1981» (Towards
Visible Unity, I, WCC 1982, σελ. 83). Δικαιολογημένη ἡ γενικὴ ἱκανο-
ποίησις ποὺ ἐκδηλώθηκε ἀμέσως μετὰ τὴν ἀγαθὴ ἐκβαση τῆς ψηφοφορίας καὶ
ποὺ ἐπισφραγίσθηκε μὲ θερμὰ εὐχαριστήρια προσευχὴ. Ἐπρόκειτο πράγματι
γιὰ ἕνα ἱστορικὸ γεγονός. Ὑστερα ἀπὸ θεολογικὰ ἀντιδικίες τῶν Χριστια-
νῶν καὶ σκληρῆς, ὄχι σπάνια αἱματηρῆς συγκρούσεως πολλῶν αἰώνων, κατορ-
θώθηκε ἡ σύγκλισις τῶν καρδιῶν καὶ τῶν πνευμάτων πρὸς τὴν, αὐτὴ τὴν

σκονταν τώρα όχι μόνον οι τότε ἀλληλογραφήσαντες. Παρόντες ἦταν επίσης οι εκπρόσωποι τῆς Παλαιᾶς Ρώμης καὶ πολλοὶ ἄλλοι «παλαιοὶ» καὶ «νέοι», όχι μόνον ἀπὸ τὴν Ἀνατολή καὶ τὴ Δύση, ἀλλὰ ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν παγκόσμια στὸ μεταξὺ ἀναπτυγμένη Οἰκουμένη. Ὅλοι αὐτοὶ συναπαντήθηκαν όχι μόνο «φιλίας ἕνεκα», ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ διαλεχθοῦν καὶ πάλι περὶ δογμάτων! Συναντήθηκαν ὅμως προπαντὸς ἐπειδὴ, τόσο οἱ ἴδιοι, ὅσο καὶ οἱ Ἐκκλησίες ποὺ τοὺς εἶχαν ὀρίσει ὡς ἐκπροσώπους τους, δὲν αἰσθάνονταν πιά «ἔρρωμένως», καθὼς πορεύονταν καθένας στὸ δικό του δρόμο. Συναντήθηκαν λοιπὸν μὲ τὴ σταθερὴ πρόθεση νὰ προετοιμάσουν καὶ νὰ ὑποδείξουν βήματα, ποὺ ὀδηγοῦν στὴν ὁδὸ, ποὺ εἶναι ἐπίσης ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ (Ἰωάν. 14,6).

ώρα, μέγιστη δυνατὴ συμφωνία πάνω σὲ καίρια καὶ ὡς τώρα ἔντονα διϊστάμενα θεολογικὰ ζητήματα, ποὺ ἄμεσα μὲν ἀφοροῦν στὰ μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τῆς Εὐχαριστίας καὶ τῆς Ἱερωσύνης, ἔμμεσα ὅμως, πλὴν σαφῶς, ἐκτείνονται καὶ στὴν Τριαδολογία, τὴ Χριστολογία, τὴν Πνευματολογία, τὴν Ἐκκλησιολογία καὶ τὴν Ἐσχατολογία. Γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ ἀπαιτήθηκε σκληρὴ ἐργασία μᾶς χρονικῆς περιόδου, ποὺ φθάνει ὡς τὸ Α' Παγκόσμιο Συνέδριο τῆς Faith and Order τὸ 1927 στὴ Λωζάνη. Πρὸς τὴ σύγκλιση αὐτὴ κινήθηκαν εκπρόσωποι όχι μόνο τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ Ἐκκλησιῶν, ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμη μέλη καὶ μάλιστα καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μετέχει ἐπίσημα σ' αὐτὴ τὴν Ἐπιτροπὴ. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ μιὰ σύγκλιση παγγριτσιανικὴ! Εἶναι εὐχάριστο ὅτι στὸ ἀγαθὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα συνέβαλαν ἀποφασιστικὰ καὶ Ὀρθόδοξοι θεολόγοι καὶ μάλιστα οἱ Καθηγητὲς Ἰωάννης Ζηζιούλας καὶ Νικόλαος Νησιώτης, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς. Ὅσοι παρακολούθησαν ἀπὸ κοντὰ τὴν ὅλη προσπάθεια γνωρίζουν ὅτι συνοδεύτηκε ἀπὸ ἐνθερμὴ προσευχὴ καὶ τακτικὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ κορυφώθηκε μὲ τὴν τέλεση τῆς λεγόμενης «Λειτουργίας τῆς Λίμης», ποὺ ἐπαναλήφθηκε καὶ στὸ Βανκούβερ. Ἄν καὶ θεωρεῖται, ὅτι ἡ Λειτουργία αὐτὴ «στὴ θεολογικὴ τῆς βᾶση εἶναι ὀρθόδοξη» (Γ. Τσέτση, Βανκούβερ 1983. Μιὰ πρώτη ἀξιολόγηση τῆς ἔκτης Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, Ἐκκλησία 1-2 (1984)43), δὲν ἔχει βέβαια γιὰ τοὺς Ὀρθόδοξους λειτουργικὸ ἔνδιαφέρον. Πρόθεσή μας εἶναι, ὡστόσο, νὰ μεταφράσουμε τὸ κείμενο τῆς Λειτουργίας αὐτῆς, ὥστε νὰ γίνῃ γνωστὴ καὶ στὸν τόπο μας. Γιὰ τὴν ἀξία καὶ σημασία τῆς Λειτουργίας αὐτῆς πρέπει βέβαια νὰ ἀποφανθοῦν οἱ εἰδικοί λειτουργιολόγοι.

3. Ἀπὸ τὴν ἀντιπροσωπευτικὴ ἐκείνη σὺναξι τῆς Lima ἐγκαινιάσθηκε καὶ πάλι μιὰ «ἀλληλογραφία», τὴ φορὰ αὐτὴ μὲ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες, στὴν ὁποία γίνεται ξανά λόγος περὶ Μυστηρίων : περὶ τοῦ Βαπτίσματος, τῆς Εὐχαριστίας καὶ τῆς Ἱερωσύνης (BEM = Baptism, Eucharist, Ministry). Ἐδῶ δὲν πρόκειται πιά γιὰ ἀποκλίνουσες λογομαχίες (divergierende Disputationen) : χάρη σὲ μιὰ συγκλίνουσα βούληση, ὑπερψηφίσθηκε ὁμόφωνα ἓνα κείμενο σύγκλισης (Konvergenztext) καὶ δωρήθηκε σὲ ὅλους μας πρὸς κοινὴ χαρὰ, πρὸς «ἀναβάπτιση» στὴν πίστη τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς μετάνοια καὶ προαγωγή τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας μετὰ τοῦ Κυρίου μας καὶ μετ' ἀλλήλων καὶ πρὸς μαρτυρίαν καὶ διακονίαν τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς ἐνότητος καὶ τῆς σωτηρίας γιὰ ὅλο τὸ λαὸ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, γιὰ τὸν κόσμο Τοῦ ὀλόκληρο ! Δηλαδή πρὸς ὑπακοή' στὸ Εὐαγγέλιο !

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΒΕΜ ;

4. Ἀπὸ τὴν εἰσήγησή μας αὐτὴ ἀναμένεται τώρα ἓνα σύντομο σχόλιο πάνω σ' αὐτὸ τὸ κείμενο σύγκλισης, καὶ εἰδικότερα πάνω στὸ πρόβλημα τῆς ἀποδοχῆς του. Μᾶς φαίνεται, ὡστόσο, ἀπρόσφορο καὶ ἐλάχιστα δυνατὸ νὰ κάνουμε αὐτὸ τὸ σχολιασμό, πρὶν ἀποκτήσουμε κάποια σαφήνεια ὅσον ἀφορᾷ στὸ τί εἶναι πράγματι τὸ ΒΕΜ, τί θέλει νὰ εἶναι, ὡς τί καλοῦνται νὰ τὸ ἀποδεχθοῦν οἱ Ἐκκλησίες.

5. Τὸ ΒΕΜ μᾶς φαίνεται, πρὶν ἀπ' ὅλα, πὼς εἶναι καρπὸς τῆς πιστῆς ἐκπλήρωσης τῆς ἀποστολῆς μὲ τὴν ὁποία ἔχει ἐπιφορτισθεῖ ἀπὸ τὸ Καταστατικὸ τῆς ἡ Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» (Faith and Order). Δηλ. τοῦ «νὰ διακηρύσσει τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ καλεῖ τὶς Ἐκκλησίες πρὸς τὸ στόχο τῆς ὀρατῆς ἐνότητος σὲ μιὰ πίστη καὶ μιὰ εὐχαριστιακὴ κοινωνία, ποὺ βρίσκει τὴν ἔκφρασή της στὴ λατρεία καὶ στὴν κοι-

νή ζωὴ ἐν Χριστῷ, ἵνα πιστεύσῃ ὁ κόσμος».¹ Ὑστερα ἀπὸ μισὸν αἰῶνα περίπου (χρονικὴ διάρκεια ποὺ φαίνεται πολὺ μεγάλη, ἀν συγκριθεῖ μὲ τὸν ἐπείγοντα χαρακτήρα τῆς οἰκουμενικῆς ὑπόθεσης καὶ μὲ τὴν ἀνυπομονησία τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ εἶναι, ὡστόσο, κατανοητὴ, ἀν ληφθεῖ ὑπόψη τὸ χαῶδες σχίσμα καὶ ἡ διάσπαση στὴν Ἐκκλησία καὶ στὴ θεολογία), ἔθεσε ἤδη ἡ Ἐπιτροπὴ ἐνώπιον τῶν Ἐκκλησιῶν μιὰ συγκεκριμένη πρόταση, ποὺ ἀνταποκρίνεται *explicite* ἢ *implicite* σὲ ὅλες τὶς ὑποχρεώσεις ποὺ ἔχουν ἀνατεθεῖ ἀπὸ τὸ Καταστατικὸ στὴν Ἐπιτροπὴ. Γι' αὐτὸ ἀνῆκουν στὴν Ἐπιτροπὴ καὶ στὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν οἱ εἰλικρινεῖς εὐχαριστίες μας!

6. Στὸ ἐρώτημα, τί εἶναι πράγματι τὸ BEM, ὡς τί θέλουν οἱ συγγραφεῖς του νὰ ἀντιλαμβανόμαστε αὐτὸ τὸ κείμενο, δίδει ἐπαρκὴ ἀπάντηση ὁ Πρόλογος ποὺ τὸ συνοδεύει. Ἐπισημαίνουμε τὰ ἀκόλουθα βασικὰ σημεῖα, ποὺ τὰ θεωροῦμε σημαντικὰ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς ποὺ μᾶς ἔχει ἀνατεθεῖ:

α) Τὸ BEM ἔχει ὡς ἀφετηρία τὴν ἐπίγνωση, ποὺ κερδήθηκε ἀπὸ κοινού, ὅτι μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικότερες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὁρατὴ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ βασικὴ συμφωνία στὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς διδασκαλίας περὶ Βαπτίσματος, Εὐχαριστίας καὶ Ἱερωσύνης ποὺ εἶναι διῆσταμένα καὶ προκαλοῦν χωρισμό.²

β) Τὸ BEM πέτυχε ὄχι βέβαια ἕναν «Konsensus», ἀλλὰ πάντως ἕναν ἀξιοσημεῖωτο βαθμὸ ὁμοφωνίας».³

1. Καταστατικὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Πρβλ. BEM, VIII. Προφανῶς ἀπὸ ἔλλειψη πληροφόρησης ἐνοχλοῦνται μερικοὶ Ὀρθόδοξοι θεολόγοι ἀπὸ τὴ χρῆση τοῦ ὄρου «ὁρατὴ ἐνότητα», ἡ ὁποία ἔχει, ὡστόσο, καθιερωθεῖ καὶ χρησιμοποιεῖται καὶ σὲ ἐπίσημα ὀρθόδοξα κείμενα. Ἐκεῖνοι ποὺ θὰ μπορούσαν ἀσφαλῶς νὰ ἔχουν κάποια δικαιολογημένη ἐπιφύλαξη εἶναι μᾶλλον οἱ Προτεστάντες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν παράδοση μιᾶς ἐκκλησιολογίας ποὺ τονίζει τὸ «ἀόρατον» τῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ δυσκολεύονται νὰ ἐξοικειωθοῦν μὲ τὴν ἐννοια τῆς ὁρατῆς ἐνότητάς της.

2. BEM, VIII.

3. BEM, IX.

γ) Ἔτσι ἀναδεικνύεται τὸ BEM σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ στάδια στὸ δρόμο πρὸς τὴν ὁρατὴ ἐνότητα.¹

δ) Ὁ δρόμος αὐτὸς δὲν ὀδηγεῖ κατευθεῖαν πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλὰ ἀναδρομικῶς πρὸς τὰ πρόσω! Στὴν οἰκουμενικὴ κίνηση τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλη, «ἔχουν εὐλογηθεῖ ἐκ νέου οἱ Ἐκκλησίες, καθὼς ἔχουν ἀκροασθεῖ ἢ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ ἔχουν ἐπιστρέψει ἀπὸ κοινού στὴν ἀρχικὴ πηγὴ». Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀναδρομὴ, ἡ κίνηση πρὸς τὰ πίσω, πρὸς τὴν «παράδοση τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως μαρτυρεῖται στὴν Ἁγία Γραφή καὶ παραδίδεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἐκκλησίας τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».² Ἡ ὁμολογία αὐτὴ —ὅπως καὶ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τῆς Lima— εἶναι ἴσως ἡ πιὸ σημαντικὴ οἰκουμενικὴ ἀπόδειξη μιᾶς πρώτης συνεννόησης στὸ πρόξενον διάστασης πρόβλημα τῆς ἐσωτερικῆς συνυφῆς (Kohärenz) ἀνάμεσα στὴ Γραφὴ καὶ στὴν Παράδοση. Καὶ αὐτὸ εἶναι σίγουρα μιὰ κίνηση πρὸς τὰ πρόσω!

ε) Σύμφωνα μὲ τὸν καθαυτὸ σκοπὸ του, προσηλώνεται τὸ κείμενο «σὲ ἐκεῖνες τὶς ὀψεις τοῦ θέματος, ποὺ σχετίζονται ἄμεσα ἢ ἕμμεσα μὲ προβλήματα τῆς ἀμοιβαίας ἀναγνώρισης, ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἐνότητα».³ Εὐκρινῆς εἶναι ἡ πρόθεση τοῦ κειμένου νὰ ἀναφερθεῖ σὲ θέματα ποὺ παρενοχλοῦν τὴν ἐνότητα. Καὶ μάλιστα ὄχι μόνο σὲ θεωρητικά, ἀλλὰ καὶ σὲ πρακτικὰ προβλήματα, μιὰ καὶ τὰ τελευταῖα εἶναι συχνὰ αἰτία διάστασης (π.χ. ζητήματα τυπικοῦ).

στ) Τὸ κείμενο οὔτε πλήρη διαπραγμάτευση τῶν θεμάτων ἐπιδίδει, οὔτε «παρασιωπᾶ διῆσταμένα ζητήματα», «ποὺ ἀπαιτοῦν περαιτέρω ἀποσαφήνιση».⁴ Ἰδίως σὲ τέτοια ζητήματα ἀναφέρον-

1. BEM, IX.

2. BEM, IX (διατύπωση τοῦ Δ' Παγκοσμίου Συνεδρίου τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» στὸ Μόντρεαλ, 1963). Πρβλ. ἰδίως τὰ περὶ ἀποστολικῆς παραδόσεως, BEM, § 34, σελ. 28.

3. BEM, IX.

4. BEM, IX.

ται και τὰ σχόλια που συνοδεύουν τὸ κείμενο ὡς intermedia. Πρόκειται γιὰ ἀξιοσημείωτη και πολὺ ὑποβοηθητικὴ καινοτομία.

ζ) Ἄν και ἔχουμε λοιπὸν μπροστά μας ἕνα «δριστικὰ ἐπεξεργασμένο κείμενο»,¹ ἡ διαδικασία παραμένει ἀνοιχτή. Οἱ ἀπαντήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ συγκριθοῦν ἀργότερα ἢ μιὰ μετὴν ἄλλη, ἕνα προβλεπόμενο παγκόσμιο συνέδριο θὰ ἐξετάσει τίς οἰκουμενικὲς ἐμπλοκὲς/συνέπειες (Implikationen) γιὰ τίς Ἐκκλησίες. Ἐπομένως και ὕστερα ἀπ' αὐτὸ τὸ κείμενο, τώρα πιά ὅμως μετὴν αὐτὸ τὸ κείμενο, παραμένουμε καθ' ὁδόν!

η) Τὸ κείμενο εἶναι, τέλος, μαρτυρία μιᾶς γιὰ ὅλους μας ἰδιαίτερα σημαντικῆς πεποιθήσεως : «ἔχουμε συνειδητοποιήσει σὲ αὐξάν-

1. BEM, VIII. Ἐννοεῖται τὸ τελικὸ κείμενο τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις και Τάξις», σύμφωνα μετὴν ἀπόφαση τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς (Dresden 1981). Δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι αὐτὸ θὰ εἶναι ἀναγκαστικὰ και τὸ τελικὸ κείμενο τοῦ Π.Σ.Ε., γιὰτὶ τότε δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ ζητηθοῦν προτάσεις τῶν Ἐκκλησιῶν - μελῶν πάνω στὴν περαιτέρω ἐργασία σὲ σχέση μετὴν τὸ BEM και τὸ εὐρύτερο ἐρευνητικὸ πρόγραμμα «καθ' ὁδόν πρὸς μιὰ κοινὴ ὁμολογία τῆς ἀποστολικῆς πίστεως σήμερα» (BEM, X). Τὸ ἐπόμενο Ε' Παγκόσμιο Συνέδριο τῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ ὀρίστηκε γιὰ τὸ ἔτος 1987 ἢ 1988, θὰ λάβει ἀσφαλῶς καθοριστικὲς ἀποφάσεις. Τὰ προηγούμενα Συνέδρια ἔγιναν σὲ μὴ ὀρθόδοξες χώρες (τὸ Α' στὴ Λωζάνη 1927, τὸ Β' στὸ Ἐδιμβούργο 1937, τὸ Γ' στὴ Lund 1952 και τὸ Δ' στὸ Montreal 1963). Εὐχὴ μας θὰ ἦταν, τὸ Ε' Συνέδριο νὰ πραγματοποιηθεῖ σὲ ὀρθόδοξο χωρὸν και μάλιστα τὸ 1987, ὥστε νὰ συμπέσει ἀκριβῶς μετὴν τῆ συμπλήρωσης 1.200 χρόνων ἀπὸ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ἀφοῦ μάλιστα τὸ Συνέδριο προορίζεται νὰ πορευθεῖ «στὸ δρόμο πρὸς μιὰ κοινὴ ἔκφραση τῆς ἀποστολικῆς πίστεως σήμερα», πρὸς τὴν κατεύθυνση δηλ. πρὸς τὴν ὁποία ζητούσαμε πάντοτε ἐμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι νὰ κινηθεῖ τὸ Π.Σ.Ε. και ὀλόκληρη ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνηση, πρὸς τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων. Ἡ Γενικὴ Συνέλευση ἀποδέχθηκε σχεδὸν χωρὶς συζήτηση τὴν ἔκθεση τῆς Β' Ὀμάδας (σὲ ἀντίθεση μετὴν τίς ὀξυτάτες συζητήσεις, ποὺ ἔγιναν γιὰ ἄλλες Ἐκθέσεις), στὴν ὁποία μάλιστα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ BEM, γίνεται λόγος και γιὰ τὸ θέμα τῆς ἐνότητος στὸ σύνολο του και καθορίζονται, ὅπως εἶπαμε, συγκεκριμένα βήματα πρὸς τὸ μέλλον. Τὸ γεγονός αὐτὸ βεβαιώνει ὅτι ὑπάρχει πράγματι ἐνῶπιον τῆς Ὀρθόδοξίας ἕνας «καιρὸς», τὸν ὁποῖο δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀντιπαρέλθει!

νόμενο βαθμὸ τὴν ἐνότητά μας ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ». ¹ Οἱ συγγραφεῖς εἶναι γι' αὐτὸ πλήρεις εἰλικρινοῦς χαρᾶς γιὰ τὴν «ἐπανανακάλυψη» τῆς κοινῆς μας κληρονομίας ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ και βλέπουν τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση σὲ ἕναν «καιρὸ», ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸς ἀπὸ ὅλους μας, ² ἰδίως ἀπὸ τὸ λαὸν τοῦ Θεοῦ. Ἐκφράζεται ἡ εὐχὴ νὰ διευκολυνθεῖ και ἡ δικὴ του εἰσόδος στὴν κοινὴ χαρὰ. ³

θ) Πλήρης «Konsensus», βέβαια, ὡς «ἐμπειρία ζωῆς και ἄρθρωση τῆς πίστεως», «ἔχει τίς ρίζες του στὴν κοινωνία, ποὺ οἰκοδομεῖται ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ και ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τῶν Ἀποστόλων». Εἶναι μιὰ δωρεὰ τοῦ Πνεύματος και «μπορεῖ νὰ διακηρυχθεῖ μόνο τότε, ὅταν θὰ φθάσουν οἱ Ἐκκλησίες στὸ σημεῖο νὰ ζοῦν και νὰ ἐνεργοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἐν ἐνότητι». ⁴

7. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ κειμένου τῆς Lima ἔχουν δεῖξει λοιπὸν οἱ ἴδιοι σαφῶς και εἰλικρινῶς τὴ φύση και τὴν οὐσία, τὴν πρόθεση και τὴ λειτουργία, τὰ ὄρια, τίς δυνατότητες και τίς ἀδυναμίες τοῦ ὑπόψη κειμένου. Ἐτσι ἔχουν ἀποσαφηνίσει ἐπίσης τὸ νόημα και τὴν ἔκταση τῆς «ἀποδοχῆς», γιὰ τὴν ὁποία παρακάλεσαν τίς Ἐκκλησίες.

ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΟ BEM ;

8. Ἐρωτᾶται τώρα, πῶς βλέπουν τὸ κείμενο τῆς Lima ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται. Τὸ ἐρώτημα πρέπει νὰ μείνῃ λίγο πολὺ ἀνοιχτό, ὥσπου νὰ διατυπώσουν τὴν ἐπίσημη ἀπάντησή τους οἱ Ἐκκλησίες. Μέχρι τότε πρέπει νὰ ἀρκεσθοῦμε σὲ ὑποκειμενικὲς ἀπόψεις, οἱ ὁποῖες δεσμεύουν βέβαια μόνον ἐκεῖνον ποὺ τίς διατυπώνει, μάλιστα ὅταν —ὅπως στὴν περίπτωσή μας—

1. BEM, X.
2. BEM, X.
3. BEM, X.
4. BEM, IX.

πρόκειται για ένα λαϊκό θεολόγο, που δεν έχει «ειδικευθεί» στη Συμβολική ή στη Δογματική.

9. "Όσο μᾶς είναι μέχρι σήμερα γνωστό, δεν έχει παρατηρηθεί ακόμη στην Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία μας μιὰ ἐνασχόληση με αὐτὸ τὸ κείμενο, ἀνάλογη πρὸς τὴ σημασία του καὶ τὴ δυνάμει πρωτοποριακὴ ἐπενέργεια καὶ λειτουργία του. Ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ σχόλια, πού δεν εἶναι οὔτε μόνο θετικά, οὔτε μόνον ἀρνητικά, ὑπάρχει μόνο μιὰ διατύπωση ἀποψῆς, πού, ὡστόσο, εἶναι καθοδηγητική: σὲ μιὰ συνέντευξή του (3 Μαρτίου 1983) ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος βεβαίωσε ὅτι στὸ κείμενο τῆς Lima περὶ Βαπτίσματος, Εὐχαριστίας καὶ Ἱερωσύνης «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εὐρίσκει με ἱκανοποίηση πολλὰ στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας της ἐπὶ τῶν καιρίων τούτων θεμάτων».¹

10. Ἐκεῖνο πού εἶναι ἴσως δυνατὸ νὰ πεῖ κανεὶς ἀπὸ τώρα, εἶναι αὐτὸ πού τὸ BEM οὔτε θέλει, οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι γιὰ μᾶς:

α) Δὲν θέλει καὶ δεν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα Κεφάλαιο ἀπὸ ἓνα ἐγχειρίδιο τῆς Δογματικῆς, πού ἀκολουθεῖ ἄλλα Κεφάλαια περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, τῆς Χριστολογίας, τῆς Ἐκκλησιολογίας κ.λπ. Ὅποιος περιμένει κάτι τέτοιο θὰ πρέπει νὰ ἀναγνωρίσει τὸ ταχύτερο δυνατὸν πὼς αὐτὸ δεν μποροῦσε νὰ εἶναι ἡ ἀποστολὴ καὶ τὸ νόημα τοῦ κειμένου. Πολὺ περισσότερο, γιὰτὶ ἐδῶ λέγεται καθαρὰ «Adieu» στὸ σχολαστικὸ τρόπο τῆς σκέψης, τοῦ προβληματισμοῦ, τῆς ἀπάντησης στὰ ἐρωτήματα. Εἶναι, ἐξἄλλου, σαφές, ὅτι ἐγκαταλείπεται ἐπίσης ἡ «καθαρή», «ἀντικειμενική», «ἐπιστημονική» θεολογία, παρὰ τὸ ὅτι δεν ἀγνοοῦνται βέβαια τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης.² Ἐδῶ ἴμως ἡ προτεραιότητα δεν δίδεται στὸ τί λέ-

1. Ἐπίσκεψις, 291(1983)2.

2. Ὅπως π.χ. ἡ νέα γνώση γιὰ τὴ θεμελιακὴ σημασία τῆς «ἐπισκοπῆς», BEM, 25. Πρβλ. τὴ μελέτη τῆς World Alliance of Reformed Churches: Report on the Study of Episcopate (Towards Visible Unity I., σελ. 81) καὶ τὶς σχετικὲς ἐρευνες τοῦ Καθηγ. Γερ. Κονιδάρη, ἰδίως ὅσα περὶ τῆς σημασίας τῆς «ἐπισκοπῆς» σὲ σχέση με τὸ BEM ἀναγράφει στὶς μελέτες του, πού περιλαμβάνονται στὸν τόμο: Οἰκουμενικὴ Ὁρθόδοξία, Α', Ἀθήναι 1982.

γουν οἱ θεολόγοι, ἀλλὰ στὸ τί λέγει τὸ Πνεῦμα στὶς Ἐκκλησίες. Ὅποιος ἀντιλαμβάνεται τοῦτο θὰ ἀνακαλύψει χωρὶς ἰδιαίτερη δυσκολία τὴ σταθερὴ τριαδολογική, χριστολογική, ἐκκλησιολογική, πνευματολογική καὶ εὐχαριστιακὴ βάση τῆς θεολογίας, πάνω στὴν ὁποία ἐπιχειρεῖται ἐδῶ, χάριν τοῦ μέλλοντος τῆς Ἐκκλησίας, μιὰ οἰκοδομὴ σταθερὴ καὶ με «ὕλικό» δοκιμασμένο τώρα καὶ δυὸ χιλιάδες χρόνια.¹

β) Δὲν θέλει καὶ δεν μπορεῖ νὰ εἶναι παρουσίαση τῆς διδασκαλίας μιᾶς παράδοσης, π.χ. τῆς ὀρθόδοξης! Ἄν ἡ Ἐπιτροπὴ μᾶς εἶχε παρουσιάσει ἓνα «καθαρὰ» ὀρθόδοξο κείμενο, θὰ ἤμουν ὑποχρεωμένοι, ὡς ὀρθόδοξοι θεολόγοι, νὰ τὸ ἀντιμετωπίσω με ἐπιφυλάξεις ἐλάχιστα λιγότερες ἀπὸ ἐκεῖνες πού θὰ εἶχα ἀπέναντι σὲ ἓνα «καθαρὰ» «λατινικό», παλαιοκαθολικό, ἢ ἓνα κείμενο προερχόμενο ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν Βαλδίων ἢ τῶν Βαπτιστῶν ἢ ἀκόμη σύμφωνα με τὴ «μαύρη» ἢ τὴν «κίτρινη» θεολογία, τὴ «θεολογία τῆς ἀπελευθέρωσης» ἢ τὴ θεολογία μιᾶς χαρισματικῆς, μιᾶς ὑπερσυντηρητικῆς ἢ ὑπερπροοδευτικῆς κίνησης.² Γιατὶ θὰ εἶχα πολλοὺς λόγους νὰ υποθέσω, εἴτε ὅτι ἐγίνε κιάλας τὸ θαῦμα μιᾶς γενικῆς συμφωνίας (Konsensus) πρὸς ὀρισμένη, δηλ. τὴ «δική» μου, κατεύθυνση—ἓνα θαῦμα πού ἐλάχιστα μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ στάδιο—εἴτε ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ παράκουσε

1. «Σεῖς οἱ πιστοὶ με τὰς αὐθορμήτους ἐκδηλώσεις σας ὑποδεικνύετε εἰς ἡμᾶς τοὺς ποιμένας τὸ χρέος μας, ὅταν ἡμεῖς τὸ παραμελῶμεν καὶ ὅταν δεν ἀκούωμεν αὐτό, πού τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς Ἐκκλησίαις. Σὰς εὐχαριστοῦμεν δι' αὐτό», ἐδήλωσε πρὸ καιροῦ πρὸς ρωμαιοκαθολικοὺς πιστοὺς ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος ὁ Α' (Ἐπίσκεψις, 306/15-12-1983, σελ. 2), ἐξηγώντας, κατὰ τὸν πιὸ πειστικὸ τρόπο, ἐκεῖνο πού θέλομε νὰ ὑπογραμμίσουμε στὸ σημεῖο αὐτό: ὅτι δηλ. οἱ δρόμοι τῶν θεολόγων, συνήθως δαιδαλώδεις καὶ δύσβατοι γιὰ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, δεν εἶναι οἱ μόνοι οὔτε πάντοτε καὶ οἱ ἀσφαλέστεροι. «Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ» (Ἰωάν. 3,8) καὶ πολλὰς φορές σὲ χώρους καὶ πρὸς κατευθύνσεις πού οἱ θεολόγοι οὔτε κἀν ὑποπτευόμαστε!

2. Βλπ. Alex. Papaderos, Skizzen aus dem Leben kretischer Priester, στὸν ἑόρτιο γιὰ τὸν H.J. Quest τόμο: Wenn Theologie praktisch wird..., Steinkopf Verlag, Stuttgart 1983, σελ. 230-245.

στην ειδική έντολή που έλαβε και αστόχησε στο σκοπό της. Είμαι λοιπόν ευγνώμων, που έχω μπροστά μου αυτό και όχι κάποιο άλλο κείμενο!

γ) Όχι γενικευτικές κρίσεις.

Τò BEM δέν μās φαίνεται γι' αυτό κατάλληλο για γενικευτικές κρίσεις. Διατυπώσεις, κατά τις όποιες τò BEM είναι πολύ όρθόδοξο, πολύ ρωμαιοκαθολικό, πολύ λουθηρανικό στο σύνολό του ή σέ κείνο τò σημείο («καθαρά») καλβινιστικό ή σβιγγλιανό, δέν είναι τίποτε άλλο από γενικευτικές κρίσεις, που πρέπει να τις αγνοήσουμε γενικά!

δ) Όχι ένα ταμπού.

Τò BEM δέν είναι επίσης ένα «μή μου άπτου» Tabu, που δέν επιτρέπεται να τò σκαλίζει κανείς! Έ κριτική αντιμετώπιση τού κειμένου είναι μέρος τής διαδικασίας άποδοχής. Άκόμη και μιá επίσημη, θετική άπάντηση τών Έκκλησιών σ' αυτό τò στάδιο, δέν θά μπορεί άσφαλώς να θεωρηθεί ως επίσημη άποδοχή. Ναι, λοιπόν, στην κριτική άποτίμηση. Με τήν προϋπόθεση, πώς ή κριτική δέν άσκειται χάριν τής κριτικής, αλλά ύπηρετεί τόν τελικό σκοπό που έχουν αναλάβει οί Έκκλησίες από κοινού. Γιατί τò κείμενο έχει άποσταλεί στις Έκκλησίες προς άποδοχή (Rezeption) και όχι προς βιβλιοκρισία (Rezension)!

ε) Όχι ένα βολικό κείμενο.

Τò BEM δέν είναι άνετο, βολικό κείμενο για τις Έκκλησίες! Άκόμη κι άν δέν πρόκειται να επιτελέσει τόν έρεθιστικό ρόλο τής «άλογόμυγας» για τις Έκκλησίες και τούς θεολόγους,¹ δέν είναι πάντως ένα από τά αναρίθμητα θεολογικά κείμενα, που θά άντι-

1. Πρβλ. τή σχετική μελέτη μας, που δημοσιεύεται στόν τόμο αυτό. Άς επιτραπεί να διευκρινίσουμε, στο σημείο αυτό, ότι πολλά σημεία τών κειμένων, που δημοσιεύουμε εδώ, θά μπορούσαν να είχαν διατυπωθεί πιό άχρωμα, άνώδυνα, «διπλωματικά», άν δέν είχαμε θέσει συνειδητά ως βασική επίδιωξή τους τήν ανακοίνωση τών σκέψεών μας χωρίς περιστροφές και σκοπιμότητες άυτοπροστασίας.

παρέλθουν τή συνείδηση τής Έκκλησίας και θά ριφθούν στη λησμοσύνη. Κι αυτό γιατί μ' αυτό τò κείμενο προβάλλεται προς τις Έκκλησίες ή άξίωση να άποδεχθούν κάτι καινούριο, άλλοιώτικο, προκλητικό. Δημιουργεί ένα κίσθημα βικισμού, παρακινδύνευσης, μεγάλων τολμημάτων, που ένδέχεται να προκαλέσει φόβους και να συμβουλέψει καταφυγή στη θαλπωρή τής άνενεργού σιωπής! Έδώ άκριβώς χρειαζόμαστε όλοι τή διακριτική χάρη τού Άγίου Πνεύματος, για να πάρουμε τις σωστές άποφάσεις και να παραμείνουμε στο σωστό δρόμο. Τò ίδιο τò BEM μās δείχνει καθαρά αυτή τήν όδό: οί Έκκλησίες, που έχουν κληθεί σέ ευχαριστιακή βιοτή και δράση, είτε, με άφορμή τά έρωτήματα που τούς θέτει τò BEM, να ζανασκεφθούν τò περιεχόμενο και τήν επίκαιρη οικουμενική σχέση και σημασία όρισμένων βασικών όρων και έννοιών, όπως («ευχαριστιακή θυσία», «μεταβολή τών στοιχείων», «κλάσις τού άρτου» κ.λπ. Χωρίς θυσία, χωρίς μεταβολή και χωρίς ρήξη τών δεσμών με όρισμένα άυτονόητα, που δέν τά έχουμε ίσως συλλογισθεί έπαρκώς, παραμένει μάλλον άδιανόητη ή όρατη ένότητα και ή ευχαριστιακή κοινωνία.¹

1. Έκείνο που θέλουμε να ύπογραμμίσουμε με τά παραπάνω είναι ή πεποίθησή μας, ότι θά μείνει κενός κάθε λόγος περι Έυχαριστίας, άν δέν επιβεβαιώνεται από ένα άυθεντικό ευχαριστιακό ήθος και μιá προθυμία για θυσία και άυτοπροσφορά ύπέρ τού άλλου. Έ «μεταβολή τών στοιχείων» πρέπει να όδηγεί σέ μεταβολή τού έσω άνθρώπου, σέ μεταμόρφωση και ανακαίνιση. «Κλάσις τού άρτου» σημαίνει επίσης μοίρασμα, άμοιβαίότητα, συμμετοχή. Τò BEM όμως μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει και ως καθολικότερη πρόκληση προς όλους μας και μάλιστα προς τις Έκκλησίες εκείνες και τις χριστιανικές κοινότητες, που έχουν άπομακρυνθεί σαφώς από τήν πίστη και τήν παράδοση τής άποστολικής Έκκλησίας. Είναι μιá πρόκληση για άνάμνηση, άνάνηψη και ανακαίνιση. Έπομένως μιá πρόκληση θετική. Πράγματι, άκόμη και ό κοσμικός τύπος έσπευσε να έπισημάνει τήν ειδική αυτή άποστολή και παρέμβαση τού BEM στην άυτοσυνειδησία τών Έκκλησιών. Βλπ. K.L. Woodward, The road to Christian Unity, στο περιοδικό Newsweek 34(1983)46. Πρβλ. Γ. Τσέτση, δ.π., σελ. 545, και όσα αναγράφουμε στην παράγρ. 3, που αναφέρονται σέ όλες τις Έκκλησίες, χωρίς εξαίρεση. Πόσον εύρύ είναι τò πεδίο για κατανόηση όρισμένων «άυτονόητων», ιδίως

στ) "Όχι υπόθεση ιδιωτική.

Τὸ ΒΕΜ δὲν εἶναι ἰδιωτικὴ ὑπόθεση τῶν συγγραφέων του, τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» ἢ τοῦ ἴδιου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν· δὲν εἶναι ἓνα ἀπομονωμένο καὶ ἀποκεκλεισμένο στὸν ἑαυτὸ του σύνολο. Εἶναι μιὰ ὑπόθεση τῶν Ἐκκλησιῶν! Τὸ ΒΕΜ ἀνκτύχθηκε μαζὶ μὲ τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση,

στὸ χῶρο τῆς θεολογίας, κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα τῶν νέων ἀπαιτήσεων τῆς ἐποχῆς μας, φαίνεται καὶ στὶς παρακάτω διαπιστώσεις τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Μύρων Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδου, Ἡ Ὁρθόδοξος Θεολογία ἐμπρός εἰς τὸν τεχνοκρατούμενον κόσμον, *Θεολογία* 52 (1981) 238 - 239 :

α' Ἀδιαμφισβητήτως, ὅ,τι εἶναι Ἀποκάλυψις, ἄνωθεν δεδομένον στοιχεῖον πίστεως, πυρὴν δόγματος καὶ σωστικῆς διδασκαλίας, εἶναι στοιχεῖα ἀμετάβλητα, ἀνεξέλικτα, στατικά. Ἀντιθέτως, ὅ,τι εἶναι «περὶ» τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ὡς ἐννοιαί, ἐρμηνεῖαι, ἐκφράσεις, διατυπώσεις, ὅροι, οἰκειώσεις, προσλήψεις ἀνθρώπιναι, καταστάσεις καὶ μορφαὶ ζωῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἢ ὅποια ἐκφράζεται εἰς τύπους λατρείας, ἡθους, ἔθους, πράξεως κανονικῆς ἢ κανονιστικῆς, ἀνάγκης ποιμαντικῶν ἢ κοινωνικῶν εὐθυνῶν, διὰ τε τὸ σύνολον καὶ διὰ τὰ άτομα, πάντα ταῦτα περιλαμβάνουν ἐντὸς των τὸν χαρακτήρα τῆς δυναμικότητος καὶ τῆς «αὐτοεξελικτικῆς» ἢ «έτεροεξελικτικῆς» ἀρχῆς τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν ὅποιαν δὲν δύναται νὰ ἀποξενωθῆ ἢ Ἐκκλησία, καὶ, βεβαίως κατὰ μείζονα λόγον, καὶ ἡ Θεολογία, ἥτις εἶναι ἡ δυναμικὴ ἐκφρασις τῆς πίστεως καὶ τῶν βιωμάτων τῆς Ἐκκλησίας.

Παραδείγματα τινὰ, εἰλημμένα ἀπὸ τὸν ἄμεσον χῶρον τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας ἡμῶν, ἀρκοῦν νομίζω, ἵνα ἀποδείξουν τὸ ἀληθές τῶν λεγομένων.

Ὁ ὅρος «ὁμοούσιος», οἱ ὅροι «ἐνσάρκωσις», «ἐνανθρώπησις», «ὑπόστατικὴ ἔνωσις», ὁ ὅρος «περιχώρησις», τὸ θέμα τῆς «ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς» ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς θέμα θεολογικὸν συζητούμενον μετὰ τῆς Δύσεως ἐπὶ αἰῶνας μακρούς, ἢ συζήτησις περὶ τὸ κτιστὸν ἢ ἄκτιστον φῶς, κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ὁ ὅρος «μετουσίωσις», ἀκόμη δὲ καὶ οἱ κλασσικοὶ ὅροι τῆς Χριστολογίας ἡμῶν, «Οὐσία», «Φύσις», «Πρόσωπον», «Ἵπόστασις» κ.λπ., κ.λπ., καὶ ὡς ὅροι ἔτι, ὡς ὅροι μὴ προσφερόμενοι ἀμέσως ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ ἐκ τῆς πρώτης Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, μαρτυροῦσιν ὅτι ὑπάρχει τι τὸ δυναμικόν, τι τὸ ἐξελισσόμενον εἰς τὴν Θεολογίαν, καὶ ἐὰν θέλητε ἀκόμη, τι τὸ προσαρμοζόμενον πρὸς τὰς καταστάσεις, καί, φυσικά, τι ὑπερπροσῆρμοζε καὶ προσαρμόζει πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς σκέψεις τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ζωῆς καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, ἢ τοῦ βιολογικοῦ, ἢ καὶ ἀπλῶς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἐφ' ὅσον πρὸς αὐτὸ ἀπευθύνεται, ἐν ἀπωτάτῃ ἀναλύσει, ἢ τε Ἐκκλησία καὶ ἡ Θεολογία της.

μαζὶ τῆς ὠρίμασε καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ μόνον τὴν κοινὴ μαρτυρία, τὴ δικαιοσύνη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως ἐπίσης τὴν προαγωγή τῆς ὁρατῆς ἐνότητος. Πολὺ περισσότερο τὸ κείμενο ἐτοιμάσθηκε ὕστερα ἀπὸ ἐπίσημη ἐντολὴ τῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ Ἐκκλησίες πῆραν ἐλεύθερα καὶ πρόθυμα μέρος σ' αὐτὴ τὴ διαδικασία καὶ ὑποστήριξαν συνυπεύθυνα τὴν ὅλη πορεία μὲ προσωπικό, μὲ ἴλικὰ μέσα καὶ ἰδίως μὲ τὴν προσευχὴ τους. Καὶ μάλιστα ὄχι μόνον οἱ Ἐκκλησίες - μέλη τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ ἐπίσης ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ ἄλλες Ἐκκλησίες, τὴν ἀποτελεσματικὴ σύμπραξη τῶν ὁποίων ἐκτιμοῦμε ὅλοι. Τὸ κείμενο ἀντικατοπτρίζει ἐπομένως ὄχι μόνον τὸν θεολογικὸ πλοῦτο καὶ τὴ συγκλίνουσα βούληση τῶν ἑκάστου καὶ πλέον θεολόγων, ποὺ ἔζησαν μαζὶ καὶ συνεργάσθηκαν : ἤδη κατὰ τὶς διάφορες ἀποφασιστικὰς φάσεις, τὶς ὁποῖες διέτρεξε τὸ κείμενο, διαφαίνεται μιὰ «διαδικασία ἀποδοχῆς» (Rezeptionsprozess), κατὰ τὴν ὁποία ἐγίνε πρόσληψη, ἀποδοχὴ καὶ ἐκφραση ἐκείνου ποὺ προηγουμένως καὶ ταυτόχρονα μελετοῦσαν, σχολίαζαν καὶ —ἔστω καὶ ὄχι ἐπίσημα— ἀποδέχονταν οἱ ἴδιες οἱ Ἐκκλησίες, τόσο στὰ πλαίσια τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ὅσο καὶ στὶς διάφορες διασκέψεις, στοὺς διμερεῖς καὶ στοὺς πολυμερεῖς διαλόγους. Ἡ συνειδητὴ καὶ δυναμικὴ αὐτὴ στράτευση τῶν Ἐκκλησιῶν, ποὺ βοήθησε νὰ ἐπιτευχθεῖ τὸ πρὸς τὸ παρὸν δυνατὸ maximum σύγκλισης (Konvergenz), μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐλπίζουμε ὅτι κατὰ τὰ ἐπόμενα βήματα, καμιὰ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ «μᾶρς» τῶν γιαντιστάρων, κάνοντας ἓνα βῆμα ἐμπρός, δύο βήματα πίσω ! Ὑστερα ἀπὸ ἓνα τόσο μακρόχρονο οἰκουμενικὸ μῆθο καὶ μακρὰ

Βεβαίως, ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ «δυναμικοῦ» ἐν τῇ Θεολογίᾳ, δὲν σημαίνει ὅτι αὐτὴ ἀπομακρύνεται ἐκ τῆς κλασσικῆς, τῆς ἀναφαίρετου καὶ τῆς ἀναλλοίωτου δογματικῆς παραδόσεως καὶ διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ἢ πολὺ περισσότερο ἐκ τῆς Ἀποκεκαλυμμένης Ἀληθείας.

Ἄπλως, νέαι προβληματολογίαι, αἱ ὅποια ἐκπηδοῦν ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν, δημιουργοῦν καὶ νέαν προβληματολογίαν διὰ τὴν Θεολογίαν. Αἱ δὲ ἀνάγκαι τῆς προσαρμογῆς δημιουργοῦν καὶ τὰς ἀμέσους προϋποθέσεις διὰ προσαρμογᾶς».

προσδοκία, θά είχε ασφαλώς κανείς τὸ δικαίωμα νὰ πεῖ : ἡ σοβαρότητα καὶ ἡ συνέπεια τῆς ἀντιμετώπισης τοῦ κειμένου ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ ἐξελιχθεῖ ἡ διαδικασία τῆς ἀποδοχῆς του θὰ ἀποτελέσουν, σὲ μεγάλο βαθμὸ, τὸ μέτρο μὲ τὸ ὁποῖο θὰ σταθμισθεῖ ἐπίσης, θὰ ἐπιβεβαιωθεῖ ἢ θὰ ἀμφισβητηθεῖ ἡ σοβαρότητα τῆς συμμετοχῆς τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν τόσο σὲ διμερεῖς διαλόγους, ὅσον ἐπίσης καὶ κυρίως στὴν ἴδια τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση. Οἱ Ἐκκλησίες διατηροῦν, φυσικά, πλήρη ἐλευθερία νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ κείμενο, νὰ προτείνουν τροποποιήσεις, νὰ ἐκφράσουν συγκεκριμένες ἐπιθυμίες τους ἢ νὰ τὸ ἀπορρίψουν παντελῶς. Ἄσυνεπείς θὰ ἦταν τότε μόνο, ἂν ἤθελημένα ἀγνοοῦσαν τὸ κείμενο!

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗ «RAISON D'ÊTRE»

11. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει ἀσφαλῶς σοβαροὺς λόγους νὰ χαίρεται γιὰ τὸ γεγονός ὅτι μὲ τὸ κείμενο τῆς Lima ἐπανέρχεται καὶ πάλι μὲ καινούριο παλμὸ στὸ κέντρο τοῦ Οἰκουμενισμοῦ ὁ θεολογικὸς διάλογος, ποὺ προάγει εὐθέως τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Κι αὐτὸ γιατί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια (1973) τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς εἰκοσιπενταετίας ἀπὸ τὴν ἰδρυση τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸ ἓνα Διάγγελμα, στὸ ὁποῖο ἔκανε λόγο, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, καὶ γιὰ μιὰ κρίση, «συγκλονίζουσαν σήμερον τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν καθ' ἑαυτό». ¹

12. Χωρὶς νὰ ὑποτιμᾷ τις ὑποχρεώσεις καὶ τις εὐθύνες τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν γιὰ τὸν πόνο καὶ τὶς δοκιμασίες τῆς ἀνθρωπότητας, ἐντόπιζε τὸ Διάγγελμα ἐκεῖνο τὸν κύριο λόγο τῆς κρίσης στὸν ἰσχυρισμὸ καὶ τὸ παράπονο πολλῶν γιὰ μονομερῆ στροφή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου πρὸς κοινωνικοπολιτικούς στόχους. «Ἐνα ταυτόχρονο ἔγγραφο τοῦ Πατριαρχείου τῆς Μόσχας

1. Ἐπίσκεψις (26-8-1973)7.

καὶ ἄλλες ὀρθόδοξες φωνές εἶχαν τότε ἓνα παρόμοιο τόνο. ¹ Οἱ Ὁρθόδοξοι λοιπὸν θὰ μποροῦσαμε νὰ ἀνακαλύψουμε στὸ κείμενο τῆς Lima μερικὸς καρποὺς ἐκείνης τῆς κριτικῆς.

13. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος ἐπράξε ἤδη τοῦτο στὴ συνέντευξή του, ποὺ μνημονεύσαμε παραπάνω : «Σήμερον χαίρομεν διαπιστοῦντες ὅτι ἀπὸ τινων ἐτῶν παρατηρεῖται μία ἀξιέπαινος ἐπιστροφή τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν ἀναζήτησιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητας, διὰ τὴν ὁποῖαν καὶ ἰδρῦθη τοῦτο, ὡς μαρτυρεῖ ἡ δραστηριότης τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις»... Εὐχόμεθα ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη καὶ ἡ πρόεδρος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κατ' ἐξοχὴν στόχου του νὰ εἶναι σταθερά». ²

14. Μπορεῖ στ' ἀλήθεια νὰ πεῖ κανεὶς πὼς τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν ἀναγνώρισε πράγματι στὸ μεταξὺ βαθύτερα καὶ ἐνεργοποίησε τὸ «λόγο τῆς ὑπαρξῆς του» (raison d'être). Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ εὐχόμεστε εἶναι νὰ μὴν περιπέσει τὸ BEM, ἀμέσως μετὰ τὴ συνέντευξη αὐτή, στὶς ἀκρόρειες τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καὶ νὰ περιθωριοποιηθεῖ ἐκεῖ ἀπὸ κάποια ἄλλα ἐνδιαφέροντα. Ἐλπίζουμε, ἀντίθετα, ὅτι τὸ BEM θὰ ἐμψυχώσει μὲ τὸ πνεῦμα του καὶ τοὺς ἄλλους τομεῖς τῶν δραστηριοτήτων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου καὶ θὰ βοηθήσει τὶς Ἐκκλησίες νὰ κινηθοῦν μὲ περισσότερη σιγουριά στὸ δρόμο πρὸς τὴν ὁρατὴ ἐνότητά τους. Μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς προϋποθέσεις γι' αὐτὸ εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ἐνδυνάμωση καὶ ἡ ἐκάνωση τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» μὲ τὸ ἀναγκαῖο προσωπικὸ καὶ τὰ μέσα, προπαντὸς ὅμως μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν πνευματικὴ συμπαράσταση τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐπαυξημένη ἀποστολὴ αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς, μάλιστα κατὰ τὴν προκείμενη διαδικασία τῆς «ἀποδοχῆς».

1. Περισσότερα γιὰ τὸ Διάγγελμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τὶς λοιπὲς ὀρθόδοξες παρεμβάσεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σχετικὴ προβληματικὴ, βλπ. στὴ μελέτη μας *Λειτουργικὴ Διακονία*, ὁ.π., σελ. 25 ἔξ.

2. Ἐπίσκεψις 291(1983)2.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

15. Ἡ «ἐπιστροφή» τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, πού μνημονεύσαμε παραπάνω, δὲν ἐπιτρέπεται φυσικὰ νὰ παρανοηθεῖ ὡς σύσταση

α) νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ὁρατὴ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας μὲ μιὰ θεολογία πού θὰ στοχαζόταν καὶ θὰ ἐνεργοῦσε ἀντιπαρερχόμενη τὴν πραγματικὴ ζωὴ, καὶ

β) νὰ θεωρηθεῖ ἡ μελλοντικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» ὡς ἓνα ὑπ' αὐτὴ τὴν ἔννοια παρεξηγημένο θεολογεῖν μακρὰν τῆς ζωῆς. Ἀντίθετα :

16. Ἄν ἐμφανιζόμαστε στὸ Βανκούβερ μὲ τὸν γιὰ μᾶς μὲν ἀσφαλῆ, γιὰ πολλοὺς, ὠστόσο, σκανδαλώδη ἰσχυρισμό, πὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου καὶ τὸ φῶς του, δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀπομονώνουμε καὶ νὰ ὑποβιβάζουμε, ὡς «καθαρά» θεολογικὸ καὶ «καθαρά» ἐνδοεκκλησιαστικὸ, ὅ,τιδήποτε ἐπιτελεῖται ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σὲ σχέση μὲ τὸ ΒΕΜ σημαίνει τοῦτο πὼς ὀφείλουμε διαρκῶς νὰ συνδυάζουμε συνειδητὰ καὶ μὲ συνέπεια τὴν ἀντίληψή μας καὶ τὴν πράξή μας γύρω ἀπὸ τὸ Βάπτισμα, τὴν Εὐχαριστία καὶ τὴν Ἱερωσύνη μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν στὸ σύγχρονο κόσμῳ.¹ Ταυτόχρονα θὰ πρέπει, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ ἀπελευθερωθῶμε ἀπὸ τὸ φόβο, μήπως ἐκκοσμικεύσουμε ἔτσι τὶς Ἐκκλησίες μας, μήπως τὶς ἀφήσουμε νὰ ὑποταχθοῦν στὸ ἐντεῦθεν. Νὰ ἐλευθερωθῶμε ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀγωνία, μήπως ὑπηρετήσουμε τελικὰ τὴ «μαρξιστικὴ οὐτοπία» γιὰ ἓναν ἐπίγειο παράδεισο, στὴν προσπάθειά μας νὰ συντελέσουμε, μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καλῆς πρόθεσης, στὸ νὰ παύσει νὰ δηλητηριάζεται καθημερινὰ μὲ τὴν πικρὴ γεύση τῆς κόλασης αὐτὴ ἡ ζωὴ, πού ἀναβλύζει ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, θεμελιώνεται στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ ἔχει κληθεῖ στὴ «θέωση» τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ.

1. BEM, IX.

17. Πολὺ περισσότερο μάλιστα καθόσον εἶναι βέβαιον πὼς θὰ διατηρηθοῦν καὶ στὸ μέλλον οἱ κρίσεις τῆς ἀνθρωπότητας στὸν κοινωνικὸ βίον, στὸ παγκόσμιο πολιτικὸ πεδίο, ἀλλὰ καὶ στὰ πνευματικὰ ζητήματα καὶ στὸ σύνολο τοῦ πολιτισμοῦ. Κρίσεις, πού ἀποτελοῦν συχνὰ τοὺς μὴ θεολογικοὺς παράγοντες τῆς θεολογικῆς ἐπενδυσμένης διαφοροποιήσεως ἀπόψεων καὶ συγκρούσεων ἀνάμεσα στὶς Ἐκκλησίες, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα στοὺς πιστοὺς κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας. Μιὰ ἀλληλοσυμπληρωματικὴ ἐκπλήρωση θεολογικο-εκκλησιαστικῶν, πρακτικῶν καὶ κοινωνικοηθικῶν ὑποχρεώσεων εἶναι γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πολὺ πιὸ ἐπείγουσα σήμερον ἀπὸ ποτὲ ! Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ἄλλωστε, τὴν ὑπόμνηση πού κάναμε παραπάνω, ὅτι καὶ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τῆς Lima ἔχει «ὠριμάσει» μαζὶ μὲ τὴν Οἰκουμενικὴ Κίνηση. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι μπορούμε νὰ κατανοήσουμε καὶ νὰ ἐκτιμήσουμε σωστὰ τοῦτο τὸ κείμενο, μόνον ἂν τὸ δοῦμε σὲ συσχετισμὸ μὲ τὰ λοιπὰ θέματα καὶ τὶς προσπάθειες πού συνοδεοῦν καὶ χαρακτηρίζουν τὸ Οἰκουμενικὸ Συμβούλιο, τουλάχιστον ἀπὸ τὴν Οὐψάλα καὶ ἐξῆς : «Ἱεραποστολὴ καὶ διάλογος μὲ ἄλλες θρησκείες, πίστη - ἐπιστήμη καὶ τεχνικὴ, ἀνάπτυξη, φυλετισμὸς, ἀνθρώπινα δικαιώματα, εἰρήνη καὶ ἀφοπλισμὸς, οἰκουμενικὴ παιδεία καὶ ρόλος τῆς γυναίκας στὴν Ἐκκλησία καὶ στὴν κοινωνία».¹ Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ἀλληλοσυμπληρωματικὴ γλώσσα τοῦ κειμένου τῆς Lima κλασικὴ βέβαια, ταυτόχρονα ὁμως συσχετισμένη μὲ τὴ ζωὴ καὶ δεμένη μὲ τὸ παρόν.²

18. Αὐτὴ ἡ συνοδοιπορία καὶ ἡ συνανάπτυξη θὰ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθεῖ καὶ στὸ μέλλον. Γιατὶ χωρὶς μιὰ τέτοια ἀμοιβαία γονιμοποίηση καὶ ἀλληλοσυμπληρωματικὴ συνύπαρξη καὶ ἐξέλιξη, θὰ κινδύνευε ἄμεσα ἢ περὶ Βαπτίσματος, Εὐχαριστίας καὶ Ἱερωσύνης θεολογία μας —ὅπως καὶ κάθε θεολογικὸς στοχασμὸς γενικὰ—

1. Konrad Raiser, Mit neuen Leben füllen, *Evangel. Kommentare* 5(1983)252 ἐξ.

2. BEM, IX.

νά περιπέσει στη θριαμβολογική έκσταση ενός στερημένου ζωής Vertikalismus, που ελάχιστη θά είχε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες και τις προσδοκίες του λαού του Θεού και του κόσμου! Διδασκαλία περί πίστεως και διδασκαλία περί ζωής συνάπτονται κατά τον ίδιο τρόπο, όπως η κενότητα πίστεως και η κενότητα ζωής! (Glaubenslehre und Lebenslehre gehören genauso zusammen, wie Glaubensleere und Lebensleere!). Τουλάχιστον η δική μου εκκλησιαστική παράδοση δεν νομιμοποίησε ποτέ μια με διαδικασίες ορθολογισμού εξαντικειμενοποιημένη θεολογία, που να κατανοεί τον εαυτό της ως απλό άγωνα για μια «αλήθεια», που μεταωρίζεται «καθ' εαυτήν» («als solche» και «an und für sich») μεταξύ ούρανοῦ και γῆς. Ἡ διδασκαλία περί τοῦ σαρκωθέντος Λόγου τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νά εἶναι μόνο μιὰ σαρκωμένη διδασκαλία, μιὰ πίστη που «έδρεύει» στή σάρκα δλόκληρης τῆς ζωῆς και δλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας, φέρεi τὸ ἔνδυμα τῆς Ἱστορίας και ἐπαληθεύεται στὸ ἐκάστοτε hic et nunc. Διαφορετικὰ θὰ ἦταν σίγουρα μιὰ βλασφημία τοῦ Θεοῦ νὰ διδάσκουμε ὅτι π.χ. τὸ χριστιανικὸ Βάπτισμα εἶναι ἀπελευθέρωση «πρὸς μιὰ καινούρια ἀνθρωπότητα, στὴν ὁποία παρχμερίζονται τὰ τείχη που χωρίζουν τὰ φύλα, τίς φυλές και τὰ κοινωνικά στρώματα»¹ και ὁμως νὰ ἀνεχόμεστε ταυτόχρονα π.χ. τίς φυλετικὲς διακρίσεις και μάλιστα νὰ τίς αἰτιολογοῦμε και βιβλικὰ! Τὸ ἴδιο βλάσφημο, ὅπως και ἂν θὰ διδασκόμαστε ἢ θὰ διδάσκαμε ἄλλους πὼς ἡ θεία Εὐχαριστία φανερώνει ἐκεῖνο που πρέπει νὰ γίνεi ὁ κόσμος: «δωρεὰ και ὕμνος για τὸ Δημιουργό, μιὰ καθολικὴ κοινωνία στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἓνα βασίλειο τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης και τῆς εἰρήνης ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι»² τῆ στιγμῆ που ὁ κόσμος και στὸν κόσμο γίνεται τὸ ἀντίθετο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπαγγελία. Ὅταν παραμελοῦμε ἐπείγουσες ὑποχρεώσεις μας στὸ χῶρο τῆς Μικροδιακονίας και τῆς Μα-

1. BEM, 2.
2. BEM, 11.

κροδιακονίας.¹ Ὅταν στοχαστικὲς σκοπιμότητες και φόβοι παρσύρουν χριστιανούς και Ἐκκλησίες νὰ σιωποῦν. Νὰ σιωποῦν ἀκόμη και τότε που εἶναι ἀδύνατο νὰ παρκαλοῦσουμε τὴν κρυγῆ τῶν πεινῶντων τὴν δικαιοσύνην και καλοῦντων σὲ εἰρήνη. Ὅταν σὲ πολλὲς περιοχὲς τοῦ κόσμου ἐπαναλαμβάνεται καθημερινὰ ἐκεῖνο που ἐκφράζει με σαφήνεια ἓνας στίχος ἑλληνικός:

*Ἐνὸ δέντρο πρρασίνισαν νωρίς
κι ὁ πόλισμαν τοὺς παίρνει τὰ στοιχεῖα!*

ΑΠΟΔΟΧΗ ΚΑΙ ΑΚΡΙΒΕΙΑ

19. Ἡδη ἐκφράσθηκε πρὸς τίς Ἐκκλησίες ἡ παράκληση νὰ λάβουν θέση ἀπέναντι στὸ κείμενο τῆς Lima «στὸ ὕψιστο πρὸς τοῦτο ἀρμόδιο ἐπίπεδο τῆς αὐθεντίας» και νὰ ἀπαντήσουν στίς συγκεκριμένες ἐρωτήσεις, που τοὺς ἔχει ἀπευθύνει ἡ Ἐπιτροπὴ. Αὐτὴ ἡ τοποθέτηση χαρακτηρίζεται στὸν Πρόλογο τοῦ κειμένου τῆς Lima,² ὡς «διαδικασία ἀποδοχῆς» («Rezeptionsprozess»). Προφανῶς δὲν ἔχει για ὅλους τὴν ἴδια σημασία ὁ ὅρος αὐτός. Ἡ συζήτηση λοιπὸν γύρω ἀπὸ τὸν βασικὸ αὐτὸ ὅρο θὰ συμβάλει, ἐλπίζουμε, στὴν ἀποσαφήνιση ἓνὸς ἀπὸ τὰ πιὸ οὐσιαστικά και για τὸ μέλλον και πιὸ καίρια προβλήματα. Γιατί σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς οἰκουμενικῆς προσπάθειας, ἰδίως ὁμως στούς διμερεῖς διαλόγους, ἀναφαίνονται στὸ μεταξύ ὄριμα πρὸς ἀποδοχὴ στοιχεῖα. Τὸ συγκεκριμένο ἐρώτημα, που, κατὰ τὴ γνώμη μας, εἶναι κατ' ἐξοχὴν σημαντικό για τὴν οἰκουμενικὴ μάθηση, τὴν οἰκουμενικὴ μέθοδο και τὴν οἰκουμενικὴ πράξη στὸ ἄμεσο μέλλον, μπορεῖ νὰ

1. Βλπ. Ἁλεξ. Παπαδερῶ, *Λειτουργικὴ Διακονία*, δ.π., σελ. 43 ἐξ., ὅπου ἀναπτύσσονται οἱ ὅροι, σὲ σχέση με τὴ διακονικὴ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας σήμερα, που πρέπει νὰ κατατείνεi στὴ διασφάλιση τῆς ζωῆς, για ὅλα τὰ ὄντα, που ἔχουν δικαίωμα ἔχι ἀπλῶς στὴ ζωῆ, ἀλλὰ στὸ «πλήρωμα τῆς ζωῆς». Πρβλ. Alex. Papaderos, Grusswort, στὸν τόμο *Ökumenische Tage*, Mainz 1983, 300-303.

2. BEM, X.

δικτυωθεῖ ἀπλὰ ὡς ἐξῆς : εἶναι ὄριμο πρὸς ἀποδοχὴ μόνον ἓνα κείμενο πλήρους Konsensus; Ἡ μήπως καὶ μιὰ συμφωνία πρὶν ἀπὸ τὸν Konsensus μπορεῖ νὰ περιέχει ὄριμα πρὸς ἀποδοχὴ στοιχεῖα;¹

20. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο πρέπει νὰ διευκρινισθεῖ καὶ γιὰ τὸν πρόσθετο λόγο, ὅτι ἡ διαδικασία τῆς ἀποδοχῆς, πού συνιστᾶται σὲ σχέση μετὰ τὸ BEM, ἀποτελεῖ κάτι πού εἶναι γιὰ τὶς Ἐκκλησίες τόσο καινούριο (Novum), ὅσο καὶ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τῆς Lima. Τὸ Novum τοῦτο δὲν ταιριάζει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ σχήματα

1. Ἡ πρόταση, πού διατυπώνουμε στὴν παράγραφο αὐτή, ἀναφέρεται στὴν τακτική, πού φρονούμε ὅτι πρέπει νὰ ἀκολουθηθεῖ, προκειμένου νὰ ἐπιτευχθεῖ ταχύτερα ὁ «στρατηγικός», ὁ τελικός στόχος, ἡ συνάντηση δηλ. ὄλων σὲ μιὰν ὁρατὴ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ προτεινόμενη τακτικὴ εἶναι νὰ γίνονται ἀποδεκτὰ καὶ νὰ εἰσάγονται στὴ ζωὴ τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τῆς διδασκαλίας, τῆς λειτουργικῆς ζωῆς καὶ τῆς κανονικῆς τάξεως, πού ἀναγνωρίζεται ἀπὸ κοινού ὅτι ἀνταποκρίνονται στὴν ἀποστολικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς νὰ ἀναμένεται πλήρης «συμφωνία» (Konsensus) πάνω σὲ ὅλα τὰ ἄλλα σημεῖα. Ἡ πρόταση αὐτὴ φαίνεται ὅτι βρίσκει εὐρύτερη ἀπόχρησιν. Ἔτσι π.χ. ὁ γνωστός θεολόγος - στέλεχος τοῦ Π.Σ.Ε. H.G. Link, Schritte auf dem Weg zur Einheit, *Ökumenische Rundschau* 1(1984) 26-40, σημειώνοντας, πὼς ἡ εἰσήγησή μας στὸ Βανκούβερ «ἀποδείχθηκε ἐξαιρετικὰ ὑποβοηθητικὴ καὶ ἔδειξε τὸ σωστὸ δρόμο» (ὑπῆρξε «wegweisend»), ὅσον ἀφορᾷ στὴ διαδικασία τῆς ἀποδοχῆς, κρίνει τὶς παραγράφους 4-10 τῆς εἰσήγησής μας ὡς θεμελιακὰς γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ BEM, ἐπιδοκιμάζει τὸ συμπέρασμά μας, ὅτι τὸ κείμενο αὐτό, ἀφοῦ δὲν ἐκλαμβάνεται ἀπὸ κανέναν ὡς «καινὴ πίστewας» καὶ ὡς θεολογικὸ-ὁμολογιακὸ πλαίσιο «πλήρους συμφωνίας», ἀλλὰ εἶναι ἀπλῶς διαπιστωτικὸ κείμενο σύγκλισης ἀπόψεων, δὲν χρειάζεται νὰ τεθεῖ ἀπὸ καιμιά Ἐκκλησία κάτω ἀπὸ τὸ ἀνελαστικὸ κριτήριον τῆς δογματικῆς ἀκρίβειας (παραγρ. 19-20) καὶ ὑπογραμμίζει τὴ σύστασή μας (παραγρ. 19), νὰ μὴν ἐπιδιωχθεῖ ἀκόμη μιὰ τελικὴ, ἀλλὰ μόνον μιὰ προκαταρκτικὴ διαδικασία ἀποδοχῆς (vorkonsensualer Rezeptionsprozess — ἀποδοχὴ πρὶν ἀπὸ τὴν πλήρη συμφωνία, βλπ. καὶ παράγρ. 22), δηλ. ἄμεση ἀποδοχὴ καὶ ἐνεργοποίηση στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας τῶν στοιχείων ἐκεῖνων πού κρίνονται ὄριμα γιὰ ἀποδοχὴ καὶ συνέχιση τοῦ διαλόγου γιὰ τὰ «θεολογούμενα».

ἀποδοχῆς πού εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὸ παρελθόν. Γιὰ νὰ συγκεκριμενοποιήσουμε τὸ πρόβλημα, θὰ θέλαμε νὰ διαπιστώσουμε τὰ ἀκόλουθα : χρησιμοποιεῖται ἐδῶ ὁ ὅρος «ἀποδοχὴ» σὲ σχέση μετὰ τὸ κείμενο τῆς Lima μετὰ τὴν εἰδικὴ θεολογικὴ-ἐκκλησιολογικὴ του σημασία καὶ μετὰ ἀναφορὰ στὸν τρόπο ἐφαρμογῆς του στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, π.χ. κατὰ τὴν ἀποδοχὴ τῶν ἀποφάσεων τοπικῶν καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων; Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση θὰ πρέπει κατὰ πᾶσα πιθανότητα νὰ λογαριάζει κανεὶς πὼς οἱ περισσότερες, καὶ πάντως σίγουρα οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, δὲν θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἀπαντήσουν στὴν παράκληση τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ ἀποδοχὴ τοῦ BEM : ἓνα κείμενο, πού ἀπτεται οὐσιωδῶν ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, δὲν μπορεῖ, ἔτσι κι ἄλλιως, νὰ τεθεῖ πρὶν ἀπ' ὅλα κάτω ἀπὸ τὸ κριτήριον τῆς οἰκουμενικῆς ἀνάγκης ἢ τῆς οἰκουμενικῆς νοσταλγίας γιὰ ἐνότητα· θὰ τεθεῖ μόνον κάτω ἀπὸ τὸ ἀνελαστικὸ κριτήριον τῆς δογματικῆς ἀκρίβειας!

21. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση, οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες (καὶ ἀσφαλῶς ὄχι μόνον αὐτὲς) θὰ ἦταν ὑποχρεωμένες νὰ στρέψουν τὴν προσοχή τους ὄχι στὸ ὄριμο, ἀλλὰ ἀκριβῶς στὸ μὴ ὄριμο τοῦ κειμένου τῆς Lima καὶ νὰ παρατηρήσουν : στὸ κείμενο αὐτὸ βρίσκουμε διατυπώσεις πολλῆς περίσκεψης, ἀλλὰ ὄχι ἀνάλογης ἀκρίβειας. Δηλ. ἀοριστίες, πού δὲν ἐνδυναμώνουν τὴν ἐμπιστοσύνη (π.χ. ἓνα εἶδος ἀπορρόφησης τοῦ Χρισματος ἀπὸ τὸ Βάπτισμα, ἀσάφεια ὡς πρὸς τὴν πραγματικὴ παρουσία καὶ τὴν πραγματικὴ μεταβολὴ τῶν στοιχείων, ἀκόμη περισσότερα ἀνοιχτὰ ζητήματα γύρω ἀπὸ τὸ Amt/Ministry —οἱ Ὁρθόδοξοι θὰ ἔπρεπε ἀσφαλῶς νὰ διατηρήσουμε τὸν ὅρο Ἱερwsύνη— κ.λπ.). Μιὰ τέτοια ἀντιμετώπιση θὰ ὀδηγοῦσε σίγουρα τὸν οἰκουμενικὸ διάλογο γιὰ πολὺν καιρὸ σὲ ἀτελεύτητες συζητήσεις. Ὅχι μόνον θὰ παρέμενε γιὰ πολὺ ἀκόμη ἀδιανόητη μιὰ «Οἰκουμενικὴ Ὁμολογία» («Confessio Oikoumenica»), στὴν ὁποία προσβλέπουν μερικοὶ (χρειαζόμαστε πραγματικὰ μιὰ τέτοια Ὁμολογία, τὴ στιγμὴ πού ἔχουμε τὸ Σύμβολο Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, τὸ «Πιστεύω» —Credo ὀλόκληρης τῆς Χριστιανοσύνης;), ἀλλὰ θὰ διαιωνίζονταν καὶ ἡ οἰκουμενι-

κή μας σύγχυση (Confusio Oikoumenica). Ἡ συσσώρευση νεότερων κάθε τόσο κειμένων, μάλιστα όταν είναι ανεξάρτητα και αποκλίνουν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐνῶ ἀναφέρονται στὸ ἴδιο θέμα, μὲ παράλληλη παραγραφή παλαιότερων κειμένων, θὰ ἔκανε νὰ περιέρχεται μέσα μας και ἀνάμεσά μας ὁλόένα και πιδ τραγική ἢ μορφή τοῦ οἰκουμενικοῦ Σισόφου!

ΟΧΙ ΑΠΟΔΟΧΗ ΜΕ ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ ΤΟΥ ΠΛΗΡΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

22. Μπροστά στη δυσκολία αὐτή και με τὴν ἔννοια μιᾶς ἀποδοχῆς πρὶν ἀπὸ τὴν πλήρη συμφωνία (vorkonsensuale Rezeption)¹ θὰ ἔπρεπε νὰ μετᾶσχουμε πρὶν ἀπ' ὅλα στη χαρὰ τῶν ἀδελφῶν, πού ἀνεβαίνουν βῆμα με βῆμα στὸ ποθητὸ ὄρος τοῦ Κυρίου και πού κατὰ τὸν ἐνδιάμεσο σταθμὸ τους στη Lima διαπίστωσαν : ἐδῶ βρισκόμαστε, ἀν ὄχι ἀκόμη στὸ ἴδιο τὸ ἔδαφος, πάντως πολὺ κοντὰ στὸ χῶρο τῆς ἀποστολικῆς πίστεως. Ὁ ἐνδιάμεσος σταθμὸς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ Θαβῶρ (Ματθ. 17). Γι' αὐτὸ μπορούμε μὲν νὰ ποῦμε μαζί τους : «Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι». Συγχρόνως ὅμως ὀφείλουμε νὰ ἀκούσουμε τὴ φωνή Του, πού λέγει : «ἐγέρθητε», προχωρεῖτε!

23. Ἀντίθετα, δὲν χρειάζεται νὰ ὑπακούσουμε και στὴν ἄλλη σύσταση πού ἀναγράφεται σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο : «μηδενὶ εἶπητε τὸ

1. Βλπ. τὴν προηγούμενη ὑποσημείωση ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τοῦ ὄρου αὐτοῦ. Πρβλ. R. Frieling, Schritte auf dem Weg zur Einheit, στὸ ἔργο τοῦ K. Raiser, *Ökumenische Impressionen*, Vancouver, Frankfurt am Main 1983, 43 ἐξ., ὅπου ὅμως (σελ. 47) βρισκουμε μιὰ περιεργὴ και δυσερμηνευτὴ σύγχυση, πού δείχνει τὴ δυσκολία μερικῶν ἑτεροδόξων θεολόγων νὰ παρακολουθήσουν τὴ δική μας γλώσσα και τὴν ἔννοια ὄρων, ὅπως ἐκείνου τῆς «ἀκριβείας». Ἀντίθετα, ὁ H.G. Link, *δ.π.*, σελ. 31, ἀντιλαμβάνεται σωστά τὴν πρὸς τὸ κείμενο τῆς Lima πρόσβαση πού ὑποδεικνύουμε και τὴ σύστασή μας γιὰ ἐξοδὸ πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ ἐξασφαλισθεῖ πλήρης συμμετοχή του στὶς σχετικὲς διαδικασίες ἀποδοχῆς τῶν ὀριμῶν στοιχείων, πρὶν ἀπὸ τὴν πλήρη συμφωνία.

ὄραμα, ἕως οἷ ὁ υἶος τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι»¹. Γιατὶ ὁ Υἶος τοῦ ἀνθρώπου ἀναστήθηκε στὸ μετὰξὺ ἐκ νεκρῶν και μαζί του ἀναστήθηκε ἐπίσης ἡ ἐλπίδα μας γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας Του. Ἐπιθυμοῦμε γι' αὐτὸ, ὀφείλουμε μᾶλλον, νὰ προχωρήσουμε και νὰ μεταφέρουμε τὴ χαρμὸσυνὴ ἀγγελία σὲ ἐκείνους πού βρίσκονται ἀκόμη στοὺς πρόποδες τοῦ ὄρους : στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ παντοῦ στὸν κόσμο, πού ὁλόένα και ἐντονότερα ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνισχυθεῖ ἀπὸ τοὺς πνευματικούς του ποιμένες στὴν πεποιθήσή του, ὅτι ἐνδυναμώνεται ἡ ἐνότητα τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν ὁποία θὰ ἤθελε νὰ γνωρίσει ὡς ἐνότητα ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ. Αὐτή, ἄλλωστε, εἶναι και ἡ εὐχὴ τῶν συγγραφέων τοῦ κειμένου, καθὼς ἐκφράζουν τὴν παράκληση, ἀνὰ γίνεϊ προσιτὴ στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ ἡ μέγιστη δυνατὴ συμμετοχὴ κατὰ τὴν πνευματικὴ διαδικασία τῆς ἀποδοχῆς αὐτοῦ τοῦ κειμένου σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου»².

24. Ἡ πληθυντικότητα και ποικιλία τῶν ἐκκλησιαστικῶν δομῶν αὐθεντίας δὲν ἐπιτρέπουν ἀσφαλῶς νὰ δοθεῖ ἐνιαία ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα : ποιὸς στ' ἀλήθεια ὀμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας; Κάθε Ἐκκλησία ἀποκρυστάλλωσε στη διαδρομὴ τῆς ἱστορίας τὴ δική της ἀπάντηση. Μιὰ ἀπάντηση πού δὲν εἶναι σὲ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες ἡ ἴδια με τὴν ἀπάντηση τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀποστόλων. Ὅπως και νὰ ἔχει τὸ πράγμα, κανεὶς δὲν θὰ ἔπρεπε πιά νὰ παίρνει ἀποφάσεις, παρακάμπτοντας τὴ μακρὰ ἱστορικὴ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας. Γιατὶ ὅλοι γνωρίζουμε πιά πολὺ καλά πόσο συχνὰ ἀποφάσεις ὑψιστῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας σὲ θέματα διδασκαλίας ἔμειναν λόγος κενός, ἀκριβῶς ἐπειδὴ κατὰ τὴ λήψη τους ἀγνοήθηκε τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.³

1. Ματθ. 17,9.

2. BEM, X. Πρβλ. *Gaunas* 8(3-8-1983)1.

3. Βλπ. τὶς σοφὲς παραινέσεις τοῦ Σεβασμ. Μύρων Χρυσοστόμου, Τὰ ρεαλιστικὰ ὀρθόδοξα πλαίσια τοῦ διαλόγου, Ἐκκλησία 17-18(1980)342 ἐξ., ὅπου, ἀναφερόμενος στὸν ἀρχόμενο τότε διάλογο Ὀρθοδοξίας και Ρωμαιοκαθολικισμοῦ, ἐπισημαίνει μεταξὺ ἄλλων και τὰ ἐξῆς : «Ἐδῶ τὸν πρῶτον

Ἀπὸ τῆ σκοπιᾶ μας θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ πεῖ κανεὶς : στίς συνοδικές ἀποφάσεις τους οἱ ἐπίσκοποι ἐκφράζουν ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὴν πίστη, τὸ φρόνημα, τὸ ἦθος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὅποιοι ἀποφασίζε παρακάμπτοντας τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ ἢ κρατώντας τον μακριὰ ἀπὸ τῆ διαδικασίᾳ μετοχῆς στὴν ἀναγκαία πληροφόρηση καὶ συνειδητοποίηση, περιπίπτει σὲ μιὰ θεολογία τοῦ γραφείου (Bürotheologie) καὶ σὲ μιὰ γραφειοκρατικὴ «συνοδικότητα» («bürokratische Konziliarität»)¹, ποὺ δὲν ἔχει μακροπρόθεσμα καμιά προοπτικὴ. Θὰ ἔπρεπε γι' αὐτὸ νὰ εἶναι φανερὸ ὅτι μιὰ πιθανῶς θετικὴ «ἐπίσημη ἀπάντηση» τῆς ὑψιστῆς αὐθεντίας στὸ κείμενο τῆς Lima δὲν θὰ ἐσήμαινε ἐπίσης μιὰ «ἀποδοχὴ» μὲ τὴ θεολογικὴ-ἐκκλησιολογικὴ σημασία τοῦ ὄρου. Μὲ τὴν ἴδια ἔννοια δὲν θὰ ἔπρεπε φυσικὰ καὶ μιὰ ἀρνητικὴ ἀπάντηση τῆς ἴδιας ὑψιστῆς αὐθεντίας νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἀπάντηση τοῦ ἀνυποψίαστου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον ἡ ὑψιστὴ Ἀρχὴ θὰ ἀποφασίζε «ἐξ ἰδίων», δηλ. «γραφειοκρατικά». Σὲ κάθε περίπτωση μᾶς φαίνεται παραπλανητικὴ καὶ χωρὶς προοπτικὴ κάθε προσπάθεια ποὺ θὰ ἤθελε νὰ ἐκτρέψει τὴν οἰκουμενικὴ αἰσιοδοξία, ἀκολουθώντας παρακαμπτή-

λόγον, ἔχει, ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει, ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ... πρέπει νὰ ἐνημερωθῇ —καὶ τοῦτο ἰσχύει δι' ἀμφοτέρας τὰς πλευράς. Πρέπει δὲ νὰ ἐνημερωθῇ οὐχὶ ἐλλιπῶς. Καὶ πρέπει νὰ μὴ ὀδηγῆται εἰς ἐσφαλμένους εἰκόνας τοῦ ἐπιχειρουμένου ἔργου. Τοῦτο ἀποτελεῖ ὀριστικὴν προϋπόθεσιν τοῦ Διαλόγου... Κάποτε ἐπεβάλλοντο λύσεις ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἀπωθοῦντο ἀπὸ τὰς μάζας. Ἡ Ὀρθοδοξία ἔχει μακρὰν πείραν τοῦ πράγματος αὐτοῦ. Σήμερον αἱ κινήσεις ἀποτελοῦν ἀπαίτησιν τῶν μαζῶν καὶ ἐπιβάλλονται ἐκ τῶν κάτω. Κώφευσις εἰς ταύτας δὲν νοεῖται. Δι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται ὡς πιεστικαὶ αἱ κοινωνιολογικαὶ προϋποθέσεις τοῦ συγχρόνου Διαλόγου τῶν Ἐκκλησιῶν». Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ βλπ. στὴ μελέτη μας *Λειτουργικὴ Διακονία*, ὁ.π., σελ. 65 ἐξ.

1. Περισσότερα γιὰ τοὺς κινδύνους αὐτοὺς βλπ. στὴ μελέτη μας : Ἡ Σύνοδος σὲ σχέση μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ.π., σελ. 14 ἐξ. καὶ μάλιστα ὑπόσημ. 5. Πρβλ. H.G. Link, ὁ.π., σελ. 31, ποὺ θεωρεῖ θετικὸ βῆμα τὴν κριτικὴ μας αὐτὴ κατὰ τῆς γραφειοκρατικῆς θεολογίας, «esoterischer Kreise», ποὺ ἀγνοοῦν τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

ριοὺς δρόμους ἢ μὲ διάφορους «χειρισμοὺς» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συνειδότητος ἢ ἀντίθετα νὰ ἀφήνει τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ποὺ πεινᾷ γιὰ οἰκουμενικὴ συνεννόηση, νὰ λιμοκτονεῖ, ὑποβάλλοντάς τον ἄκαιρα σὲ νηστεία. Συμμετοχὴ εἶναι λοιπὸν τὸ πρωταρχικότατο ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνε ἀποδεκτό.¹

25. Τὸ δεύτερο, ποὺ συνδέεται στενὰ μὲ τὸ πρῶτο, εἶναι ἡ ὑπερπήδηση στοιχειωδῶν πρακτικῶν δυσχερειῶν, ποὺ ἔχουν πρᾶγματι μὲχρι σήμερα ἀπὸ τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν κατὰ τρόπο ὄχι καὶ τόσο ἐνθαρρυντικὸ γιὰ τὸ μέλλον. Ἐννοοῦμε τὸ ὄλο σύμπλεγμα τῆς κατανομῆς πληροφοριῶν. Συμμετοχὴ χωρὶς πληροφόρηση ἀποτελεῖ οὐτοπία. Σὲ ἄλλη εὐκαιρία μιλήσαμε γιὰ τὸ σχεδὸν καταστροφικὸ «décalage chronologique» (χρονολογικὴ διαφορά ἐπιπέδου)² σὲ ὅσα συμβαίνουν γύρω ἀπὸ τὸν Οἰκουμενι-

1. Τὸ αἴτημα τῆς «συμμετοχῆς» τοῦ λαοῦ τόσο στὴ διαδικασίᾳ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ BEM, ὅσο καὶ στὴν καθόλου ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὑπῆρξε κυριαρχικὸ κατὰ τὴ Συνέλευση τοῦ Βανκούβερ. Βλπ. καὶ Bartholomäos Archontonis, Vancouver und die Orthodoxen, *Una Sancta* 4(1983)297 : Ἡ ἀποδοχὴ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἐρήμην τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Σεβασμιώτατος προσθέτει μιὰ πολὺ οὐσιαστικὴ παρατήρηση : διατηρώντας τὸ λαὸ μακριὰ ἀπὸ τίς σχετικὲς διαδικασίες, ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ μὴν ἐπιχειρήσουν τὰ τολμηρὰ καὶ ἀποφασιστικὰ βήματα πρὸς τὴν χριστιανικὴ καταλλαγὴ καὶ ἔνωση, θὰ ἔχουν ὅλη τὴν ἄνεση νὰ ἐπικαλοῦνται ὡς «ἄλλοθι», τὴν «ἀνωριμότητα», τὴν «ἄγνοια» καὶ τὸ «ἀνέτοιμον» τοῦ λαοῦ. Εἶναι φανερὸ ὅτι μιὰ τέτοια τακτικὴ, ἂν καὶ ὅπου τυχὸν παρατηρεῖται, δὲν μαρτυρεῖ εὐκρίνεια καὶ σοβαρότητα ! Ὡς πρὸς τὸ ὄλο πρόβλημα τῆς ἐνημέρωσης καὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ στίς συνολικὲς διαδικασίες καὶ στίς διεκκλησιαστικὲς ἐξελίξεις ὑπεθυμίζουμε ὅσα σχετικὰ ἀναγράφουμε στὴ μελέτη μας : Ἡ Σύνοδος σὲ σχέση μὲ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν κόσμον, Χανιά 1978.

2. Βλπ. *Λειτουργικὴ Διακονία*, ὁ.π., σελ. 60 ἐξ. καὶ 65, ὅπου ἀναλύεται ὁ ὅρος αὐτὸς τοῦ René Grousset σὲ σχέση μὲ τὸ τραγικὸ πιά φαινόμενο, οἱ διεκκλησιαστικὲς καὶ γενικότερα οἱ οἰκουμενικὲς ὑποθέσεις νὰ σφραγίζονται ἀπὸ ὀρισμένους Ἐκκλησίες στὰ συρτάρια τῆς γραφειοκρατίας, νὰ εἶναι προσιτὲς μόνο σὲ κάποιους Ἐπιτροπὲς καὶ σὲ ὀλίγους «εἰδικούς», ἐνῶ τηρεῖται σὲ πλήρη ἄγνοια ὁ λαὸς, τὸν ὁποῖο, ὡστόσο, τόσο συχνὰ ἐπικαλοῦμαστε, ὅταν κάνουμε λόγο γιὰ τὴ «συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας» !

σμό. Για τή μεγάλη διαφορά στο «niveau» τῆς πληροφόρησης και τῆς συμμετοχῆς, πού συναντοῦμε παντοῦ ἀνάμεσα στήν οἰκουμενική «χρυσία ειδικῶν» και στοὺς «κανονικοὺς χριστιανούς». Ποιὸς γνωρίζει κιόλας στ' ἀλήθεια κάτι για τὸ BEM, ἕνα χρόνο μετὰ τὴν δλοκληρώσή του; Στὸ ὄνομα τίνος —ἀνυποψίαστου!— νὰ ἀποφασίσει ποιὸς και τί;

26. Ἐδῶ πρέπει νὰ δοῦμε προπαντός, μὲ εἰλικρίνεια και νηφαλιότητα, τὸ ὄξυ πρόβλημα τῆς γλώσσας, δηλ. τῆς πιστῆς μετάφρασης και τῆς γρήγορης διανομῆς οἰκουμενικῶν κειμένων. Τὸ γλωσσικὸ ἐμπόδιο, ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα προβλήματα τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, θὰ γίνεῖ ἀκόμη δυσκολότερο και θὰ ἔχει περισσότερες συνέπειες σὲ σχέση μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς. Οἱ πολύγλωσσοι (Polyglotten) ἀδελφοὶ και ἀδελφές στὴ Γενεὴ θὰ ἐπιθυμοῦσαμε νὰ κατανοοῦσαν τὴν κατάσταση τῶν πολλῶν μονογλώσσων (Monoglotten) στὸν κόσμο! Τὴν ἴδια κατανόηση θὰ θέλαμε νὰ δείξουν ἐπίσης οἱ ἀγγλομαθεῖς, γερμανομαθεῖς και γαλλομαθεῖς, στοὺς ὁποίους γίνονται συνήθως γρήγορα προσιτὰ τὰ κείμενα. Ἐδῶ διαιωνίζεται μιὰ περιθωριοποίηση ὄλων τῶν ἄλλων, πού δὲν κατέχουν αὐτὲς τὶς γλώσσες. Αὐτὴ ἡ περιθωριοποίηση γίνεται σὲ βάρος τῆς «διαδικασίας ἀποδοχῆς» σὲ ὅλες τὶς οἰκουμενικὲς ὑποθέσεις. Μερικὲς γλώσσες ἀποτελοῦν και αὐτὲς ἕνα εἶδος «Μεγάλης Δύναμης» αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἐρωτᾶται: ποιοὶ εἶναι στ' ἀλήθεια ἀνάμεσά μας οἱ «Δυνατοί», πού θέλουν νὰ ἀποφασίζουν και για μᾶς; Και πῶς μπορεῖ π.χ. ἕνας δύσμοιρος, μὴ γλωσσομαθῆς και κατὰ τοῦτο ἄφωνος ἐπίσκοπος ἢ πολὺ περισσότερο ἕνας ἀπλὸς χριστιανὸς στὴν ἄκρη τοῦ κόσμου νὰ συζητᾷ και νὰ συναποφασίζει για τὸ BEM; Ἄν αὐτὴ ἡ Γενικὴ Συνέλευση θὰ μπορούσε νὰ δείξει ἕνα δρόμο για τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ὀξύτατου αὐτοῦ προβλήματος, θὰ εἶχε διασφαλίσει και μόνο μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, μιὰ ἀποφασιστικὴ ὠθηση για τὸν Οἰκουμενισμό. Ἀλλὰ και ἡ CICARWS, ἡ CCPD και ἄλλοι τομεῖς δράσης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ ἐπανεξετάσουν τὰ προγράμ-

ματα και τὶς προτεραιότητές τους και ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη τῶν στοιχειωδῶν δικαιωμάτων τῶν χριστιανῶν.¹

ΣΥΓΚΛΙΝΟΥΣΑ ΒΟΥΛΗΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΡΜΗΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΧΗ

27. Ὡς τρίτο και τελευταῖο παράγοντα σ' αὐτὸ τὸ συσχετισμὸ θὰ θέλαμε νὰ ἀναφέρουμε τὴ συγκλίνουσα βούληση (konvergierender Wille), πού προϋποτίθεται κατὰ τὴ σύνταξη συγκλινόντων κειμένων (Konvergenztex-te). Χωρὶς μιὰ τέτοια συνειδητὴ και συνεπὴ συγκλίνουσα βούληση, τὴν ὁποία θὰ ἔπρεπε φυσικὰ νὰ σχηματίσουν πρῶτα οἱ ὑπεύθυνοὶ κάθε Ἐκκλησίας, για νὰ ἐμψυχώσουν στὴ συνέχεια και τὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ Οἰκουμενισμὸς θὰ ἔμενε στὴ στασιμότητα μιᾶς μηχανῆς χωρὶς ἀναφλεκτῆρα, δηλ. χωρὶς «Κίνηση». Τὸ κείμενο τῆς Lima θὰ ἐκπλήρωνε ἴσως τὴν ἀποστολὴ του, και μόνο ἂν οἱ Ἐκκλησίες κατανοοῦσαν τὴν παράκληση για ἀποδοχὴ, ὅχι ὑπὸ τὴν εἰδική, θεολογική, ἀλλὰ ὑπὸ μιὰ νέα, μιὰ οἰκουμενικὴ ἀκριβῶς ἔννοια: ὅχι ὡς μιὰ τυπικὴ κανονικὴ πράξη συμφωνίας και ἐπικύρωσης, ἀλλὰ ὡς μιὰ παρορμητικὴ ἀπόφαση. Ἄποδοχὴ θὰ ἐσήμαινε τότε κυρίως ὅτι τὸ κείμενο τῆς Lima θὰ μεταδοθεῖ, ὡς εὐφρόσυνο ἄγγελμα, στὶς κοινότητες τοῦ Χριστοῦ σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Ὡς ἐξαγγελία τῆς καλῆς πληροφορίας πῶς ἔχει κατορθωθεῖ σὲ μεγάλο βαθμὸ συγκλίνουσα ὁμοφωνία περὶ Βαπτίσματος, Εὐχαριστίας και Ἱερωσύνης και ὅτι ταυτόχρονα μιὰ συγκλίνουσα βούληση ἄγεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ἐκεῖ πού Ἐκεῖνος θέλει. Μόνο τότε μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς ὅτι οἱ νέες γνώσεις τοῦ κειμένου τῆς Lima θὰ εἰσαχθοῦν ἐπίσης στὴ θεολογία, στὴ λειτουργία, στὴ μαρτυρία και στὴ διακονία τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ σὲ ὅλη τὴν Οἰκουμένη.

28. Τελειώνοντας θὰ θέλαμε νὰ ἐκφράσουμε μιὰ ἐλπίδα: ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ θέση πού θὰ λάβουν οἱ Ἐκκλησίες πάνω στοὺς ὅρους

1. Οἱ παραπάνω παρατηρήσεις μας για τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα ὑπογραμμίσθηκαν ἰδιαίτερα και ἀπὸ τὴν ἡμερήσια ἐφημερίδα τῆς Γεν. Συνέλευσης Capras 8(3-8-1983)8 και Capras 14(10-8-1983)15.

λο του κειμένου της Lima ή σε επί μέρους προβλήματα που θέτει, εκείνο που θα γίνει ίσως αποδεκτό σε ευρύτερη έκταση είτε να είναι το νέο πνεύμα του κειμένου, ο νέος τρόπος και η ευρύτητα, με την οποία αντιμετωπίζει παλιά διιστάμενα ζητήματα κάτω από το φως της Αγίας Γραφής και της αποστολικής πίστης της Εκκλησίας, δείχνοντας ταυτόχρονα ένα καινούριο δρόμο προς αντιμετώπισή τους.

29. Πολύ περισσότερο, μιλάει και είναι βέβαιο πως, εκτός από τις παλιές αποκλίσεις, που δεν έχουν ξεπεραστεί ακόμη, θα εμφανισθούν στο προσεχές και στο άπώτερο μέλλον της Εκκλησίας νέα ζητήματα τριβής. Τα ζητήματα αυτά θα οδηγήσουν επίσης σε νέες διαφοροποιημένες απόψεις και θα ασκήσουν πίεση για νέες, υποβόσκουσες ή και ανοιχτές συγκρούσεις. Και μάλιστα όχι μόνον όριζόντια, στις διεκκλησιαστικές σχέσεις, αλλά και κάθετα, στη ζωή κάθε επιμέρους Εκκλησίας και Ένορίας. Οι διάφορες ταυτίσεις μας, ιστορία και πολιτισμός, πολιτική και ιδεολογία, δυνάμεις και εξουσίες αυτού του κόσμου, προσήλωση στο έθνος και κατάληψη της Εκκλησίας από ομάδες συμφερόντων και από συνασπισμούς Κρατών, όχι λιγότερο όμως επίσης «το φρόνημα της σαρκός» (Ρωμ. 8), θα προκαλούν, ως τη συντέλεια του κόσμου, πλουραλισμό, διαφοροποίηση και αντιθέσεις στη ζωή της Εκκλησίας. Και αυτή η θεολογία μας, ένας λόγος στοχασμού για την Αποκάλυψη του Θεού και, ωστόσο, ένα προίον του κόσμου και της Ιστορίας, δεν καθυποτάσσεται σε «πειθαρχία», εφόσον παραμένει ελεύθερη δραστηριότητα του ζώντος πνεύματος.¹

1. Όπως παρατηρεί ο H.G. Link, δ.π., σελ. 31, ή προς το BEM πρόσβαση, που προτείνουμε εδώ και μάλιστα στις παραγράφους 22 και 23, είναι ή πλέον «θετική και δημιουργική» και μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά τη διαδικασία της αποδοχής. Έξωθεν, ο Eberhard le Coutre, Ökumene am Pazifik, *Der Überlick* 3(1983)9, συνιστώντας την εισήγησή μας «σε όποιον ενδιαφέρεται για μια θεολογική ἐμβάθυνση αυτών των προβλημάτων», του BEM δηλ., υπογραμμίζει πως οι σκέψεις μας ανατέμνουν «το

30. Γι' αυτό, ακόμη και ένας ολοκληρωμένος και με όλους τους κανόνες αυθεντικά επικυρωμένος Konsensus δεν θα μπορούσε να αποτελεί «έξ' εαυτού» ἐγγύηση για την πραγματική αποκατάσταση και διαφύλαξη της ενότητας της Εκκλησίας. Ένας τέτοιος καθολικός Konsensus, ακόμη και αν θα είχε επιτευχθεί στο ανώτατο ἀρμόδιο επίπεδο της αυθεντίας, θα είχε τότε μόνο ρεαλιστικές προοπτικές επιτυχίας, όταν θα μπορούσε να πληρώσει τις καρδιές και τη συνείδηση των ποιμένων και των πιστών με την πεποίθηση πως δεν υπάρχουν πια διαφορές διδασκαλίας, που θα ήταν ἀρετά ουσιώδεις και ισχυρές, ώστε να τους χωρίζουν από την κοινωνία με το Χριστό και την κοινωνία του ενός με τον άλλο. Ένας τέτοιος «Konsensus» και μιὰ τέτοια πεποίθηση θα είναι δυνατό να προπαρασκευασθούν τότε μόνον, όταν Σύνοδοι, ἐκκλησιαστικές ἡγεσίες, Ένορίες, Θεολογικές Σχολές, ἐκκλησιαστικά μέσα μαζικής ἐνημέρωσης, ή χριστιανική μας ἐκπαίδευση και ή καθημερινή ἐπικοινωνία μας με τους ανθρώπους που πιστεύουν και σκέπτονται διαφορετικά από μᾶς, θα είναι πλήρεις και θα καθοδηγούνται από το πνεύμα, τον τρόπο και την ευρύτητα της θεώρησης των πραγμάτων που χαρακτηρίζουν το κείμενο της Lima, δηλ. από την εὐχαριστιακή ἐμπειρία του Θεού, του ἀνθρώπου και του κόσμου.¹

οικουμενικό μέλλον της θεολογίας» και ἐπισημαίνουν «μιὰ ἐλάχιστη μέχρι σήμερα προσεγμένη διάσταση οἰκουμενικῶν ἐξελίξεων», ἐκείνων δηλ. που ἀναλύονται στην παράγραφο αὐτή (29) της εισήγησής μας.

1. Όπως πολύ σωστά παρατήρησε στο μεταξύ (*Una Sancta* 3(1983) 177) ο πατήρ G. Voss, το αίτημα της ἀποδοχής του BEM δεν ἐπιτρέπεται να διακριθεί από την ἐντολή «προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς και ὁ Χριστός προσελάβετο ὑμᾶς εἰς δόξαν Θεοῦ» (Ρωμ. 15,7) : τότε ἐπρόκειτο για τις σχέσεις μεταξύ «ἰσχυρῶν» και «ἀσθενῶν» στην Εκκλησία, ἐκείνων «ἐκ τῆς περιτομῆς» πρὸς τοὺς «ἐξ ἐθνῶν». Σήμερα ἡ ἐντολή ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους ἡμᾶς που ζοῦμε στὸν πλουραλισμὸ τῶν ποικίλων ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων και ἐμπειριῶν. «Ἀποδοχή» ἐδῶ δὲν μπορεῖ να σημαίνει ἀπλῶς μιὰ διανοητικὴ σχέση με τὰ κείμενα· σημαίνει πολὺ περισσότερο και πρωτίστως, μιὰ νέα, ἀγαπητικὴ-εὐχαριστιακὴ σχέση μεταξύ χριστιανῶν διαφόρων ὁμολογιῶν, που καλοῦνται να ὑπομείνουν ἀλλήλους και με τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος να συναξάνονται στὴν κοινὴ ὁμολογία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.